

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ

**ΒΟΥΛΓΑΡΙΔΗΣ ΘΕΟΧΑΡΗΣ
ΜΑΝΕΤΑΣ ΠΕΤΡΟΣ
ΦΑΡΔΕΛΛΟΥ ΠΑΝΤΟΥΛΑ**

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΖΑΧΟΥΡΗΣ ΠΑΡΗΣ
ΠΑΤΡΑ -2018

Πρόλογος

Ο λόγος που διαλέξαμε αυτό το θέμα για την πτυχιακή μας εργασία είναι λόγω της σημαντικότητας που έχει σε μια εποχή σαν την δική μας όπου όλα περιστρέφονται γύρω από τον οικονομικό τομέα καθώς και την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα.

Περίληψη

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να αναλύσει την νομισματική πολιτική στο σύνολό της καθώς επίσης και την δημοσιονομική πολιτική που μπορεί να ασκήσει μια χώρα μέσω των διάφορων μέσων που διαθέτει.

Στο πρώτο σκέλος της εργασίας θα αναλύσουμε από τι αποτελείται η νομισματική πολιτική, δηλαδή βασικές έννοιες και ορισμούς όπως για παράδειγμα τι είναι νομισματική θεωρία, ποιες είναι οι βασικές λειτουργίες του χρήματος, προσφορά και ποσοτική θεωρία του χρήματος, την θεωρία των μονεταριστών, καθώς και τα κύρια όργανα σε μια χώρα η ακόμα και σε μια νομισματική ένωση που μπορούν να ασκήσουν νομισματική πολιτική.

Στο δεύτερο σκέλος της εργασίας μας θα αναλύσουμε από τι αποτελείται η δημοσιονομική πολιτική μιας χώρας καθώς επίσης και πιο βασικές έννοιες. Κάποιες έννοιες είναι ο βασικός ορισμός της δημοσιονομικής πολιτικής, κύριοι στόχοι της δημοσιονομικής πολιτικής, το ρόλο των δημοσίων δαπανών και φυσικά τον ρόλο της φορολογίας σε μια οικονομία, καθώς και έννοιες όπως ο κρατικός προϋπολογισμός, ο δημόσιος δανεισμός και η το μείζον θέμα της ανεργίας.

Στο τρίτο και τελευταίο σκέλος της εργασίας μας θα αναφερθούμε στο κομμάτι του χρέους. Θα δώσουμε κάποιους βασικούς ορισμούς του χρέους, θα αναλύσουμε το χρέος σε επιμέρους κατηγορίες θα αναλύσουμε έννοιες όπως το ΑΕΠ κτλ.

Τελικά θα δούμε την εξέλιξη του δημοσίου χρέους στην χώρα μας και πως συνδέεται αυτή η εξέλιξη με την νομισματική και δημοσιονομική πολιτική στην Ελλάδα.

Περιεχόμενα

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ.....	4
ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	4
Ορισμοί.....	4
Βασικές Λειτουργίες του Χρήματος.....	4
Η Προσφορά Χρήματος.....	5
Η Σημασία της Προσφοράς Χρήματος.....	6
Η Ποσοτική Θεωρία του Χρήματος.....	7
Οι Μονεταριστές.....	8
Η Ρευστότητα ως Πηγή Ζήτησης Χρήματος.....	9
Η Δημιουργία Χρήματος από το Τραπεζικό Σύστημα και η Συνολική Προσφορά.....	10
Τα Τρία Κύρια Όργανα της Κεντρικής Τράπεζας για τον Έλεγχο της Προσφοράς Χρήματος.....	12
Ποσότητα χρήματος ως άσκηση νομισματικής πολιτικής.....	13
ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	16
ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	16
Ορισμός.....	16
Γενικά.....	16
ΣΤΟΧΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	17
Επενδύσεις Του Κράτους Με Σκοπό Την Ανάπτυξη Και Την Επιχειρηματικότητα.....	19
Διοικητική Μεταρρύθμιση Και Εκσυγχρονισμός Των Θεσμών Και Του Κράτους.....	21
Ολοκλήρωση Και Πλήρης Εφαρμογή Ενός Συγχρόνου Κράτους Προνοίας.....	21
Καταπολέμηση Της Ανεργίας.....	22
Αναδιάρθρωση Της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.....	22
Υλοποίηση Του Προγράμματος Δράσης Για Τις Αποκρατικοποιήσεις.....	22
Μεταρρύθμιση Στον Τομέα Της Υγείας.....	22
ΜΕΣΑ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	23
Δημοσιές Δαπάνες Και Δημοσιά Έσοδα.....	23
Φόροι.....	23
Δημόσιος Δανεισμός.....	25
Δημόσια έξοδα.....	26
Κρατικός Προϋπολογισμός.....	27
ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ.....	29

Ορισμός.....	29
Επιμέρους Διάκριση	29
Άλλες Υποκατηγορίες Χρέους	29
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν(ΑΕΠ).....	30
Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	33
ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	34
2008-2009 Η Κρίση Στην Ελλάδα.....	35
2010-Το Πρώτο Μνημόνιο Και Οι Επιπτώσεις Στην Ελληνική Οικονομία	39
Αποτελέσματα Και Επιπτώσεις Του Πρώτου Μνημονίου	42
Νεο Πρόγραμμα Βοήθειας Απο Εε,Εκτ,Δντ.....	46
Η Οικονομία Σε Τροχιά Σταθεροποίησης Έτος 2013	54
ΔΗΜΟΣΙΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ	58
Η Εξέλιξη Και Οι Επιπτώσεις Του Ελλείμματος Και Χρέους Στην Ελλάδα	59
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	62

NΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ορισμοί

1) Τα κυβερνητικά μέτρα που λαμβάνονται με το χειρισμό της προσφοράς του χρήματος, της πίστεως, των επιτοκίων κ.λπ., προκειμένου να επηρεαστεί η οικονομική δραστηριότητα και να επιτευχθούν συγκεκριμένοι οικονομικοί στόχοι (π.χ. σταθεροποίηση των τιμών).

2) κυβερνητική πολιτική αυξομείωσης των επιτοκίων που έχει σαν στόχο να καθορίσει την προσφορά χρήματος (άρα και των επενδύσεων), την υποτίμηση ή ανατίμηση του νομίσματος (άρα και των εξαγωγών ή εισαγωγών αγαθών, υπηρεσιών) και τέλος τη δυνατότητα εξωτερικού δανεισμού

Για να κατανοήσουμε πλήρως όλους τους τομείς της νομισματικής πολιτικής πρέπει να εξηγήσουμε τι είναι χρήμα.

Βασικές Λειτουργίες του Χρήματος

α) Μέσο ανταλλαγής. Το χρήμα στη σημερινή του μορφή της χάρτινης κυκλοφορίας είναι προϊόν μακρόχρονης εξελικτικής διαδικασίας που άρχισε από την εποχή των πρωτόγονων κοινωνιών όταν το ρόλο του μέσου ανταλλαγής έπαιζαν διάφορα αντικείμενα και κατοικίδια ζώα. Σύντομα κατανοήθηκε ότι το μέσο ανταλλαγής πρέπει να ικανοποιεί τα προ απαιτούμενα ότι:

1) είναι αποδεκτό από όλα τα μέλη μιας κοινωνίας,

2) δεν υπόκειται εύκολα σε φθορά και δεν αλλοιώνεται με την πάροδο του χρόνου,

3) θα πρέπει να μεταφέρεται εύκολα ώστε σε περίπτωση ανταλλαγής μεγάλης αξίας, το μεταφορικό κόστος να μην αποτελεί εμπόδιο.

Δεν είναι επομένως τυχαίο το γεγονός ότι ο χρυσός τράβηξε την προσοχή του ανθρώπου. Ως ένα τέτοιο προϊόν που συγκεντρώνει τις παραπάνω ιδιότητες, χρησιμοποιήθηκε αρχικά ως χρήμα και αποτέλεσε τη βάση για την έκδοση χαρτονομίσματος από τις τράπεζες αργότερα.

β) Μονάδα Μέτρησης Αξίας. Το χρήμα αποτελεί κοινό παρονομαστή στη σύγκριση της αξίας των προϊόντων. Επιτρέπει επίσης τη σύγκριση της κατά μονάδα τιμής των αγαθών και υπηρεσιών. Έτσι, όταν λέμε ότι το αγαθό X είναι διπλάσιο σε αξία αγοράς από το αγαθό Y που στοιχίζει Z ευρώ, βλέπουμε τη χρήση του χρήματος ως λογιστική μονάδα μέτρησης αξίας των αγαθών. Προέκταση της λειτουργίας αυτής του χρήματος έχουμε τη χρήση του για τον υπολογισμό της αξίας μελλοντικών πληρωμών και χρεών. Η χρήση αυτή αναφέρεται ως ξεχωριστή λειτουργία πολλές φορές στη βιβλιογραφία, λόγω της μεγάλης σημασίας που δίνεται στο διαχρονικό στοιχείο οικονομικής συναλλαγής. Έτσι

για παράδειγμα, το χρήμα κάνει δυνατό τον ακριβή προσδιορισμό του μεγέθους της μελλοντικής παραγωγής.

γ) Μορφή Συσσώρευσης Οικονομικού Πλούτου. Η Τρίτη λειτουργία του χρήματος είναι η δυνατότητα που παρέχει στις οικονομικές μονάδες να διατηρούν τα περιουσιακά τους στοιχεία σε ρευστή μορφή. Τα ρευστά περιουσιακά στοιχεία είναι μια εναλλακτική μορφή διατήρησης του πραγματικού (μη ανθρώπινου), πλούτου του ανθρώπου. Το χρήμα λοιπόν παρέχει τη δυνατότητα στα οικονομούντα άτομα να ρευστοποιούν τα πραγματικά περιουσιακά στοιχεία τους και να τα διατηρούν σε ρευστή μορφή για όσο χρονικό διάστημα θέλουν. Θα δούμε παρακάτω, ότι η λειτουργία αυτή του χρήματος είναι ζωτικής σημασίας για τις οικονομικά προηγμένες κοινωνίες και παίζει σπουδαίο ρόλο στον καθορισμό της ζήτησης του χρήματος.

Η Προσφορά Χρήματος

Ρευστότητα και Προσφορά Χρήματος. Τα διάφορα περιουσιακά στοιχεία μπορούν να ταξινομηθούν ανάλογα με την ευκολία ρευστοποίησής τους. Όσο πιο εύκολα, από πλευράς χρόνου και κόστους, μετατρέπεται ένα ενεργητικό στοιχείο σε ρευστό, τόσο πιο ρευστοποιήσιμο θεωρείται. Η ταξινόμηση αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία στον καθορισμό της προσφοράς χρήματος, όπου το κριτήριο του βαθμού ρευστότητας είναι αποφασιστικό στον ορισμό του χρήματος. Τα ρευστά διαθέσιμα και οι καταθέσεις της οικονομικής μονάδας σε λογαριασμό όψεως, έχουν βέβαια το μεγαλύτερο βαθμό ρευστότητας, αφού μπορούν να χρησιμοποιηθούν αμέσως στις αγοραπωλησίες χωρίς τη παρεμβολή χρόνου ή κόστους. Υπάρχουν, όμως, και άλλα περιουσιακά στοιχεία που εύκολα ρευστοποιούνται.

Οι καταθέσεις προθεσμίας και τα διάφορα αξιόγραφα που μεταβιβάζονται ελεύθερα στην κεφαλαιαγορά αποτελούν στοιχεία που ανήκουν στην κατηγορία αυτή. Στο μέτρο που τα περιουσιακά αυτά στοιχεία έχουν μεγάλο βαθμό ρευστότητας θα μπορούσαν ίσως να περιληφθούν στον ορισμό του χρήματος με ευρύτερη έννοια. Αν και δεν υπάρχει γενική συμφωνία μεταξύ των θεωρητικών οικονομολόγων, ο συμβατικός ορισμός της προσφοράς χρήματος, γνωστός ως M1 στη διεθνή βιβλιογραφία, είναι η νομισματική κυκλοφορία και οι καταθέσεις του κοινού στις εμπορικές τράπεζες. Ο «ευρύτερος» ορισμός του χρήματος M2, περιλαμβάνει και τις καταθέσεις προθεσμίας.

Στις χώρες με αναπτυγμένα τραπεζικά συστήματα, οι καταθέσεις αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος της προσφοράς χρήματος. Οι καταθέσεις θεωρούνται βέβαια ρευστά διαθέσιμα αφού ανά πάσα στιγμή ο κάτοχος των καταθέσεων μπορεί να δώσει εντολή στην τράπεζά του, και γράφοντας μια επιταγή να κάνει πληρωμή για λογαριασμό του. Αλλά όπως θα δούμε παρακάτω, η τράπεζα δεν υποχρεώνεται να διατηρεί ολόκληρο το ποσό των καταθέσεων σε μορφή τραπεζογραμματίων. Παραπέρα, η πληρωμή μπορεί να γίνει με μεταβίβαση της επιταγής χωρίς να γίνεται χρήση του νομίσματος. Η επιταγή τελικά μπορεί να κατατεθεί στο λογαριασμό καταθέσεων ενός τρίτου ατόμου ώστε, σε

τελευταία ανάλυση οι πληρωμές να γίνονται με λογιστικές εγγραφές και χρεοπιστώσεις στα βιβλία των τραπεζών.

Η νομισματική κυκλοφορία είναι το μέρος της προσφοράς χρήματος που έχει υλική υπόσταση και αποτελείται από τα τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα. Τα κέρματα αποτελούν μικρό μέρος της νομισματικής κυκλοφορίας στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες χώρες.

Τα τραπεζογραμμάτια αποτελούν το κύριο μέρος της προσφοράς χρήματος.

Η Σημασία της Προσφοράς Χρήματος

Η προσφορά χρήματος ως οικονομική μεταβλητή θεωρείται δεδομένη με την έννοια ότι η ποσότητα χρήματος που κυκλοφορεί καθορίζεται από την κεντρική τράπεζα. Αλλά ακριβώς αυτός ο εξωγενής καθορισμός προσδίδει στην προσφορά χρήματος τη χροιά μιας πολύ σοβαρής οικονομικής μεταβλητής, γιατί μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο άσκησης οικονομικής πολιτικής. Στο μέτρο που η μεταβολή της ποσότητας χρήματος έχει σοβαρές επιδράσεις στα οικονομικά μεγέθη, θα πρέπει να αναγνωρίσουμε τη σπουδαιότητα της μεταβλητής αυτής και την προσοχή που χρειάζεται στο χειρισμό της.

Οι Τιμές και η Αξία του Χρήματος. Αφ' ότου το χρήμα έπαψε να έχει τη μορφή νομισμάτων (χρυσών ή αργυρών) δεν έχει εσωτερική αξία αλλά μόνο ανταλλακτική. Έτσι μιλάμε για αγοραστική αξία του χρήματος για να δείξουμε ότι το χρήμα έχει την αξία των αγαθών τα οποία μπορεί να αγοράσει. Είναι φυσικό λοιπόν, όταν οι τιμές των αγαθών αυξάνονται, να μειώνεται η αξία του χρήματος ώστε να έχουμε αντίστροφη συσχέτιση τιμών και αξίας του χρήματος.

Η Προσφορά του Χρήματος και ο Πληθωρισμός. Εξίσου σημαντικό με το ερώτημα, πόσο ο πληθωρισμός επηρεάζει την αξία του χρήματος, είναι το ερώτημα πώς το χρήμα μπορεί να επηρεάσει τον πληθωρισμό. Κατά μια σχολή οικονομικής σκέψης, τους μονεταριστές, ο πληθωρισμός είναι αποκλειστικά χρηματικό φαινόμενο. Το σκεπτικό είναι ότι ο πληθωρισμός προκαλείται από την αύξηση της ποσότητας του χρήματος η οποία μετατρέπεται σε ζήτηση και βέβαια η αύξηση της ζήτησης προκαλεί αύξηση στις τιμές. Κατά πόσο η αύξηση της προσφοράς χρήματος διεκδικεί αποκλειστικότητα στην πρόκληση του πληθωρισμού είναι θέμα που έχει γίνει αντικείμενο συζήτησης επανειλημμένα. Πάντως γεγονός παραμένει ότι η αύξηση της ποσότητας του χρήματος, που δε συνοδεύεται από αύξηση της προσφοράς αγαθών, οδηγεί σε πληθωριστικές πιέσεις.

Προσφορά Χρήματος και Απασχόληση. Τέλος, η ποσότητα του χρήματος είναι μια από τις οικονομικές μεταβλητές των οποίων η αυξομείωση επηρεάζει το επίπεδο απασχόλησης της οικονομίας. Στο μέτρο που η προσφορά χρήματος επηρεάζει τη ζήτηση για καταναλωτικά αγαθά και επενδύσεις και αφού, η συνολική ζήτηση καθορίζει το επίπεδο απασχόλησης βλέπουμε και εδώ τη σημασία του σωστού χειρισμού της ποσότητας χρήματος και της άσκησης σωστής νομισματικής πολιτικής.

Στα παρακάτω και σε επόμενα κεφάλαια θα ασχοληθούμε με τα θέματα αυτά. Αλλά πριν προχωρήσουμε με τη νομισματική πολιτική, ας ασχοληθούμε πρώτα με τη ζήτηση του χρήματος.

Η Ποσοτική Θεωρία του Χρήματος

Η συζήτηση για το θέμα της ζήτησης χρήματος, αρχίζει βασικά με την ποσοτική θεωρία του χρήματος που έκανε την εμφάνισή της για πρώτη φορά πριν ακόμη και από τους κλασικούς οικονομολόγους. Ο Αμερικάνος οικονομολόγος Irwin Fisher, έκανε χρήση της ποσοτικής θεωρίας σε σύγχρονη μορφή και σε σχέση με το θέμα της ζήτησης χρήματος.

Η Ταχύτητα Κυκλοφορίας του Χρήματος. Ο Fisher ξεκινάει από τη σκέψη ότι η ζήτηση χρήματος, δηλαδή η ζήτηση για ρευστά διαθέσιμα είναι βασικά απόρροια του γεγονότος ότι το χρήμα χρειάζεται για συναλλακτικούς σκοπούς. Επειδή η οικονομική μονάδα δε μπορεί να συγχρονίσει τις εισπράξεις και πληρωμές της, αναγκαστικά θα χρειαστεί μια ποσότητα χρήματος για να καλύψει τις συναλλαγές της στο ενδιάμεσο διάστημα που παρεμβάλλεται μεταξύ εισπράξεων και δαπανών. Για να καθορίσει το ποσό του χρήματος που χρειάζεται μια οικονομία για τη διεκπεραίωση των συναλλαγών της, ο Fisher αρχίζει με τη σκέψη ότι τα μέσα πληρωμής, το χρήμα δηλαδή, χρησιμοποιούνται επανειλημμένα στις ανταλλαγές, αγορές, πωλήσεις κ.λπ. διαφόρων ατόμων. Το χρήμα ως μέσο ανταλλαγής, μέσα σε μια χρονική περίοδο, μπορεί να κυκλοφορήσει ορισμένες φορές V , ώστε να χρηματοδοτηθεί το σύνολο των ανταλλαγών, T , στην περίοδο αυτή. Το V είναι η ταχύτητα κυκλοφορίας του χρήματος. Αν υποθέσουμε τώρα ότι οι συναλλαγές αναφέρονται στην παραγωγή και διακίνηση του καθαρού εγχώριου προϊόντος, Y , τότε ισχύει η σχέση:

$$V=Y/M$$

Έτσι, αν το καθαρό εγχώριο προϊόν της Ελλάδας είναι 300 δισ. ευρώ, και η προσφορά χρήματος 60 δισ. ευρώ, τότε το V ισούται με 5 που σημαίνει ότι κάθε ευρώ κυκλοφορεί κατά μέσο όρο πέντε φορές το χρόνο.

Η Εξίσωση Ανταλλαγής. Στην εξίσωση το Y είναι ίσο με το γινόμενο του πραγματικού προϊόντος, Q , επί το επίπεδο τιμών, P , ώστε αντικαθιστώντας έχουμε:

$$MV = PQ$$

που είναι η γνωστή εξίσωση ανταλλαγής. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια ταυτότητα και όχι εξίσωση αφού οι δυο πλευρές της είναι εξ ορισμού ίσες. Οι κλασικοί οικονομολόγοι προχωρούν να κάνουν χρήση της εξίσωσης ανταλλαγής και να την αναγάγουν σε θεωρία, τη γνωστή ποσοτική Θεωρία. Αυτό έγινε υιοθετώντας τις δύο υποθέσεις ότι η V είναι σταθερή και ότι το εγχώριο προϊόν, Q , είναι αυτό της πλήρους απασχόλησης, επίσης σταθερό. Το V κατά τους κλασικούς προσδιορίζεται από θεσμικούς παράγοντες (όπως ο τρόπος λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος, οι συνήθειες πληρωμών των εργαζομένων) οι οποίοι είναι αμετάβλητοι βραχυχρόνια. Η

δεύτερη υπόθεση είναι η γνωστή κλασική θέση, ότι η ελεύθερη αγορά θα οδηγήσει σε πλήρη απασχόληση των παραγωγικών συντελεστών.

Πράγματι, η παραπάνω εξίσωση ανταλλαγής μαζί με τις δύο υποθέσεις οδηγεί σε δύο συμπεράσματα στρατηγικής σημασίας για τον τρόπο σκέψης των κλασικών οικονομολόγων σε ότι αφορά θέματα οικονομικής πολιτικής.

Οι μεταβολές στην ποσότητα του χρήματος προκαλούν μεταβολές στο επίπεδο τιμών κατά την ίδια αναλογία. $P=(V/Q)M$ (1)

Και επειδή ο λόγος V/Q είναι σταθερός, η μεταβολή στην ποσότητα του M κατά ένα ποσοστό οδηγεί σε αύξηση της τιμής κατά το ίδιο ποσοστό.

Η ζήτηση χρήματος βρίσκεται σε σταθερή σχέση αναλογίας με το ύψος του εισοδήματος. Πράγματι, διαιρώντας και τις δυο πλευρές της (1) με P και V έχουμε:

$$M/P=(1/V)Q$$
 (2)

δηλαδή, η ποσότητα χρήματος σε σταθερές τιμές, που είναι ίση με ποσοστό k του πραγματικού προϊόντος, όπου $K=1/V$

Αντικαθιστώντας το $1/V$ με K και το PQ με Y έχουμε

$$M=K*Y$$

Κατά μια βελτιωμένη παραλλαγή της ποσοτικής θεωρίας, αυτή της Σχολής του Cambridge, η ζήτηση χρήματος θεμελιώνεται στην επιθυμία του ατόμου να διατηρήσει ρευστά διαθέσιμα. Σε αντίθεση με τον Fisher δηλαδή, δε δίνει μεγάλη σημασία στη λειτουργία του χρήματος ως μέσο ανταλλαγής. Αντίθετα, η έμφαση δίνεται στην ικανοποίηση που έχει η οικονομική μονάδα με το να διατηρεί αγοραστική δύναμη που παρέχεται στη μορφή ρευστών διαθεσίμων. Επίσης, η σχολή αυτή σκέψης, όπως εκπροσωπείται από τους οικονομολόγους Marshall και Pigou, δεν εμμένει στην υπόθεση του σταθερού Q της ποσοτικής θεωρίας.

Οι Μονεταριστές.

Η Κεϊμπριτζιανή θέση έθεσε τα θεμέλια για τις εξελίξεις που ακολούθησαν στο θέμα αυτό, από άλλους σύγχρονους οικονομολόγους που επέμεναν στην κλασική σκέψη και είναι γνωστοί ως μονεταριστές. Ο καθηγητής Milton Friedman είναι, ως γνωστό, επικεφαλής της σχολής αυτής σκέψης. Η αφετηρία της σκέψης των οικονομολόγων αυτών στο θέμα της ζήτησης χρήματος είναι η ίδια με αυτή της σχολής του Cambridge. Οι μονεταριστές όμως προχωρούν στο να συζητήσουν τους προσδιοριστικούς παράγοντες που υπεισέρχονται στη λήψη αποφάσεων από την οικονομική μονάδα, για το ποσό που επιθυμεί να διατηρήσει στη μορφή διαθεσίμων. Μέσα στους παράγοντες αυτούς περιλαμβάνεται και το επιτόκιο. Βασικά όμως και οι μονεταριστές επιμένουν στην αρχική κλασική θέση, ότι η ζήτηση χρήματος, είναι συνάρτηση του εισοδήματος

Η Ρευστότητα ως Πηγή Ζήτησης Χρήματος

Η Κεϋνσιανή σχολή σκέψης σε ότι αφορά τη ζήτηση χρήματος, μεταθέτει την έμφαση στο ρόλο του χρήματος ως ενεργητικού στοιχείου που παρέχει στον κάτοχο ρευστότητα για οποιαδήποτε χρήση. Βασικά, λοιπόν, ο Keynes ξεκινάει με την Κεϊμπριτσιανή θέση και τη συμπληρώνει σημαντικά, αφού ασχολείται διεξοδικά με τους παράγοντες που καθορίζουν τη ζήτηση χρήματος ως ρευστού περιουσιακού στοιχείου.

Οι ταμειακές ανάγκες των συναλλαγών αποτελούν ένα μόνο από τα κίνητρα που προκαλούν τη ζήτηση χρήματος. Αυτό είναι το συναλλακτικό κίνητρο που αναφέραμε παραπάνω. Το δεύτερο είναι το προληπτικό κίνητρο. Μέρος της ζήτησης χρήματος κατά το κίνητρο αυτό, εξηγείται από το ότι το χρήμα παρακρατείται και για λόγους ασφαλείας έναντι απρόβλεπτων εξελίξεων και δυσκολιών, η αντιμετώπιση των οποίων απαιτεί ρευστά διαθέσιμα. Η ζήτηση του χρήματος για προληπτικούς λόγους είναι προέκταση της ζήτησης για συναλλακτικούς σκοπούς και αντιπροσωπεύει σχετικά μικρό ποσοστό του συνολικού χρήματος. Μπορούμε επομένως να προσαρτήσουμε το τμήμα αυτό της ζήτησης χρήματος, από πλευράς θεωρητικής μεταχείρισης, στη ζήτηση για συναλλακτικούς σκοπούς.

Αν συμβολίσουμε τη ζήτηση για συναλλαγές με m_1 , θα έχουμε:

$$m_1 = k * Y$$

η οποία δείχνει την ίδια συναρτησιακή σχέση ζήτησης χρήματος και εισοδήματος με την m_1 , η οποία όμως αναφέρεται στη συνολική ζήτηση χρήματος.

Η Ζήτηση Χρήματος για Κερδοσκοπικούς Σκοπούς. Η συμβολή του Κέϋνς στο θέμα της ζήτησης χρήματος έγκειται στην Τρίτη πηγή ζήτησης χρήματος. Πέρα από τα ρευστά διαθέσιμα που χρειάζεται η οικονομική μονάδα για να ικανοποιήσει τη συναλλακτική και προληπτική ζήτηση, μπορεί να επιδιώξει τη διατήρηση ρευστών διαθέσιμων για κερδοσκοπικούς σκοπούς. Η κερδοσκοπία εδώ χρησιμοποιείται με στενή έννοια και αναφέρεται στην ευκαιριακή επένδυση σε αξιόγραφα. Το μέρος της ζήτησης χρήματος για κερδοσκοπικούς σκοπούς, m_2 , είναι σε αντίστροφη σχέση με το επιτόκιο. Σε εισαγωγικά βιβλία μακροοικονομικής, βασίζουμε συνήθως την εξήγηση του φαινομένου αυτού, στο γεγονός ότι όσο πιο χαμηλό είναι το επιτόκιο τόσο μικρότερη είναι η απώλεια του κατόχου ρευστού πλούτου σε εισοδήματα από τόκους. Επομένως, το κόστος της διατήρησης αχρησιμοποίητων ρευστών (δηλαδή, το διαφυγόν εισόδημα από τόκους) δεν είναι τόσο μεγάλο ώστε να δελεάσει τον κάτοχο ρευστών να τα «τοποθετήσει» και έτσι να στερηθεί το πλεονέκτημα της ταμειακής ρευστότητας που θα του επιτρέψει να εκμεταλλευτεί τυχόν ευκαιρίες επενδύσεων.

Συμπερασματικά, η ζήτηση χρήματος, m , που αποτελείται από τα δύο μέρη m_1 και m_2 , είναι στο σύνολό της σε αντίστροφη συσχέτιση με το επιτόκιο i . Η ζήτηση χρήματος βρίσκεται επίσης σε θετική συσχέτιση με το εισόδημα.

Η Δημιουργία Χρήματος από το Τραπεζικό Σύστημα και η Συνολική Προσφορά

Είδαμε παραπάνω ότι ο ορισμός της προσφοράς χρήματος με την έννοια του M1 είναι η χάρτινη κυκλοφορία (και τα κέρματα) και οι καταθέσεις του κοινού στις εμπορικές τράπεζες. Οι τελευταίες είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις στον τραπεζικό τομέα και επιδιώκουν την πραγματοποίηση κέρδους. Η κύρια πηγή του κέρδους τους, είναι η διαφορά στα επιτόκια καταθέσεων και δανεισμού. Επίσης οι τράπεζες μπορούν να πραγματοποιήσουν κέρδη από το χειρισμό του χαρτοφυλακίου τίτλων και αξιών στην κεφαλαιαγορά. Μια λειτουργία των τραπεζών αυτών, που μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα εδώ, είναι ότι οι ιδιωτικές αυτές επιχειρήσεις συμμετέχουν στην δημιουργία χρήματος, στο μέτρο που επηρεάζουν τις καταθέσεις του μη τραπεζικού κοινού. Φυσικά, αφού οι εμπορικές τράπεζες μπορούν να επηρεάσουν μια τόσο ευαίσθητη μεταβλητή, θα πρέπει να υπάρχει τρόπος ώστε η κεντρική τράπεζα να ελέγχει την ικανότητά τους αυτή να δημιουργούν χρήμα.

Για να δούμε πώς γίνεται αυτό, ας ξαναγυρίσουμε στη λειτουργία των τραπεζών ως δανειστών σε οικονομικές μονάδες των καταθέσεων άλλων οικονομικών μονάδων. Από την εμπειρία τους στην πιστωτική λειτουργία, οι εμπορικές τράπεζες γνωρίζουν ότι σε περιόδους ομαλών οικονομικών εξελίξεων, μόνο ένα μικρό ποσοστό των καταθέσεων χρειάζεται για να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις ανάληψης των πελατών τους. Το συμφέρον των τραπεζών, λοιπόν, υπαγορεύει το δανεισμό των ρευστών πέρα από αυτά που χρειάζονται να μένουν αχρησιμοποίητα στα ταμεία τους, για να εξασφαλίσουν ταμειακή ρευστότητα. Το ποσοστό αυτό διαφέρει από χώρα σε χώρα και εξαρτάται από τις διαφορές στα θεσμικά πλαίσια του τραπεζικού συστήματός τους. Πάντως, σε καλά οργανωμένα τραπεζικά συστήματα υπολογίζεται ότι κατά τη διάρκεια ενός έτους, εκτός από περιόδους αιχμής στη ζήτηση χρήματος (όπως οι ημέρες Χριστουγέννων), οι τράπεζες μπορούν να ανταποκριθούν στις ταμειακές υποχρεώσεις τους, διατηρώντας ποσότητα ρευστών μεταξύ 2% και 5%.

Είναι φανερό ότι το ποσοστό καταθέσεων που διατηρείται από τις εμπορικές τράπεζες θα πρέπει να καθορίζεται με νόμο και να είναι ενιαίο για όλες. Η κεντρική τράπεζα είναι η αρμόδια αρχή για τον καθορισμό του ύψους του ποσοστού αυτού. Συνήθως το ποσοστό αυτό κυμαίνεται από 10% μέχρι 25% στις οικονομίες με σύγχρονα τραπεζικά συστήματα. Τα ποσοστά αυτά είναι πολύ πιο υψηλά από αυτά που χρειάζονται οι τράπεζες για να έχουν ταμειακή ρευστότητα. Μπαίνει λοιπόν το ερώτημα: τι κριτήριο χρησιμοποιείται για τον καθορισμό του λόγου αυτού ρευστών διαθεσίμων προς το σύνολο των καταθέσεων όψεως των τραπεζών; Η απάντηση είναι ότι η κεντρική τράπεζα καθορίζει το λόγο αυτό κατά τρόπο, ώστε να εξυπηρετεί καλύτερα το σκοπό του ελέγχου του τραπεζικού συστήματος σε ότι αφορά τη δυνατότητα του τελευταίου, να αυξήσει την προσφορά χρήματος. Για να το δούμε αυτό, θα πρέπει πρώτα να καταλάβουμε πως οι εμπορικές τράπεζες μπορούν να δημιουργήσουν χρήμα και να αυξήσουν ή να μειώσουν

την προσφορά χρήματος, παρότι δε διαθέτουν το προνόμιο να εκδίδουν χαρτονόμισμα που ανήκει αποκλειστικά στην κεντρική τράπεζα.

Αν ανατρέξουμε στα στατιστικά στοιχεία προσφοράς χρήματος σε μια οικονομία, θα δούμε ότι οι καταθέσεις όψεως του κοινού είναι ένα ποσό πολλαπλάσιο της ποσότητας της χάρτινης κυκλοφορίας. Έτσι, στις αναπτυγμένες οικονομίες υπολογίζεται ότι για κάθε νομισματική μονάδα που κυκλοφορεί σε μορφή τραπεζογραμματίου από την κεντρική τράπεζα, υπάρχουν καταθέσεις αξίας, κατά μέσο όρο 5 νομισματικών μονάδων. Φυσικά οι 4 επιπλέον νομισματικές μονάδες δεν είναι χαρτονόμισμα. Είναι απλώς εγγραφές στα βιβλία των εμπορικών τραπεζών. Οι εμπορικές τράπεζες στο σύνολό τους, μπορούν να επηρεάσουν το μέρος αυτό της προσφοράς χρήματος, δηλαδή τις καταθέσεις. Ας δούμε πώς με ένα παράδειγμα.

Αν υποθέσουμε ότι η χάρτινη κυκλοφορία σε μια οικονομία είναι ίση με X και η συνολική προσφορά χρήματος είναι $5X$, βλέπουμε ότι τα τραπεζογραμμάτια της κεντρικής τράπεζας αποτελούν τη βάση για προσφορά χρήματος πενταπλάσια σε μέγεθος. Ο συντελεστής αυτός 5, μας θυμίζει ίσως τον πολλαπλασιαστή επενδύσεων. Είναι πράγματι ένας χρηματικός πολλαπλασιαστής που δείχνει πόσες φορές το μέγεθος της χρηματικής βάσης μιας οικονομίας είναι η συνολική προσφορά χρήματος.

Η διαδικασία υπολογισμού του πολλαπλασιασμού αυτού, είναι όμοια με εκείνη του πολλαπλασιαστή επενδύσεων. Αν θυμηθούμε ότι μια τράπεζα είναι από το νόμο υποχρεωμένη να διατηρεί μόνο ένα ποσοστό των καταθέσεων της σε μορφή ρευστών διαθεσίμων και ότι μπορεί να δανείζει το υπόλοιπο, μπορούμε να δούμε πώς μπορεί να αυξηθεί η προσφορά χρήματος.

Το κλειδί στην κατανόησή του πώς αυξάνεται η προσφορά κατά ποσό πολλαπλάσιο της κατάθεσης, είναι ότι μια νέα κατάθεση σε μια τράπεζα αποτελεί τη βάση για πολλαπλό δανεισμό από τις διάφορες τράπεζες του συστήματος.

Έτσι, όταν κατατίθενται για πρώτη φορά σε μια τράπεζα Α ποσό χρήματος 100.000 ευρώ και το νόμιμο ποσοστό ρευστών διαθεσίμων που πρέπει να διατηρεί είναι π.χ. 20%, η τράπεζα Α θα μπορέσει να δανείσει τις 80.000 σε πελάτη της, μεταφέροντας στην τράπεζα Β στο λογαριασμό του πελάτη το ποσό αυτό. Αλλά οι 80.000 ευρώ αποτελούν βάση δανεισμού από την τράπεζα Β, η οποία είναι υποχρεωμένη να διατηρήσει μόνο $0,20 \times 80.000 = 16.000$ ευρώ στα ταμεία της και να μεταφέρει τα υπόλοιπα στην τράπεζα Γ στο λογαριασμό του κ. Χ που δανείζεται το ποσό των 64.000.

Βλέπουμε τώρα πώς μπορεί να συνεχιστεί αυτή η διαδικασία δανεισμού μέχρις ότου το τραπεζικό σύστημα εξαντλήσει τη βάση για δανεισμό.

Οι αρχικές 100.000 θα πάρουν τη μορφή ρευστών διαθεσίμων στις διάφορες τράπεζες (τράπεζα Α: 20.000, τράπεζα Β: 16.000, τράπεζα Γ: 12.800 κ.τ.λ.).

Τελικά το τραπεζικό σύστημα μπορεί να αυξήσει την προσφορά χρήματος κατά 500.000 ευρώ, από τις οποίες οι 400.000 ευρώ είναι το σύνολο των δανείων. Ο χρηματικός πολλαπλασιαστής στην προκειμένη περίπτωση θα είναι ίσος με 5 και βρίσκεται αν

υπολογίσουμε το πηλίκο $1/0,20$. Γενικά ο χρηματικός πολλαπλασιαστής, K_m , δίνεται από τον τύπο:

$$K_m = 1/R$$

όπου R ο λόγος ρευστών διαθεσίμων προς τις καταθέσεις που καθορίζεται από τις κεντρικές τράπεζες των διαφόρων οικονομιών.

Βλέπουμε εδώ ότι ο R είναι το αντίστοιχο της οριακής ροπής για αποταμίευση στο θεώρημα του πολλαπλασιαστή επενδύσεων.

Πράγματι, όπως η αποταμίευση αποτελεί «διαρροή» στο κύκλωμα δαπανών, έτσι και η διατήρηση ρευστών διαθέσιμων είναι ένα είδος διαρροής στο ποσό που μπορούν να δανείσουν οι τράπεζες. Αυτό σημαίνει ότι όσο πιο μικρό είναι το R τόσο μεγαλύτερο είναι το ποσό που μπορεί να δανείσει το τραπεζικό σύστημα και επομένως τόσο μεγαλύτερη αύξηση της προσφοράς χρήματος.

Βλέπουμε τώρα λοιπόν, γιατί η κεντρική τράπεζα καθορίζει το ύψος του R και πώς μπορεί με το χειρισμό του να ελέγξει την ικανότητα των εμπορικών τραπεζών να επηρεάζουν την προσφορά χρήματος. Στο παραπάνω παράδειγμα, αν το R ελαττωθεί σε 10%, τότε η προσφορά χρήματος είναι δυνατό να αυξηθεί παραπέρα κατά 500.000 ευρώ. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι η αύξηση της προσφοράς χρήματος κατά ποσό ίσο με το γινόμενο του χρηματικού πολλαπλασιαστή επί την αρχική κατάθεση είναι η μεγαλύτερη δυνατή.

Για να πραγματοποιηθεί πρέπει να συντρέξουν δύο προϋποθέσεις:

A) Να υπάρξει δυνατότητα δανεισμού από τις τράπεζες

B) Να μην παρεμβληθεί διαρροή με τη μορφή αποθησαυρισμού. Στην πραγματικότητα ο χρηματικός πολλαπλασιαστής είναι μικρότερος από τον μεγαλύτερο δυνατό. Οι τράπεζες διατηρούν συνήθως ρευστά διαθέσιμα πέρα από αυτά που τους επιβάλλει ο νόμος (excess reserves). Επίσης, το στοιχείο της διαρροής που αναφέραμε είναι σχεδόν αναπόφευκτο.

Τα Τρία Κύρια Όργανα της Κεντρικής Τράπεζας για τον Έλεγχο της Προσφοράς Χρήματος

Η κεντρική τράπεζα έχει στη διάθεσή της πολλά μέσα που μπορεί να χρησιμοποιήσει για να επηρεάσει την προσφορά χρήματος και γενικά να ασκήσει την κατάλληλη νομισματική πολιτική. Πολλά από τα μέσα αυτά διαφέρουν από χώρα σε χώρα ανάλογα με το θεσμικό πλαίσιο του τραπεζικού συστήματος και το βαθμό ανάπτυξης της οικονομίας. Έχουμε όμως και τρία όργανα τα οποία είναι κοινά σε όλα τα καλά οργανωμένα τραπεζικά συστήματα και θεωρούνται τα κύρια μέσα μεταβολής της προσφοράς χρήματος από την κεντρική τράπεζα.

Το ένα μέσο το καλύψαμε ήδη παραπάνω και είναι η μεταβολή του R , δηλαδή, του λόγου των ρευστών διαθεσίμων προς τις καταθέσεις. Η αύξηση του R περιορίζει τα

περιθώρια δανεισμού και επομένως μειώνει την έκταση στην οποία οι εμπορικές τράπεζες μπορούν να αυξήσουν την προσφορά χρήματος.

Το αντίθετο ισχύει αν αντί για αύξηση έχουμε μείωση του R. Το δεύτερο είναι η δραστηριότητα της κεντρικής τράπεζας στην ανοικτή αγορά χρηματιστηριακών αξιών. Η κεντρική τράπεζα διατηρεί χαρτοφυλάκιο χρηματιστηριακών αξιών, κυρίως κρατικών ομολογιών. Σε αντίθεση με τις εμπορικές τράπεζες όμως, η κεντρική τράπεζα δε χρησιμοποιεί τους τίτλους της για κερδοσκοπικούς σκοπούς, αλλά ως μέσο για να αυξήσει ή να μειώσει την χάρτινη κυκλοφορία.

Έτσι η κεντρική τράπεζα μπορεί να αγοράσει κρατικές ομολογίες για να αυξήσει την προσφορά χρήματος αφού τα τραπεζογραμμάτια με τα οποία τις αλλάζει, βγαίνουν για πρώτη φορά στην αγορά και αποτελούν τη βάση για πολλαπλή αύξηση της προσφοράς χρήματος, όπως είδαμε παραπάνω. Αντίθετα, όταν πουλάει ομολογίες από το χαρτοφυλάκιο της, η τράπεζα αποσύρει από την κυκλοφορία τραπεζογραμμάτια με συνέπεια τη μείωση της προσφοράς χρήματος.

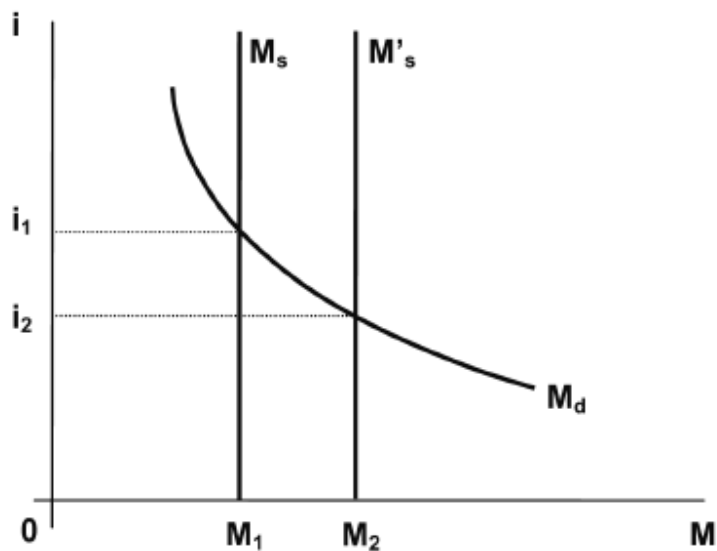
Τέλος, ο τρίτος τρόπος αυξομείωσης της ποσότητας χρήματος από την κεντρική τράπεζα, είναι η μεταβολή του προεξοφλητικού επιτοκίου. Το επιτόκιο αυτό είναι η τιμή δανεισμού χρήματος από την κεντρική τράπεζα στις εμπορικές τράπεζες. Οι τελευταίες, όταν αντιμετωπίζουν πρόβλημα ταμειακής ρευστότητας μπορούν να αναπροεξοφλήσουν στην κεντρική τράπεζα γραμμάτια και συναλλαγματικές από το χαρτοφυλάκιο τους τίτλων βραχυπρόθεσμης πίστωσης.

Τους τίτλους αυτούς είχαν προεξοφλήσει στους κατόχους τους οι τράπεζες, επιβαρύνοντάς τους με το προεξοφλητικό επιτόκιο των εμπορικών τραπεζών. Η αναπροεξοφλήση του «εμπορικού αυτού χαρτιού» όπως λέγονται οι συναλλαγματικές και τα γραμμάτια, συνεπάγεται πληρωμή επιτοκίου στην κεντρική τράπεζα, το οποίο θα πρέπει να λέγεται αναπροεξοφλητικό μάλλον, παρά προεξοφλητικό, αλλά έχει επικρατήσει ο τελευταίος όρος και για τα δύο επιτόκια. Η ύψωση του προεξοφλητικού επιτοκίου, λοιπόν, είναι ένας τρόπος για να ασκήσει η κεντρική τράπεζα συσταλτική νομισματική πολιτική ενώ η μείωση κάνει το δανεισμό από τις τράπεζες πιο φθηνό με διασταλτικά αποτελέσματα στην κυκλοφορία του χρήματος.

Ποσότητα χρήματος ως άσκηση νομισματικής πολιτικής.

Σε ότι αφορά θέματα πληθωρισμού ξέρουμε ήδη ότι η προσφορά χρήματος (M) είναι ζωτικής σημασίας. Αλλά και σε ότι έχει να κάνει με θέματα ανεργίας, συνεπάγεται ότι η αύξηση της προσφοράς του χρήματος με ένα από τα όργανα που αναφέρθηκαν παραπάνω, θα προκαλέσει τελικά αύξηση της ζήτησης και φυσικά θα οδηγήσει στην πλήρη απασχόληση.

Η αύξηση της προσφοράς του χρήματος μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του προϊόντος και αυτό επιτυγχάνεται με την μεταβολή του επιτοκίου. Ο προσδιορισμός του επιτοκίου εξηγείται από το παρακάτω σχήμα.

Έστω ότι έχουμε μια συνάρτηση επιτοκίου-προσφοράς ζήτησης. Όπου i =επιτόκιο, M =προσφορά χρήματος. Λαμβάνουμε την προσφορά χρήματος M_1 ως σταθερή από την κεντρική τράπεζα.

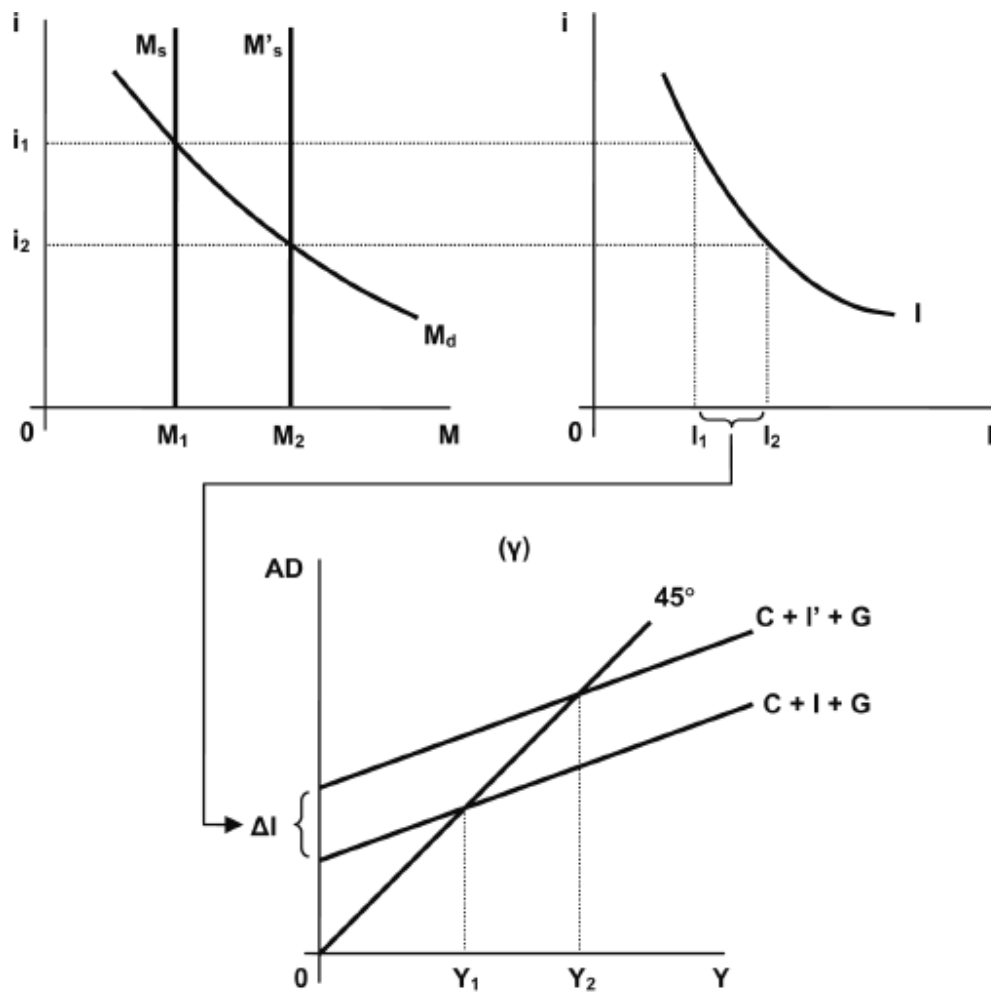
Παρατηρούμε ότι στην τομή της με την ζήτηση χρήματος προσδιορίζεται το επιτόκιο i_1 . Η αύξηση της προσφοράς χρήματος από M_1 σε M_2 θα προκαλέσει λοιπόν και την μεταβολή του επιτοκίου από i_1 σε i_2 .

Η Επίδραση της Αύξησης της Προσφοράς Χρήματος στην Απασχόληση και το Εθνικό Προϊόν

Μπορούμε να δούμε τώρα πώς η αύξηση της προσφοράς χρήματος μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του επιπέδου του προϊόντος.

Όπως δείχνει και το παρακάτω σχήμα η σειρά επιδράσεων ενός τέτοιου μέτρου από την Κεντρική Τράπεζα θα είναι: $\uparrow M_s$, $i \downarrow$, $I \uparrow$, $Y \uparrow$ δηλαδή η αύξηση της προσφοράς χρήματος θα προκαλέσει μείωση στο επιτόκιο.

Η μείωση του επιτοκίου θα προκαλέσει αύξηση στο επίπεδο επενδύσεων. Τέλος η αύξηση των επενδύσεων μέσω του μηχανισμού του πολλαπλασιαστή θα οδηγήσει σε αύξηση του εισοδήματος.

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ορισμός

Πρόκειται για ένα υποσύνολο της οικονομικής πολιτικής μιας χώρας, και περιλαμβάνει τις διαδικασίες και τις ενέργειες που αφορούν την διαχείριση των οικονομικών του δημοσίου.

Γενικά

Η Δημοσιονομική πολιτική ασκείται από την κυβερνητική ηγεσία. Κυρίως σκοπός της είναι η επίτευξη βασικών κρατικών στόχων οικονομικής φύσεως, με συγκεκριμένα μέσα και μέτρα.

Οι στόχοι μπορούν να ποικίλουν αναλόγως την κατάσταση της οικονομίας και την διάρθρωση της κοινωνίας μιας χώρας, αλλά σε γενικές γραμμές αποσκοπούν στο συνολικό συμφέρον της κοινωνίας και αφορούν την σταθεροποίηση της οικονομίας, την οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνσή της, την κοινωνική δικαιοσύνη, την περιφερειακή ανάπτυξη, την περιβαλλοντική προστασία κ.α.

Με βάση τους στόχους, προσδιορίζονται οι ενέργειες που πρέπει να ασκηθούν από την εκάστοτε κυβέρνηση, έτσι ώστε να υπάρχει όσο το δυνατόν πιο πλήρης επίτευξη τους. Για παράδειγμα, θα πρέπει να πληρωθούν μισθοί, συντάξεις και να αποδοθούν τα κοινωνικά επιδόματα για να υπάρχει σταθερότητα στην οικονομία και διακίνηση του χρήματος, ή θα πρέπει να κατασκευαστούν υποδομές (δρόμοι, σχολεία, νοσοκομεία κτλ) και να χορηγηθούν επιχορηγήσεις για να υπάρξει οικονομική ανάπτυξη.

Οι ενέργειες αυτές ονομάζονται κρατικές δαπάνες και ουσιαστικά αποτελούν τα έξοδα του κράτους, τα οποία όπως είναι λογικό απαιτούν κάποιους πόρους έτσι ώστε να μπορέσουν να υλοποιηθούν. Το κράτος εξασφαλίζει τους απαιτούμενους πόρους μέσα από συγκεκριμένους μηχανισμούς, όπως η φορολογία, με κύριο μέλημα την κάλυψη των δαπανών αλλά και την κοινωνική συνοχή (λογικές φορολογικές κλίμακες, προστασία των κατώτερων κοινωνικά ομάδων, διευκολύνσεις στην επιχειρηματικότητα κ.α.).

Σε αυτό το πλαίσιο, ο δημόσιος φορέας συντάσσει ένα πρόγραμμα όπου προσδιορίζει τόσο τα αναμενόμενα κρατικά έσοδα, όσο και το ύψος των κρατικών εξόδων. Το πρόγραμμα αυτό ονομάζεται κρατικός προϋπολογισμός, έχει δεσμευτικό χαρακτήρα και αναφέρεται σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (συνήθως .ένα .έτος).

Για την διευκόλυνση του στον προϋπολογισμό των εσόδων και εξόδων του, το κράτος χρησιμοποιεί μια σειρά από οικονομικούς δείκτες που του εξασφαλίζουν εγκυρότητα και ακρίβεια στους υπολογισμούς του. Ένας από αυτούς τους δείκτες είναι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Με τον προϋπολογισμό, γίνεται σύγκριση των κρατικών δαπανών και εσόδων, και αναλόγως του αποτελέσματος κατατάσσεται σε κατηγορίες.

Πλεονάζων προϋπολογισμός. Τα κρατικά αναμενόμενα έσοδα είναι περισσότερα από τα αντίστοιχα έξοδα), τότε ο δημόσιος φορέας μπορεί να ενισχύσει τους στόχους με επιπλέον ενέργειες (πχ ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης, κοινωνικές επιδοτήσεις, χρηματοδοτήσεις πανεπιστημίων για έρευνα) ή και να αναπροσαρμόσει τα μέτρα για την συλλογή των εσόδων (πχ μείωση φορολογίας σε επιχειρήσεις και μισθωτούς, μείωση στην φορολογία περιουσίας

Ισοσκελισμένος προϋπολογισμός. Είναι η πιο συνηθισμένη κατάσταση. Τα έσοδα είναι ίδια με τα έξοδα), κάτι που επιτυγχάνεται με την αναλυτική και λεπτομερή σύνταξη του, αλλά και με την χρήση οικονομικών δεικτών και την εμπειρία παλαιότερων ετών, όπως ήδη αναφέρθηκε.

Ελλειμματικός προϋπολογισμός. Τα κρατικά αναμενόμενα έσοδα είναι λιγότερα από τα αντίστοιχα έξοδα. Τότε ο δημόσιος φορέας καλείται είτε να μεταθέσει κάποιες ενέργειες μελλοντικά ώστε να μειωθούν τα έξοδα, είτε να αυξήσει τους πόρους με διάφορους τρόπους ώστε να καλύψει την διαφορά. Οι επιπλέον πόροι συνήθως προέρχονται από κρατικό δανεισμό.

Πολλές φορές, ο προϋπολογισμός (και ευρύτερα η δημοσιονομική πολιτική) μπορεί να επηρεάζεται από υπερκείμενες διατάξεις ή ευρύτερα κοινωνικά σύνολα (πχ Ε.Ε.), που μπορεί να τον δεσμεύουν ή και να τον περιορίζουν, τόσο ως προς τους στόχους, όσο και ως προς τα μέτρα υλοποίησης του.

ΣΤΟΧΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Πρέπει να σημειωθεί ότι η δημοσιονομική πολιτική δεν είναι μόνο θέμα ελλειμμάτων, πλεονασμάτων και ισοσκελισμένων προϋπολογισμών. Αυτά είναι βασικά στοιχεία αλλά δεν είναι τα μόνα. Εκ πρώτης όψεως τα ελλείμματα ή και τα πλεονάσματα επηρεάζουν τη συνολική ζήτηση. Επιπρόσθετα είναι δυνατόν να επηρεασθούν και άλλες πτυχές της οικονομίας όπως η ρευστότητα και τα επιτόκια και κατ' επέκταση η οικονομική δραστηριότητα γενικότερα.

Η δημοσιονομική πολιτική επηρεάζει και άλλα δεδομένα. Πέραν της μακροοικονομικής διάστασης και με συνακόλουθες προεκτάσεις η δημοσιονομική πολιτική επηρεάζει είτε θετικά είτε αρνητικά κοινωνικά καθώς και αναπτυξιακά δεδομένα, κάτι που έχει να κάνει άμεσα με τον ρόλο του κράτους και το πόσο ισχυρός είναι σε μια οικονομία. Όσο πιο ελεύθερη είναι μια οικονομία, τόσο μικρότερη είναι η κρατική επιρροή και κατ' επέκταση η δημοσιονομική πολιτική. Ωστόσο, ακόμα και στις πιο φιλελεύθερες οικονομίες υπάρχει ουσιαστική κρατική παρέμβαση σε πολλούς τομείς της οικονομικής δραστηριότητας που αποτελούν τους βασικούς στόχους της δημοσιονομικής πολιτικής μιας κυβέρνησης. Αυτοί είναι:

Α) Η παραγωγή δημόσιων αγαθών όπως είναι η εθνική άμυνα, η εσωτερική ασφάλεια, η δικαιοσύνη, η προστασία της υγείας, η πυροπροστασία, η κατασκευή και η συντήρηση οδικών δικτύων, λιμανιών και αεροδρομίων, η δημόσια εκπαίδευση και πολλών άλλων αγαθών, τα οποία είναι απαραίτητα για την ύπαρξη κοινωνικής ζωής.

Από τη φύση τους, τα δημόσια αγαθά παρέχουν οφέλη για ολόκληρη την κοινωνία ή για κάποιο τμήμα της. Για ορισμένα απ' αυτά, τα οφέλη παρέχονται, άσχετα αν τα επιμέρους άτομα είναι διατεθειμένα να πληρώσουν για να τα αποκτήσουν ή όχι. Κανένας ιδιώτης δε θα ήταν διατεθειμένος να παράγει μόνος του τέτοιες υπηρεσίες, αφού δε θα μπορούσε να επιβάλει αντίτιμο σε όσους θα τις απολάμβαναν. Για παράδειγμα, η προστασία που προσφέρει η εθνική άμυνα καλύπτει ολόκληρη τη χώρα και τον πληθυσμό της, ακόμα κι αν ένας πολίτης δηλώσει ότι δεν επιθυμεί να πληρώσει για την προστασία αυτή γιατί δεν τη χρειάζεται. Ομοίως, οι φάρμοι παρέχουν τις υπηρεσίες τους προς όλα τα πλοία που περνάνε από την περιοχή τους.

Εκτός όμως από αυτά τα δημόσια αγαθά υπάρχουν άλλα, για τα οποία θα μπορούσαν να αποκλειστούν εκείνοι που δεν θα πλήρωναν. Τέτοια είναι η δημόσια παιδεία, η δημόσια υγεία κ.ά. Σε τέτοιες περιπτώσεις, έστω και αν παράγονται από το Δημόσιο οι υπηρεσίες αυτές, θα μπορούσαν να παρέχονται προς το κοινό με επιβολή οικονομικής επιβάρυνσης, όπως κάνουν και τα ιδιωτικά σχολεία και νοσοκομεία. Επειδή όμως το κράτος θέλει να έχει όλος ο πληθυσμός ευχέρεια πρόσβασης στη δημόσια παιδεία και στη δημόσια νοσηλεία, παρέχει τις υπηρεσίες αυτές δωρεάν, στην περίπτωση της παιδείας, ή με μικρή οικονομική επιβάρυνση στην περίπτωση της δημόσιας υγείας.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πολλά δημόσια αγαθά θα ήταν δυνατό να παράγονται εναλλακτικά από τον ιδιωτικό τομέα, με την προϋπόθεση ότι θα τα χρηματοδοτούσε το κράτος. Λόγου χάρη, το κράτος θα μπορούσε να πληρώνει ιδιώτες να κατασκευάσουν και να λειτουργούν τους φάρους, τα λιμάνια, τα αεροδρόμια και αρκετά άλλα δημόσια αγαθά.

Η παραγωγή των δημόσιων αγαθών αποτελεί προτεραιότητα της δημοσιονομικής πολιτικής (και γενικά του ρόλου του κράτους στην οικονομία μιας χώρας). Καθώς μπορεί να επηρεάζει πολλούς στόχους της, ή να εμπλέκεται έμμεσα με κάποιον από αυτούς.

Β) Η μεταβολή του επίπεδου του εισοδήματος και του προϊόντος. Η ζήτηση του Δημοσίου για καταναλωτικά και επενδυτικά αγαθά και για υπηρεσίες αποτελεί ένα πολύ σημαντικό μέρος της συνολικής ζήτησης στην οικονομία. Η αύξηση ή η μείωση της ζήτησης αυτής επηρεάζει άμεσα τη συνολική ζήτηση, επομένως και το επίπεδο του εισοδήματος και του προϊόντος της οικονομίας.

Επίσης, επειδή το κράτος απορροφά χρηματικούς πόρους από την κοινωνία μέσω των φόρων, των τελών κ.ά., έχει τη δυνατότητα να επηρεάζει το ύψος του καθαρού εισοδήματος, που διαθέτουν τα άτομα και οι επιχειρήσεις και, μέσω αυτού, να μεταβάλει τη συνολική ζήτηση του ιδιωτικού τομέα για καταναλωτικά και για επενδυτικά αγαθά. Με τον τρόπο αυτό, το κράτος μπορεί να επηρεάζει έμμεσα το επίπεδο του συνολικού εισοδήματος και του προϊόντος της οικονομίας.

Γ) Η άμβλυνση των σοβαρών οικονομικών προβλημάτων της ανεργίας και του πληθωρισμού. Όταν υπάρχει ανεργία, το κράτος, συχνά, αυξάνει τις δικές του δαπάνες, ενώ παράλληλα μειώνει τη φορολογία, ώστε να τονωθεί τόσο η ιδιωτική όσο και η δημόσια ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες, για να αυξηθεί η συνολική οικονομική

δραστηριότητα και να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας. Αντίθετα, όταν το πρόβλημα δεν είναι η ανεργία αλλά ο πληθωρισμός, συνήθως το κράτος μειώνει τις δικές του δαπάνες και αυξάνει τη φορολογία, προκειμένου να μειωθεί η ιδιωτική και η δημόσια ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών, ώστε να μειωθούν οι αυξητικές τάσεις των τιμών.

Δ) Ο καθορισμός της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής, δηλαδή των εισαγωγικών δασμών, των εξαγωγικών επιδοτήσεων, των ποσοτικών περιορισμών στις εισαγωγές, της ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος σε σχέση με τα νομίσματα άλλων χωρών κ.ά. Με την ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα παραπάνω καθορίζονται πλέον με βάση κανόνες που ισχύουν για όλα τα κράτη-μέλη της Ένωσης.

Ε) Η αναδιανομή του εισοδήματος. Συνήθως το κράτος φορολογεί περισσότερο εκείνους που έχουν μεγάλα εισοδήματα, ενώ παρέχει διάφορα οικονομικά βοηθήματα και φορολογικές ελαφρύνσεις σε άτομα με χαμηλά εισοδήματα.

Ζ) Η παρέμβαση στην οικονομία με άλλους τρόπους. Το κράτος παρεμβαίνει επίσης και με διαφορετικούς τρόπους από τους παραπάνω: Πραγματοποιεί διάφορα μεγάλα αναπτυξιακά έργα, θεσπίζει μέτρα που επηρεάζουν τις επιχειρήσεις και την απόδοση της οικονομίας (π.χ. με εργατική νομοθεσία, με μέτρα ενθάρρυνσης των ιδιωτικών επενδύσεων και αποταμιεύσεων κ.ά.), παρεμβαίνει άμεσα στο θέμα της ανεργίας, δημιουργώντας θέσεις εργασίας στο δημόσιο τομέα, και εφαρμόζει και ορισμένα μέτρα άμεσων ελέγχων της οικονομίας (π.χ. απαγορεύει την παραγωγή ορισμένων ειδών, ελέγχει τους κανόνες της κατασκευής κτιρίων και τις χρήσεις της γης κ.ά.).

Επενδύσεις Του Κράτους Με Σκοπό Την Ανάπτυξη Και Την Επιχειρηματικότητα

Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, η διαφοροποίηση και αναδιάρθρωση της παραγωγικής βάσης αξιοποιώντας και αναπτύσσοντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της οικονομίας, η ενθάρρυνση των επενδύσεων, η δημιουργία ελκυστικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος και η προώθηση της επιχειρηματικότητας αποτελούν τους βασικούς άξονες πολιτικής που θα στηρίξουν την ανάπτυξη και την απασχόληση σε σταθερή βάση. Θα πρέπει παράλληλα να προωθηθεί η στήριξη των τομέων που μπορούν να αποτελέσουν τους κύριους πόλους ανάπτυξης και στους οποίους υπάρχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα. Συγκεκριμένα, ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί στους ακόλουθους άξονες:

Α) Ανάπτυξη ολοκληρωμένης στρατηγικής για τον τουρισμό, η οποία θα στοχεύει μεταξύ άλλων στη διαφοροποίηση και αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, στην απάμβλυνση του προβλήματος της εποχικότητας και στην αντιμετώπιση των ζητημάτων συνδεσιμότητας που αντιμετωπίζει η χώρα. Η περαιτέρω ανάπτυξη του τομέα εδράζεται στον προσδιορισμό του προϊόντος και της εμπορευσιμότητας του και ακολούθως στην κατάλληλη προβολή του.

Β) Επέκταση του ναυτιλιακού τομέα μέσω της βελτίωσης του νομικού πλαισίου και του συμπλέγματος υπηρεσιών που έχει δημιουργηθεί, συμπεριλαμβανομένων και των

κυβερνητικών υπηρεσιών. Άλλα μέτρα για ενίσχυση του τομέα αφορούν τη συνεχή βελτίωση της υπάρχουσας υποδομής, των διαθέσιμων κινήτρων και την ενίσχυση της διεθνούς φήμης της Κυπριακής σημαίας.

Γ) Στήριξη του πρωτογενή τομέα και ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας, της υδατοκαλλιέργειας και των βιομηχανικών προϊόντων γεωργικής προέλευσης. Ενθάρρυνση επενδύσεων σε νέες τεχνολογίες και μεγαλύτερης κλίμακας παραγωγής. Επιδίωξη για δημιουργία περισσότερων κυπριακών προϊόντων υψηλής ποιότητας.

Δ) Προώθηση της πράσινης ανάπτυξης και της δημιουργίας πράσινων θέσεων εργασίας. Επενδύσεις στους τομείς της διαχείρισης αποβλήτων, της μείωσης των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου, της αξιοποίησης του ανακυκλωμένου νερού, καθώς και της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή.

Ε) Ανάπτυξη και αξιοποίηση ενεργειακών αποθεμάτων σε υδρογονάνθρακες και ενίσχυση των προοπτικών των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ιδιαίτερα μέσω της αξιοποίησης του πλεονεκτήματος της ηλιακής ενέργειας. Εντατικοποίηση των δράσεων για πιο αποτελεσματική χρήση της ενέργειας και μείωση του κόστους παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.

Ζ) Στήριξη του τομέα των επαγγελματικών υπηρεσιών ο οποίος αποτελεί σημαντικό μέρος των εξαγωγών της Ελλάδας, με στόχο την περαιτέρω ανάπτυξη του και επέκτασή του σε νέους κλάδους και αγορές. Η διεύρυνση της βάσης των συμφωνιών στον τομέα της φορολογίας, η προώθηση της Ελλάδας ως διεθνές επιχειρηματικό κέντρο και η βελτίωση και εκσυγχρονισμός του νομικού, θεσμικού και φορολογικού πλαισίου, θα συμβάλουν προς την κατεύθυνση αυτή. Ενώ οι επενδύσεις αποτελούν απαραίτητο παράγοντα για οικονομική ανάπτυξη, η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από χαμηλή συγκέντρωση κεφαλαίων σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη ενός ελκυστικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος το οποίο θα ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα και τη διενέργεια εγχώριων και ξένων επενδύσεων. Για το σκοπό αυτό προκρίνεται να αναπτυχθεί μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την προώθηση των επενδύσεων μέσω της δημιουργίας του κατάλληλου νομικού πλαισίου και μηχανισμού ταχείας εξυπηρέτησης για στρατηγικές επενδύσεις. Η βελτίωση της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα πρέπει να ενισχυθεί. Για το σκοπό αυτό το υφιστάμενο πλαίσιο για την ίδρυση και τη λειτουργία επιχειρήσεων θα πρέπει να μετεξελιχθεί με στόχο τη δημιουργία ενός ευνοϊκότερου επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Δίνεται προτεραιότητα στη διαμόρφωση ενός πλαισίου αλληλοενισχυόμενων πολιτικών που προβλέπουν την καλύτερη και ευκολότερη πρόσβαση σε χρηματοδότηση, τη βελτίωση και απλοποίηση του κανονιστικού πλαισίου για τη σύσταση και λειτουργία των επιχειρήσεων, τη διευκόλυνση και στήριξη της πρόσβασης σε έρευνα και καινοτομία με τη δημιουργία κέντρου υποστήριξης για την προώθηση της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας στην Ελλάδα .

Διοικητική Μεταρρύθμιση Και Εκσυγχρονισμός Των Θεσμών Και Του Κράτους

Η μεταρρύθμιση της Δημόσιας Υπηρεσίας, ώστε να καταστεί πιο αποτελεσματική και αποδοτική, αποτελεί προϋπόθεση για επιτυχημένη μετάβαση σε συνθήκες βιώσιμης ανάπτυξης, παροχή ποιοτικών υπηρεσιών στους πολίτες και στήριξη της επιχειρηματικότητας. Βασικές παράμετροι για τη μεταρρύθμιση της δημόσιας υπηρεσίας αποτελούν η συγκράτηση των κρατικών δαπανών και του κρατικού μισθολογίου, η ενίσχυση της ευελιξίας της δημόσιας υπηρεσίας μέσω της καλύτερης αξιοποίησης του προσωπικού και η αναδιοργάνωση κρατικών υπηρεσιών με γνώμονα την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών και των επιχειρήσεων. Παράλληλα προωθείται αναθεώρηση του νομοθετικού και κανονιστικού πλαισίου και απλοποίηση των διαδικασιών ώστε να διευκολυνθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα και οι επενδύσεις. Πρόσθετα, διαμορφώνεται μηχανισμός για την εφαρμογή της έξυπνης ρύθμισης, με στόχο την ελαχιστοποίηση του διοικητικού κόστους των υιοθετούμενων νομοθεσιών στις επιχειρήσεις. Υπάρχει επίσης ανάγκη για περαιτέρω χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στη δημόσια διοίκηση, προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα. Η υλοποίηση της ψηφιακής στρατηγικής και ειδικότερα της στρατηγικής για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση αποτελούν σημαντικές προτεραιότητες και ως εκ τούτου απαιτείται αναθεώρηση της εθνικής δομής ΤΠΕ και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης καθώς και υλοποίηση σχετικών δράσεων που στοχεύουν στη διευκόλυνση της εξυπηρέτησης των πολιτών και των επιχειρήσεων. Η έλλειψη διαφάνειας και χρηστής διοίκησης αποτελούν σημαντικούς ανασταλτικούς παράγοντες για την οικονομική ανάπτυξη. Ως εκ τούτου, προωθείται επανασχεδιασμός των πολιτικών με στόχο να διασφαλίζεται και να ενισχύεται η χρηστή διοίκηση, τόσο σε επίπεδο δημόσιας διοίκησης, όσο και σε επίπεδο εταιρικής διακυβέρνησης και να ενισχυθεί η διαφάνεια σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων και καθορισμού πολιτικής.

Ολοκλήρωση Και Πλήρης Εφαρμογή Ενός Συγγρόνου Κράτους Προνοίας.

Η επιδείνωση του οικονομικού περιβάλλοντος και η αύξηση των αναγκών κοινωνικής στήριξης έχει θέσει τη μεταρρύθμιση της πολιτικής κοινωνικής πρόνοιας σε άμεση προτεραιότητα. Η νέα επιδοματική πολιτική στηρίζεται στην αρχή ότι το κράτος πρέπει να είναι σε θέση να διασφαλίσει ένα ελάχιστο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης σε όλους τους πολίτες που πραγματικά έχουν ανάγκη, ενώ παράλληλα να λαμβάνονται μέτρα για την ενεργοποίηση, ένταξη ή επανένταξη τους στην αγορά εργασίας. Η μεταρρύθμιση της πολιτικής κοινωνικής πρόνοιας η οποία ξεκίνησε με την εισαγωγή του θεσμού του Ελαχίστου Εγγυημένου Εισοδήματος, θα συνεχιστεί με τη δημιουργία ενιαίου μητρώου

κοινωνικών παροχών, τη διασύνδεση των παροχών με ενεργές πολιτικές απασχόλησης και ισχυρά κίνητρα για ένταξη ή επανένταξη στην αγορά εργασίας, καθώς και με την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.

Καταπολέμηση Της Ανεργίας

Η αντιμετώπιση των ψηλών ποσοστών ανεργίας εξακολουθεί να παραμένει κύρια προτεραιότητα. Τα μέτρα που προωθούνται για ενίσχυση της ανάπτυξης και της επιχειρηματικότητας αναμένεται να έχουν σημαντική επίδραση στην καταπολέμηση της ανεργίας, μέσω της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Παράλληλα, για άμεση διαχείριση των ποσοστών ανεργίας, θα πρέπει να συνεχίσει η προώθηση μέτρων, μέσω συγχρηματοδότησης από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, τα οποία θα προσφέρουν αυξημένες ευκαιρίες απασχόλησης όλων των κατηγοριών των ανέργων. Παράλληλα κρίνεται σημαντική η συνέχιση της υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Απασχόληση των Νέων, το οποίο περιλαμβάνει δράσεις που υποστηρίζουν την ένταξη στην αγορά εργασίας νέων μέχρι 29 ετών.

Αναδιάρθρωση Της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Για να καταστεί πιο λειτουργική, βιώσιμη και να εξυπηρετεί καλύτερα τον πολίτη και τις επιχειρήσεις, μέσω της μείωσης του διοικητικού φόρτου και του κόστους παροχής υπηρεσιών.

Υλοποίηση Του Προγράμματος Δράσης Για Τις Αποκρατικοποιήσεις

Στη βάση νομοθεσίας που διέπει το νομικό και θεσμικό πλαίσιο. Οι στοχοθετημένες και αποτελεσματικές αποκρατικοποιήσεις δύναται να αποτελέσουν μια εξόχως διαρθρωτική αλλαγή που θα προσελκύσει ξένες επενδύσεις και θα τονώσει την ανταγωνιστικότητα σε σημαντικούς τομείς της οικονομίας.

Μεταρρύθμιση Στον Τομέα Της Υγείας

Οι μεταρρυθμίσεις στον τομέα της Υγείας συνεχίζονται, με στόχο την εφαρμογή ενός Γενικού Σχεδίου Υγείας, ώστε να αναβαθμιστεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών αλλά και να διασφαλιστεί, ταυτόχρονα, η οικονομική βιωσιμότητα του Σχεδίου. Παράλληλα προωθείται η αλλαγή στην τιμολογιακή πολιτική για τα φάρμακα με στόχο τις μειώσεις των τιμών των φαρμάκων. Η αποτελεσματική αυτονόμηση των δημόσιων νοσηλευτηρίων καθώς και η εισαγωγή ενός αποδοτικού συστήματος μηχανογράφησης, αποτελεί τη βάση για την εισαγωγή και λειτουργία ενός ανταγωνιστικού και βιώσιμου Σχεδίου Υγείας. Η περαιτέρω ανάπτυξη του τομέα εδράζεται επίσης στην διαπίστευση

των ιδιωτικών νοσηλευτηρίων και την εισαγωγή ελάχιστου ποιοτικού επιπέδου παροχής υπηρεσιών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.

ΜΕΣΑ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Δημοσιές Δαπάνες Και Δημοσιά Έσοδα

Όπως αναφέρθηκε ήδη, το κράτος πραγματοποιεί δαπάνες για αγορά αγαθών και υπηρεσιών και έχει ορισμένα έσοδα. Δημόσιες δαπάνες γίνονται για πληρωμή των μισθών και των άλλων αμοιβών εκείνων που απασχολούνται στο Δημόσιο, για την καταβολή συντάξεων στους συνταξιούχους του δημόσιου τομέα, για τη διενέργεια δημόσιων επενδύσεων σε έργα υποδομής (δρόμους, λιμάνια, κτήρια κ.ά.), για αγορά διάφορων ειδών που χρειάζονται στους κρατικούς φορείς (π.χ. είδη στρατιωτικού εξοπλισμού, ηλεκτρονικούς υπολογιστές, καύσιμα, γραφική ύλη κ.ά.), για την επιχορήγηση αγροτών, επιχειρηματιών που κάνουν επενδύσεις, ερευνητών και πολλών άλλων κατηγοριών ατόμων κ.ο.κ.

Τα δημόσια έσοδα προέρχονται από πολλές πηγές: α) Από άμεσους φόρους, όπως είναι ο φόρος που επιβάλλεται στα εισοδήματα των ατόμων, ο φόρος μεταβίβασης ακινήτων, ο φόρος ακίνητης περιουσίας, ο φόρος κληρονομιάς, ο φόρος δωρεών και γονικών παροχών. β) Από έμμεσους φόρους, όπως είναι ο φόρος προστιθέμενης αξίας, οι φόροι κατανάλωσης ή φόροι επί των πωλήσεων και οι εισαγωγικοί δασμοί. Επιπλέον, το κράτος έχει ορισμένα έσοδα από πρόστιμα που επιβάλλονται σε διάφορων κατηγοριών παραβάτες, από τέλη που ισχύουν για την παροχή ορισμένων κρατικών υπηρεσιών, π.χ. λιμενικά τέλη, διόδια κ.ά. γ) Μια σημαντική πηγή εσόδων, εδώ και αρκετά χρόνια, είναι η οικονομική βοήθεια που λαμβάνεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, στα πλαίσια διαφόρων προγραμμάτων, π.χ. μέσω των κοινοτικών πλαισίων στήριξης κ.ά. δ) Από τα κέρδη δημόσιων επιχειρήσεων.

Φόροι

Οι φόροι είναι χρηματικά ποσά που οι πολίτες είναι υποχρεωμένοι να καταβάλλουν στο Δημόσιο, χωρίς ειδική αντιπαροχή του Δημοσίου που να συνδέεται άμεσα με την καταβολή του φόρου. Το ποσό του φόρου που πληρώνει κάθε πολίτης εξαρτάται από τη φορολογική του βάση και το φορολογικό συντελεστή. Φορολογική βάση είναι το εισόδημα, η περιουσία και η δαπάνη του φορολογουμένου. Ο φορολογικός συντελεστής είναι το ποσό του φόρου που αντιστοιχεί σε κάθε μονάδα της φορολογικής βάσης και εκφράζεται ως ποσοστό. Για παράδειγμα, αν πάρουμε ως μονάδα της φορολογικής βάσης (του εισοδήματος) 100 ευρώ και το ποσό του φόρου για κάθε μονάδα είναι 15 ευρώ, τότε ο φορολογικός συντελεστής είναι 15 για κάθε 100 ευρώ, δηλ. 15%. Έτσι, ένα άτομο με συνολικό εισόδημα 500 ευρώ θα πληρώσει φόρο συνολικά 75 ευρώ.

Οι φόροι μπορούν να διακριθούν με διάφορα κριτήρια. Ένα χρήσιμο κριτήριο είναι η φορολογική βάση του φόρου. Έτσι, διακρίνουμε τους φόρους σε:

A) φόρος εισοδήματος

B) φόρους περιουσίας

Γ) φόρους δαπάνης

Οι φόροι εισοδήματος, που λέγονται και άμεσοι φόροι, υπολογίζονται με βάση το εισόδημα του φορολογουμένου προσώπου, που μπορεί να είναι κάποιο φυσικό πρόσωπο, δηλαδή κάποιος άνθρωπος, ή κάποιο νομικό πρόσωπο, δηλαδή μια επιχείρηση, εταιρεία, κτλ. Για τον προσδιορισμό του εισοδήματος, επί του οποίου καταβάλλεται ο φόρος, λαμβάνονται υπόψη διάφορες απαλλαγές, εκπτώσεις κτλ. που δεν μας ενδιαφέρει να εξετάσουμε εδώ. Ο φόρος περιουσίας καταβάλλεται επί της καθαρής αξίας της περιουσίας καθώς και σε περιπτώσεις μεταβίβασης περιουσίας λόγω κληρονομιάς, δωρεάς κτλ. Οι φόροι δαπάνης είναι ποσά που πληρώνει ο αγοραστής, όταν αγοράσει το προϊόν στο οποίο επιβάλλεται φόρος και έτσι η τιμή του προϊόντος αυξάνεται. Στους φόρους δαπάνης, που λέγονται και έμμεσοι, περιλαμβάνονται και οι δασμοί, που ουσιαστικά είναι φόροι επί εισαγόμενων προϊόντων. Σε πολλά εισαγόμενα προϊόντα, τα χαρακτηριζόμενα ως πολυτελή, ο δασμός είναι πολύ μεγάλος.

Ένα άλλο κριτήριο, με βάση το οποίο μπορούν να διακριθούν οι φόροι είναι η αναλογικότητα ή μη του φόρου. Με βάση το κριτήριο αυτό οι φόροι διακρίνονται σε:

A) αναλογικούς

B) προοδευτικούς

Γ) αντίστροφα προοδευτικούς

Ένας φόρος λέγεται αναλογικός, όταν ο φορολογικός συντελεστής είναι ο ίδιος, ανεξάρτητα από το μέγεθος της φορολογικής βάσης. Στην περίπτωση αυτή, αν ο φορολογικός συντελεστής είναι, για παράδειγμα, 12% και το φορολογούμενο εισόδημα είναι 100, 200 και 300 ευρώ, ο συνολικός φόρος είναι 12, 24 και 36 ευρώ, αντίστοιχα. Δηλαδή, ο φόρος είναι πάντοτε η ίδια αναλογία του εισοδήματος, ανεξάρτητα από το αν το εισόδημα αυξάνεται ή μειώνεται.

Προοδευτικός φόρος είναι εκείνος του οποίου ο φορολογικός συντελεστής αυξάνεται, καθώς αυξάνεται η φορολογική βάση. Υποθέστε ότι ο φορολογικός συντελεστής του εισοδήματος για τα πρώτα 100 ευρώ είναι 8%, για τα επόμενα 100 ευρώ είναι 12% και για τα επόμενα 100 ευρώ είναι 18%. Στην περίπτωση αυτή, αν το εισόδημα είναι 100 ευρώ, ο φόρος είναι 8 ευρώ. Για εισόδημα 200 ευρώ ο φόρος είναι 8 ευρώ για τα πρώτα 100 ευρώ και 12 για τα επόμενα, δηλ. συνολικά 20 ευρώ. Για εισόδημα 300 ευρώ ο φόρος είναι 8 ευρώ για τα πρώτα 100 ευρώ, 12 ευρώ για τα επόμενα 100 και 18 ευρώ για τα τελευταία 100, δηλ. συνολικά 38 ευρώ. Το άτομο που έχει εισόδημα 100 ευρώ πληρώνει 8 ευρώ φόρο, δηλ. 8% του εισοδήματός του. Το άτομο που έχει 200 ευρώ πληρώνει 20 ευρώ φόρο, δηλ. 10% του εισοδήματός του. Τέλος, το άτομο που έχει 300 ευρώ εισόδημα πληρώνει 38 ευρώ φόρο, δηλ. 12,7% του εισοδήματός του. Βλέπουμε ότι ο φόρος είναι αυξανόμενη αναλογία του εισοδήματος, καθώς το εισόδημα αυξάνεται.

Αντίστροφα προοδευτικός φόρος είναι εκείνος του οποίου ο φορολογικός συντελεστής μειώνεται, όταν ή φορολογική βάση αυξάνεται και, κατά συνέπεια, ο συνολικός φόρος είναι φθίνουσα αναλογία του εισοδήματος. Τέτοιοι φόροι δεν είναι συνηθισμένοι.

Ένας φόρος δαπάνης όμως μπορεί εύκολα να γίνει αντίστροφα προοδευτικός. Για παράδειγμα υποθέστε ότι ένα άτομο καταναλώνει 10 λίτρα βενζίνη την ημέρα. Ο φόρος για κάθε λίτρο είναι 0,3 ευρώ. Συνεπώς, το άτομο αυτό πληρώνει ουσιαστικά 3 ευρώ την ημέρα φόρο. Αν το εισόδημά του είναι 60 ευρώ την ημέρα, ο φόρος είναι το 5% του εισοδήματος. Αν το εισόδημά του είναι 120 ευρώ την ημέρα, ο φόρος είναι το 2,5% του εισοδήματος. Βλέπουμε λοιπόν ότι η αναλογία του φόρου μειώνεται, καθώς αυξάνεται το εισόδημα. Γι' αυτά συνήθως λέγεται ότι οι φόροι δαπάνης επιβαρύνουν άνισα τις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις.

Δημόσιος Δανεισμός

Όπως έχουμε πει, ο δανεισμός αποτελεί σημαντική πηγή εσόδων για το Δημόσιο. Γενικά, ο δανεισμός είναι μια πηγή εσόδων στην οποία το Δημόσιο δεν μπορεί να καταφεύγει πολύ συχνά, γιατί τα δάνεια πρέπει να εξοφλούνται και να πληρώνονται και οι τόκοι. Επιπλέον, όσο αυξάνονται τα δάνεια σήμερα, τόσο θα αυξάνονται οι ανάγκες για περισσότερα έσοδα στο μέλλον (για να εξοφλούνται τα δάνεια). Αν όμως ένα δάνειο γίνεται για να χρησιμοποιηθεί σε ένα επενδυτικό έργο που αυξάνει την παραγωγικότητα της οικονομίας, όπως είναι ένα φράγμα ή μια εθνική οδός, τότε το δάνειο μπορεί να έχει θετικό τελικό αποτέλεσμα.

Το Δημόσιο μπορεί να δανειστεί από άλλες χώρες, οπότε το δάνειο λέγεται εξωτερικό δάνειο, ή από πηγές του εσωτερικού, οπότε λέγεται εσωτερικό δάνειο. Τα εξωτερικά δάνεια είναι σε συνάλλαγμα, δηλαδή σε νομισματικές μονάδες της χώρας από την οποία προέρχεται το δάνειο. Αυτό έχει το πλεονέκτημα ότι μπορεί η δανειζόμενη χώρα να προβεί σε εισαγωγές προϊόντων, ανάλογα με τις ανάγκες της. Συνήθως με τα δάνεια εξωτερικού πληρώνονται οι εισαγωγές κεφαλαιουχικών αγαθών, οι οποίες στις περισσότερες περιπτώσεις είναι απαραίτητες για την οικονομική ανάπτυξη. Φυσικά υπάρχει και το μειονέκτημα ότι τα δάνεια εξωτερικού εξοφλούνται σε συνάλλαγμα.

Τα δάνεια εσωτερικού που συνάπτει το Δημόσιο προέρχονται από τρεις πηγές. Μια πηγή είναι η Κεντρική Τράπεζα, δηλαδή το ίδρυμα που έχει το προνόμιο της έκδοσης χρήματος. Στην περίπτωση αυτή η Κεντρική Τράπεζα χρηματοδοτεί το Δημόσιο αυξάνοντας την ποσότητα του χρήματος (ουσιαστικά εκδίδοντας νέο χρήμα). Μια δεύτερη πηγή είναι οι αποταμιεύσεις του κοινού. Το Δημόσιο μπορεί να δανειστεί από το κοινό εκδίδοντας ομολογιακό δάνειο. Με αυτόν τον τρόπο η αγοραστική δύναμη μεταφέρεται από τα άτομα στο Δημόσιο. Μια τρίτη πηγή είναι το εμπορικό τραπεζικό σύστημα, από το οποίο το Δημόσιο μπορεί να δανειστεί με διάφορους τρόπους.

Τα δημόσια δάνεια μπορεί να είναι βραχυχρόνια ή μακροχρόνια, ανάλογα με το σκοπό για τον οποίο συνάπτονται. Δάνεια που προορίζονται για επενδύσεις είναι μακροχρόνια,

για παράδειγμα δεκαετή, εικοσαετή κλπ., ενώ δάνεια που προορίζονται για κάλυψη άμεσων αναγκών συνάπτονται για βραχύ σχετικό διάστημα, για παράδειγμα ένα, δύο έτη, κτλ.

Δημόσια έξοδα

Οι δαπάνες του δημόσιου τομέα περιλαμβάνουν πολλές και διαφορετικές μεταξύ τους κατηγορίες δαπανών, όπως είναι οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων, η αγορά υλικού για τη δημόσια διοίκηση, η εκτέλεση διάφορων έργων, π.χ. δρόμων, οι στρατιωτικές δαπάνες, οι υποτροφίες, τα επιδόματα ανεργίας κτλ.

Πολλές φορές είναι χρήσιμο για διάφορους λόγους οι δημόσιες δαπάνες να διακρίνονται σε κατηγορίες. Η διάκριση γίνεται βέβαια σύμφωνα με κάποιο κριτήριο που κάθε φορά θεωρείται χρήσιμο.

Μια διάκριση των δαπανών είναι σε δαπάνες για προϊόντα και υπηρεσίες και σε μεταβιβαστικές πληρωμές. Οι δαπάνες για προϊόντα και υπηρεσίες περιλαμβάνουν, όπως είναι αυτονόητο, τις δαπάνες για τους μισθούς των υπαλλήλων, για την αγορά προϊόντων κάθε είδους (από χαρτί γραφομηχανής μέχρι αεροπλάνο), για ενοίκια κτιρίων ή οικοπέδων κτλ. Οι μεταβιβαστικές πληρωμές περιλαμβάνουν τα επιδόματα ανεργίας, τις υποτροφίες κτλ. Το κριτήριο με βάση το οποίο γίνεται η παραπάνω διάκριση είναι ότι δαπάνες για προϊόντα και υπηρεσίες δημιουργούν παραγωγή και εισόδημα και καταλήγουν να γίνουν αμοιβή κάποιου συντελεστή, για τη συμβολή του στην παραγωγή των αγαθών που αγοράζονται. Αντίθετα οι μεταβιβαστικές πληρωμές δεν αποτελούν τμήμα του εθνικού εισοδήματος, γιατί, παρότι είναι εισόδημα για τα άτομα που τις λαβαίνουν, δε δημιουργούν παραγωγή και ουσιαστικά είναι μεταβιβάσεις μεταξύ ατόμων.

Είναι προφανές ότι οι δαπάνες της πρώτης κατηγορίας περιλαμβάνουν δαπάνες που έχουν καταναλωτικό χαρακτήρα, όπως είναι η αγορά υλικού για τη δημόσια διοίκηση (π.χ. γραφική ύλη) και οι μισθοί, και δαπάνες που είναι επενδύσεις και αυξάνουν το κεφάλαιο της οικονομίας.

Μια άλλη διάκριση των δημοσίων δαπανών γίνεται με κριτήριο το σκοπό τους. Στην περίπτωση αυτή οι δαπάνες κατατάσσονται σε ομοειδείς κατηγορίες, ανάλογα με το αντικείμενο τους. Κάθε κατηγορία μπορεί να περιλαμβάνει δαπάνες που προορίζονται για επενδύσεις, για υπηρεσίες ή για μεταβιβαστικές πληρωμές. Για παράδειγμα, οι δαπάνες για την παιδεία περιλαμβάνουν κατασκευή σχολικών κτιρίων (επένδυση), μισθούς καθηγητών (υπηρεσία) και υποτροφίες (μεταβιβαστική πληρωμή).

Το μέγεθος και η αναλογία των διάφορων δαπανών δεν είναι διαχρονικά σταθερά. Ιστορικά, οι δημόσιες δαπάνες έχουν τάση να αυξάνονται. Αυτό οφείλεται σε πολλούς παράγοντες, από τους οποίους ο κυριότερος είναι συνεχώς μεγαλύτερος ρόλος που παίζει το κράτος στην οικονομική ζωή. Η αναλογία των διαφόρων δαπανών εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, που δεν μπορούν να αναφερθούν εδώ. Ένα φανερό όμως

παράδειγμα είναι η αύξηση των δαπανών για την εθνική άμυνα σε περιόδους παγκόσμιας ή τοπικής κρίσης ή σε πολεμικές περιόδους.

Κρατικός Προϋπολογισμός

Ορισμός και γενικά χαρακτηριστικά

Ως προϋπολογισμός ορίζεται ο ετήσιος νόμος, με τον οποίο προσδιορίζονται τα δημοσιά έσοδα και καθορίζονται τα άρια των εξόδων (πιστώσεων) του Κράτους, για κάθε οικονομικά έτος.

Ως συνέπεια ξέρουμε ότι:

- A)** Ο κρατικός προϋπολογισμός είναι νόμος και ψηφίζεται από την Ολομέλεια της Βούλας κατά την τακτικά ετησία σύνοδό της. (αρ. 72, παρ. 1., εδ. Β' του Συντάγματος).
- B)** Ο προϋπολογισμός είναι ετήσιος (ενιαύσιος), δηλαδή ισχύει για ένα οικονομικά έτος. Εξαίρεση επιτρέπεται για διετή προϋπολογισμό, βάσει του ρ. 79 παρ. 6 του Συντάγματος
- Γ)** Ο προϋπολογισμός προσδιορίζει τα δημόσια έσοδα και καθορίζει τα άρια των κρατικών εξόδων για το οικονομικά έτος.

Ιδιότητες Προϋπολογισμού :

- 1)** πράξη περιοδική και επαναλαμβανόμενη.
- 2)** πράξη πρόβλεψης δημοσίων εσόδων και εξόδων.
- 3)** πράξη προκαταβολικής εξουσιοδότησης για την είσπραξη των προβλεπόμενων εσόδων και την πραγματοποίηση των εξόδων.

Ο κρατικός προϋπολογισμός έχει τη λογιστική, την πολιτική και τη νομική του διάσταση. Η λογιστική αφορά τα έσοδα και τα έξοδα του κράτους. Η πολιτική πτυχή αφορά συγκεκριμένες πολιτικές, ενώ η νομική αφορά τη φύση του προϋπολογισμού ως τυπικό νόμο, με την ανάγκη ύπαρξης κάποιου ουσιαστικού νόμου για κάθε δημόσιο έξοδο ή δαπάνη. Ο προϋπολογισμός διακρίνεται σε Τακτικό Προϋπολογισμό και Προϋπολογισμό Δημοσίων Επενδύσεων. Ο διαχωρισμός αυτός έγινε αρχικά ώστε κονδύλια που εισήλθαν στην Ελλάδα για την ανάπτυξη των υποδομών να διασφαλισθεί ότι δε θα χρησιμοποιούνταν για τρέχουσες λειτουργικές δαπάνες. Αυτός ο διαχωρισμός σήμερα δημιουργεί προβλήματα, καθώς δεν υπάρχει συνλειτουργία των δύο τμημάτων. Ο προϋπολογισμός είναι ετήσιος. Σήμερα παρατηρείται εκτεταμένη χρήση ειδικών λογαριασμών (δηλαδή έκτακτοι λογαριασμοί που χρηματοδοτούν άμεσα και κλείνουν "τρύπες", ενώ παρατηρείται μεταπήδηση κονδυλίων από τον έναν στον άλλον). Προβλέπεται προϋπολογισμός κονδυλίων όπου υπάρχει διαχωρισμός σε κατηγορίες δαπανών. Ο προϋπολογισμός είναι ιδιαίτερα αναλυτικός, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τις 14.589 εγγραφές στον προϋπολογισμό του 2008. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό είναι οι μειωμένες δραστηριότητες των αρμόδιων φορέων που αναλαμβάνουν την υλοποίησή του, με την κεντρική ευθύνη να επιρρίπτεται στο Υπουργείο Οικονομικών.

Υπάρχει μια γενική, αλλά εσφαλμένη εντύπωση ότι ο κρατικός προϋπολογισμός πρέπει να είναι ισοσκελισμένος, δηλ. τα έσοδα να είναι ίσα με τις δαπάνες σε κάθε χρονική περίοδο. Η άποψη αυτή είναι εσφαλμένη. Καμία οικονομική λογική δεν υπαγορεύει εξίσωση δαπανών και εσόδων. Ο προϋπολογισμός του Κράτους μπορεί να είναι πλεονασματικός, δηλ. τα έσοδα να υπερβαίνουν τις δαπάνες, ή ελλειμματικός, δηλ. οι δαπάνες να υπερβαίνουν τα έσοδα. Φυσικά, μπορεί να είναι ισοσκελισμένος.

Η κατάσταση του προϋπολογισμού θα εξαρτηθεί από τη γενική οικονομική συγκυρία και από την οικονομική πολιτική που η κυβέρνηση θέλει να εφαρμόσει. Αν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση και η ανεργία είναι αυξημένη, τότε ο προϋπολογισμός πρέπει να είναι ελλειμματικός, γιατί η διαρροή δαπάνης που γίνεται με την επιβολή φόρων και που τείνει να μειώσει το εθνικό εισόδημα πρέπει να αντισταθμιστεί με τη δημιουργία μεγαλύτερης δαπάνης από το κράτος μέσω των δημοσίων δαπανών (π.χ. για επενδύσεις), ώστε το εισόδημα να αυξηθεί και να αποφευχθεί, όσο γίνεται, η ύφεση. Αντίθετα, σε περιόδους μεγάλης απασχόλησης και αυξανόμενων τιμών, ο προϋπολογισμός πρέπει να είναι πλεονασματικός, για να μειωθούν οι πληθωριστικές τάσεις. Σε πολλές περιπτώσεις η μείωση δαπανών, λόγω της φύσης τους, όπως, για παράδειγμα, οι δαπάνες για την παιδεία ή την εθνική άμυνα, είναι δύσκολη. Σ' αυτήν την περίπτωση η πλεονασματικότητα του προϋπολογισμού πρέπει να προέλθει από αύξηση των εσόδων.

ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Ορισμός

Το ακόλουθο μέρος της εργασίας αφορά το δημόσιο χρέος. Για την κατανόηση του όρου αυτού παραθέτουμε τον ορισμό του. Δημόσιο χρέος λοιπόν είναι το σύνολο των οφειλών σε χρηματικές μονάδες του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Ο δημόσιος τομέας ενός κράτους περιλαμβάνει τη Γενική κυβέρνηση (Κεντρική κυβέρνηση, την τοπική αυτοδιοίκηση (ΟΤΑ) και την κοινωνική ασφάλιση) και τις Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμούς (ΔΕΚΟ). Το δημόσιο χρέος αυξάνεται από έτος σε έτος κατά το ποσό που ο ετήσιος κρατικός προϋπολογισμός παρουσιάζει έλλειμμα, ή αντιστρόφως μειώνεται κατά το ποσό που παρουσιάζει πλεόνασμα.

Επιμέρους Διάκριση

Το εσωτερικό δημόσιο χρέος διακρίνεται επιμέρους ανάλογα της πηγής αλλά και της μορφής δανεισμού από την οποία έγινε η άντληση του προϊόντος του δανείου, που μπορεί να αφορά υποχρεώσεις σε φυσικά πρόσωπα, επιχειρήσεις, τράπεζες κ.λπ., μπορεί όμως να αναφέρεται και σε χρέος εντόκων γραμματίων, χρέος από κρατικά ομόλογα κ.λπ.

Μια ιδιαίτερα σπουδαία διάκριση που γίνεται επίσης, είναι αυτή ανάμεσα στο καταναλωτικό και παραγωγικό δημόσιο χρέος, που χαρακτηρίζεται ανάλογα εκ του σκοπού κάλυψης του δανείου, προκειμένου να καλυφθούν αντίστοιχα καταναλωτικές ή επενδυτικές δαπάνες του Δημοσίου. Εκ της διάκρισης αυτής καθίσταται εμφανές ότι ο καταναλωτικός δανεισμός είναι ιδιαίτερα επιζήμιος και λίαν επικίνδυνος καθόσον διογκώνει το χρέος, χωρίς να διευρύνεται η παραγωγική δυνατότητα της οικονομίας και κατ'επέκταση του εθνικού εισοδήματος. Σε τελείως αντίθεση με το παραγωγικό δημόσιο χρέος όπου η τυχόν αύξησή του, ουσιαστικά, συμπορεύεται με τη βελτίωση της παραγωγικής δυνατότητας της οικονομίας.

Άλλες Υποκατηγορίες Χρέους

Α) Αθέμιτο Χρέος : Χρέος που η αποπληρωμή του δεν μπορεί να ζητηθεί από τον οφειλέτη ,διότι είτε το ίδιο δάνειο ,η εξασφάλιση του ή εγγύηση είτε οι όροι και προϋποθέσεις του δανείου ,εξασφάλισης ή εγγύησης, παραβιάζουν το Εθνικό ή το Διεθνές Δίκαιο 'η την Δημόσια Τάξη ,είτε διότι οι όροι ή προϋποθέσεις είναι κατάφωρα άδικοι ,μη εύλογοι ,καταχρηστικοί ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο απαράδεκτοι ,είτε διότι οι προϋποθέσεις του Δανείου ,εξασφάλισης η εγγύησης περιλαμβάνουν πολιτικές

επιταγές ,οι οποίες παραβιάζουν το εσωτερικό Δίκαιο ή τα ανθρώπινα δικαιώματα ,είτε διότι το Δάνειο ,εξασφάλιση ή εγγύηση δεν χρησιμοποιήθηκαν προς όφελος του Λαού ,είτε διότι υπήρξε μετατροπή ιδιωτικού (εμπορικού) κέρδους σε δημόσιο υπό την πίεση των πιστωτών όπου αναχρηματοδοτούν το χρέος.

Β) Παράνομο Χρέος : Χρέος όπου κατά την σύναψη του οποίου δεν χρησιμοποιήθηκαν οι νόμιμες διαδικασίες (συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν την παροχής εξουσίας υπογραφής ή έγκρισης δανείων ,εξασφαλίσεων ή εγγυήσεων από τα αντιπροσωπευτικά ή κυβερνητικά όργανα του δανειζόμενου Κράτους) ή υπήρξε σαφώς αθέμιτη συμπεριφορά του Δανειστή (συμπεριλαμβανόμενης της Δωροδοκίας ,του εξαναγκασμού και του ανεπίτρεπτου επηρεασμού)ή υπήρξε παράβαση του εσωτερικού ή του Διεθνούς Δικαίου ή επιβλήθηκαν όροι που αντίκεινται στον νόμο ή την Δημόσια Τάξη.

Γ) Επονείδιστο (απεχθές) χρέος : Χρέος για το οποίο ο δανειστής γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι συνάφθηκε κατά παράβαση των Δημοκρατικών αρχών (συμπεριλαμβανομένων των αρχών της συναίνεσης ,της συμμετοχής ,της διαφάνειας και της λογοδοσίας) και το οποίο δεν χρησιμοποιήθηκε για την βέλτιστη εξυπηρέτηση των συμφερόντων του Λαού ,του δανειζόμενου Κράτους ή το οποίο είναι καταχρηστικό και στερεί από τον Λαό θεμελιώδη ατομικά ,πολιτικά ,οικονομικά ,κοινωνικά ή πολιτισμικά δικαιώματα.

Δ) Μη βιώσιμο χρέος : Χρέος το οποίο δεν μπορεί να εξυπηρετηθεί χωρίς να πληγεί σοβαρά η δυνατότητα ή ικανότητα του δανειζόμενου Κράτους να εκπληρώνει τις βασικές του υποχρεώσεις στο πεδίο των ανθρώπινων δικαιωμάτων ,όπως είναι εκείνες που αφορούν την Υγεία ,την Παιδεία ,Υδρευση ,Αποχέτευση ή επαρκή στέγαση ή να επενδύει σε δημόσιες υποδομές και προγράμματα απαραίτητα για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη ή χωρίς να προκληθούν βλαβερές συνέπειες για τον Λαό του δανειζόμενου Κράτους (όπως υποβάθμιση βιοτικού επιπέδου).

Το μη βιώσιμο χρέος πρέπει να αποπληρωθεί ,αλλά η αποπληρωμή του πρέπει να αναστέλλεται έτσι ώστε να μπορεί το Κράτος να εκπληρώσει τις δεσμεύσεις του ως προς τα ανθρώπινα δικαιώματα .

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν(ΑΕΠ)

Οι συντελεστές παραγωγής που βρίσκονται στη διάθεση μιας οικονομίας της επιτρέπουν να παράγει οικονομικά αγαθά. Η ποσότητα των διάφορων αγαθών που παράγονται σε μια δεδομένη χρονική περίοδο (συνήθως έτος) είναι ένα καλό οικονομικό μέτρο του βιοτικού επιπέδου μιας χώρας. Η ποικιλία όμως των προϊόντων που παράγονται, από τα πιο απλά όπως τρόφιμα και ρούχα κ.α. μέχρι τα πιο πολυσύνθετα, όπως συνθετικές ίνες, εξαρτήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών κ.α., δεν επιτρέπουν τη σύγκριση της παραγωγικής ικανότητας μιας οικονομίας από περίοδο σε περίοδο, αν προηγουμένως δεν εκφραστούν τα ανομοιογενή αγαθά σε μια κοινή μονάδα μέτρησης. Η μετατροπή των αγαθών σε μετρήσιμες μονάδες γίνεται με την αποτίμηση της αξίας τους σε χρηματικές

μονάδες. Αν πολλαπλασιάσουμε την ποσότητα ενός προϊόντος επί την τιμή του, έχουμε την συνολική αξία του σε χρηματικές μονάδες. Το κάθε αγαθό έχει μια τιμή ανά μονάδα. Η συνολική του αξία είναι το γινόμενο της τιμής του επί την ποσότητά του. Το άθροισμα της αξίας των επί μέρους αγαθών δίνει τη συνολική αξία για την οικονομία και ονομάζεται Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν. Με άλλα λόγια το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) είναι η συνολική αξία σε χρηματικές μονάδες των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μια χώρα σ' ένα συγκεκριμένο έτος. Η χρησιμοποίηση του όρου "εγχώριο" έχει σημασία, γιατί η παραγωγή πρέπει να γίνεται μέσα στην επικράτεια μιας χώρας, ασχέτως αν ο παραγωγός μπορεί να είναι μόνιμος κάτοικος μιας άλλης χώρας.

Το Α.Ε.Π. ως δείκτης οικονομικής ευημερίας και οι αδυναμίες του :

Α) Το Α.Ε.Π. είναι ένα μέγεθος που μας πληροφορεί για την οικονομική ευημερία μιας χώρας. Το κατά κεφαλήν πραγματικό Α.Ε.Π. μετρά το βιοτικό επίπεδο της χώρας. Όμως, παρά τη σπουδαιότητα και χρησιμότητά του το Α.Ε.Π. παρουσιάζει ατέλειες και αδυναμίες, οι οποίες οφείλονται σε πολλές αιτίες. Οι σπουδαιότερες είναι:

Β) Το Α.Ε.Π. δεν περιλαμβάνει την αξία της παραγωγής που αφορά στην ιδιοκατανάλωση, γιατί αυτή δε γίνεται αντικείμενο αγοραπωλησίας. Για παράδειγμα, το φαγητό που μαγειρεύει μια νοικοκυρά στο σπίτι δε διαφέρει καθόλου από το φαγητό ενός εστιατορίου. Και όμως, η προστιθέμενη αξία, με το μαγείρεμα που γίνεται στο σπίτι, δεν υπολογίζεται στο Α.Ε.Π.

Γ) Το Α.Ε.Π. είναι ποσοτικός και όχι ποιοτικός δείκτης. Η βελτίωση της ποιότητας, όταν δεν εκφράζεται στην τιμή, δεν καταγράφεται στο Α.Ε.Π.. Η ποιότητα, όμως, είναι εξίσου σημαντικός παράγοντας με την ποσότητα. Είναι σημαντικό επίσης να αναφερθεί ότι η ποιότητα ζωής, που προέρχεται, για παράδειγμα, από την καθαρή ατμόσφαιρα, είναι ουσιώδης παράγοντας για την υγεία και την πιθανή διάρκεια της ζωής, δεν περιλαμβάνεται όμως, δυστυχώς στους υπολογισμούς του Α.Ε.Π.

Δ) Το Α.Ε.Π. αγνοεί τη σύνθεση και την κατανομή της παραγωγής. Το Α.Ε.Π. εκφράζει το μέγεθος παραγωγής αλλά όχι και τη σύνθεση, δηλαδή το είδος των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται. Η ευημερία όμως μιας οικονομίας σίγουρα επηρεάζεται, αν, για παράδειγμα, το ποσοστό παραγωγής που αντιπροσωπεύει πολεμικά αγαθά μεταβληθεί εις βάρος της σχέσης με τα καταναλωτικά αγαθά. Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει την οικονομική ευημερία των πολιτών, αλλά δε εκφράζεται στο Α.Ε.Π., είναι η κατανομή της παραγωγής (εισοδήματος) ανάμεσα στα μέλη μιας οικονομίας. Η κατανομή αυτή όμως, αν βελτιώνεται ή χειροτερεύει, επηρεάζει θετικά ή αρνητικά αντίστοιχα τη ζωή των πολιτών. Όσο πιο ισομερής είναι η κατανομή του Α.Ε.Π. τόσο πιο ψηλό θεωρείται το βιοτικό επίπεδο μιας χώρας, γιατί μικραίνει το χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών.

Ε) Το Α.Ε.Π. δεν συμπεριλαμβάνει την αξία των αγαθών και υπηρεσιών της παραοικονομίας. Παραοικονομία είναι το μέρος της οικονομικής δραστηριότητας το οποίο αποκρύπτουν οι πολίτες από το κράτος, είτε επειδή θέλουν να αποφύγουν τη

φορολόγησή της είτε επειδή είναι παράνομη, όπως; λαθρεμπόριο, ναρκωτικά κ.τ.λ. Όλες αυτές οι οικονομικές δραστηριότητες δεν καταγράφονται στο Α.Ε.Π. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι οι ατέλειες αυτές του Α.Ε.Π. κάνουν προβληματική και τη σύγκριση του βιοτικού επιπέδου μεταξύ διαφόρων κρατών. Το μέγεθος της παραοικονομίας, για παράδειγμα, διαφέρει από χώρα σε χώρα, άρα και οι συγκρίσεις είναι προβληματικές.

Το χρέος ως προς το ΑΕΠ

Πέρα από την απόλυτη αξία του χρέους, ένας σημαντικός δείκτης της οικονομικής και χρηματοοικονομικής βιωσιμότητας του κράτους (όπως προβλέπεται και από το επικαιροποιημένο κείμενο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση) είναι η σχέση μεταξύ του δημόσιου χρέους και του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, καθώς ο λόγος μεταξύ των δύο αυτών μεγεθών αποτελεί ένα σημαντικό δείκτη ή παράμετρο. Το κράτος είναι σε θέση να αποκαταστήσει το δημόσιο χρέος του, για παράδειγμα μέσω της φορολογίας. Το δημόσιο χρέος που ανέφεραν οι παράμετροι της Συνθήκης του Μάαστριχτ δεν υπολογίζει το λεγόμενο άδηλο χρέος, δηλαδή τις δαπάνες κρατών για κοινωνική πρόνοια, υγεία και συντάξεις. Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ του δημόσιου χρέους και του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, υπάρχουν τέσσερις πιθανές καταστάσεις στις οποίες το κράτος μπορεί περιέλθει σε ένα δεδομένο έτος:

Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ είναι μικρότερος από το επιτόκιο των κρατικών ομολόγων και υπάρχει επίσης ένα πρωτογενές έλλειμμα σε σχέση με το ΑΕΠ, με την έννοια ότι τα έξοδα του κράτους είναι περισσότερα από τα έσοδα σε σχέση με το ΑΕΠ. Στην περίπτωση αυτή, ο δείκτης χρέους / ΑΕΠ θα τείνει να αυξηθεί επ'αόριστον. Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ είναι μεγαλύτερος από το επιτόκιο των κρατικών ομολόγων, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει το πρωτογενές έλλειμμα του προϋπολογισμού σε σχέση με το ΑΕΠ. Στην περίπτωση αυτή, ο δείκτης χρέους / ΑΕΠ θα συγκλίνει σε μια φθίνουσα θέση της σε μια συγκεκριμένη τιμή (η οποία ονομάζεται Σταθερή Κατάσταση (οικονομικά) αν και μόνο αν, ο δείκτης χρέους / ΑΕΠ είναι μεγαλύτερη από την αρχική σταθεροποιηθεί η κατάσταση. Ειδικότερα, στην περίπτωση αυτή, ότι ο δείκτης χρέους / ΑΕΠ μειώνεται, είναι απαραίτητο ότι το ΑΕΠ θα αυξηθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε να καταστεί η difference- i αρκετά μεγάλη και το πρωτογενές έλλειμμα είναι μάλλον μικρή δυνατό. Εάν ο λόγος χρέους / ΑΕΠ είναι μικρότερο από την αρχική σταθερή κατάσταση, ο δείκτης χρέους / ΑΕΠ θα είναι πάντα συγκλίνουν προς την σταθερή κατάσταση, αλλά σε αύξουσα σειρά.

Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ οφείλει μικρότερο από το επιτόκιο των κυβερνητικών bonds, αλλά οι αλλαγές έχουν αυξήσει τους φόρους, οπότε υπάρχει ένα πρωτογενές έλλειμμα και τα έσοδα είναι περισσότερα τις εξόδους. Στην περίπτωση αυτή, ο δείκτης χρέους / ΑΕΠ θα μειωθεί ακυρωθεί μετά από ένα ορισμένο χρονικό διάστημα αν και μόνο αν, ο δείκτης χρέους / ΑΕΠ είναι μικρότερο από την αρχική σταθερή κατάσταση. Πιο συγκεκριμένα, ότι ο δείκτης χρέους / ΑΕΠ μειώνεται, είναι απαραίτητο η διαφορά $n-i$ is αρκετά μικρή και ότι τα έσοδα είναι αρκετά μεγάλες. Εάν ο λόγος χρέους / ΑΕΠ είναι

μεγαλύτερη από την αρχική σταθερή κατάσταση, ο δείκτης χρέους / ΑΕΠ θα τείνει να αυξηθεί επ'αόριστον. Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ είναι μεγαλύτερος από το επιτόκιο των κρατικών ομολόγων και υπάρχει πρωτογενές πλεόνασμα δηλαδή τα έσοδα είναι μεγαλύτερα από τα έξοδα. Στην περίπτωση αυτή, ο δείκτης χρέους / ΑΕΠ θα μειωθεί γρήγορα στο μηδέν.

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

✓ 1824-1898

Από το 1824 μέχρι το 1898 η Ελλάδα είχε τεθεί υπό διεθνή οικονομικό έλεγχο και κατά τη διάρκεια αυτή η χώρα πήρε 10 δάνεια, που ανέρχονταν στα 920 εκατ. Γαλλικών φράγκων, από τα οποία τα 270 διατέθηκαν για ανακεφαλαίωση τραπεζών και τα υπόλοιπα διατέθηκαν για τις αμοιβές των αγωνιστών του πολέμου του 1824, τα έξοδα της αντιβασιλείας, την οργάνωση του στρατού, για αποζημίωση στη Τουρκία για τον πόλεμο του 1897 και για την δημιουργία έργων υποδομής από τον Χ. Τρικούπη. Το 1893 η Ελλάδα πτώχευσε και σταμάτησε μονομερώς να αποπληρώνει δάνεια που είχε λάβει από το εξωτερικό επί κυβερνήσεως Χ. Τρικούπη.

✓ 1898-1932

Από το 1898 μέχρι το 1932 η Ελλάδα πήρε άλλα 1280 εκατ. Γαλλικών φράγκων που χρησιμοποιήθηκαν για την απαλοιφή παλαιών δανείων για τους Βαλκανικούς πολέμους και για την αποκατάσταση προσφύγων.

✓ 1946-1967

Κατά τη περίοδο 1946-1967 η Ελλάδα σύναψε δάνεια ύψους 406 εκατ. Δολαρίων για τις δαπάνες του εμφυλίου πολέμου και για τα έργα υποδομής που θα θέσουν θεμέλια ανάπτυξης για την χώρα μας. Την περίοδο αυτή διακανονίστηκε το 97 % του εξωτερικού, προπολεμικού, δημοσίου χρέους.

✓ 1974-1981

Την περίοδο της δικτατορίας ο εξωτερικός δανεισμός σημείωσε πολύ μικρή αύξηση, λόγω της απομόνωσης της χώρας μας και τελικά το εξωτερικό Δημόσιο Χρέος το 1974 ήταν 115 δισ. δρχ. (22% του ΑΕΠ). Η περίοδος 1974-1981 ήταν η περίοδος ανασυγκροτήσεως της χώρας μας και τα λίγα δάνεια που πήραμε διατέθηκαν σχεδόν στο σύνολό τους για επενδύσεις, με την εκτέλεση των μεγάλων έργων υποδομής, όπως ο Μόρνος, οι εθνικές οδοί, τα σημαντικά έργα υποδομής στην Αττική, αποχετεύσεις, οδικές αρτηρίες, αποκατάσταση ζημιών από σεισμούς το 1978 και 1981 κ.λπ. και τελικά το εξωτερικό Δημόσιο Χρέος το 1981 ήταν μόλις 672 δισ. δρχ. (29,7% του ΑΕΠ).

✓ 1981-1989

Η έκρηξη του χρέους έγινε την περίοδο 1981-1989, όπου επί κυβέρνησης Α. Παπανδρέου, προωθήθηκε ο «σοσιαλιστικός μετασχηματισμός» της κοινωνίας με ξένα δανεικά. Χρήματα από Τράπεζες του εξωτερικού γέμισαν τότε την αγορά, προσφέροντας μια χιμαιρική αίσθηση ευφορίας στους παραπλανημένους Έλληνες. Αξίζει

να σημειωθεί, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, ότι η τότε Κυβέρνηση έπαιρνε κατά μέσο όρο κάθε εβδομάδα και ένα δάνειο, από οπουδήποτε και με οποιουσδήποτε όρους, με εξόφληση την επόμενη 10ετία. Έτσι, το Δημόσιο Χρέος από 672 δισ. δρχ. το 1981 (29,7% του ΑΕΠ) εκτινάχθηκε το 1989 στα 9.200 δισ. δρχ. (65,7% του ΑΕΠ) και το 1990 που ανέλαβε η Νέα Δημοκρατία είχε φτάσει στα 11.100 δισ. δρχ. (80,7% του ΑΕΠ).

▼ 1990-1993

Την περίοδο αυτή, όπου είχαμε την πληρωμή των δανείων, η Κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας συνήψε αναγκαστικά δάνεια, από τα οποία διατέθηκαν για πληρωμή τόκων 6,45 τρις. δρχ. για καταπτώσεις εγγυήσεων του Δημοσίου που είχαν δοθεί την προηγούμενη 10ετία, 2,82 τρις. δρχ. για εθνική μας συμμετοχή στο Α΄ ΚΠΣ, 2,25 τρις. δρχ. για επενδύσεις και μόνο 0,68 τρις. για κάλυψη ελλειμμάτων, με αποτέλεσμα το Δημόσιο Χρέος το 1993 που ανέλαβε και πάλι το ΠΑΣΟΚ να ανέλθει στα 23.000 δισ. δρχ. (68,8 δισ. ευρώ).

▼ 1993-2004

Το Δημόσιο Χρέος αυτοτροφοδοτούμενο αυξήθηκε το 1993 από 68,8 δισ. ευρώ σε 170 δισ. ευρώ από νέους δανεισμούς κυρίως για την εξυπηρέτηση του χρέους και την κάλυψη των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού.

▼ 2004-2009

Η κυβέρνηση δανείστηκε για την καταβολή τόκων 62 δισ. ευρώ, για αποπληρωμή ολυμπιακών έργων και παλαιών χρεών για εξοπλισμούς 20 δισ. ευρώ και 18 δισ. ευρώ για κάλυψη ελλειμμάτων του προϋπολογισμού. Ως αποτέλεσμα, παρέδωσε Δημόσιο Χρέος 270 δισ. ευρώ.

ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όλες οι τακτικές δανεισμού της χώρας την οδήγησαν στην οικονομική κρίση του σήμερα. Βέβαια σε αυτό, μεγάλο ρόλο έπαιξε η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση της περιόδου 2007-2008.

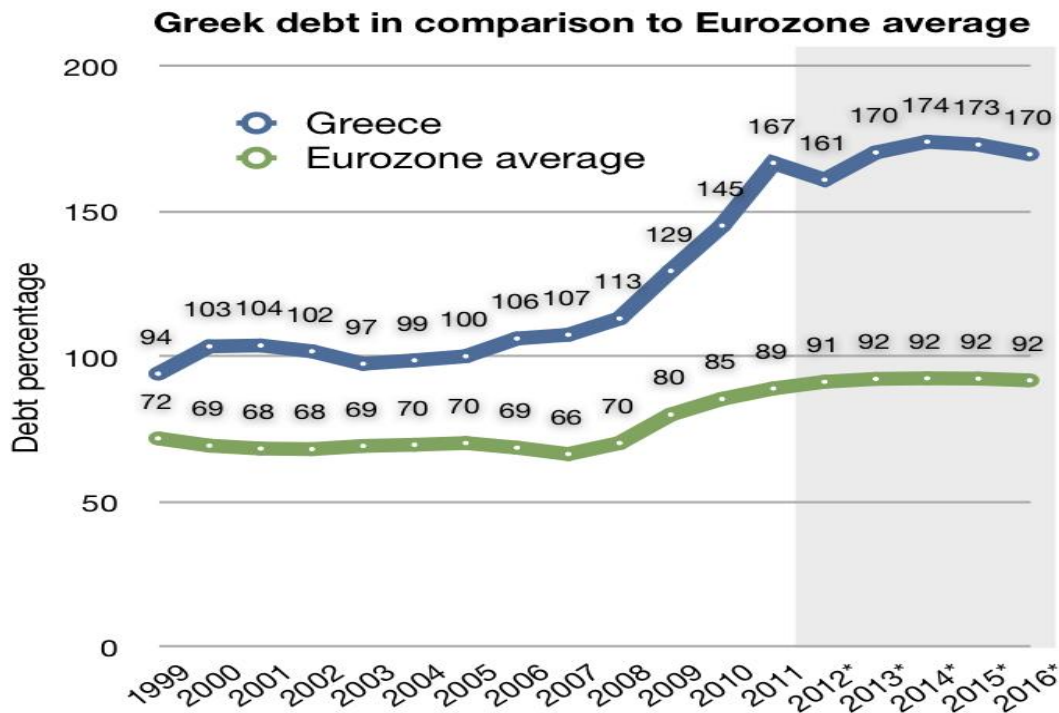
Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση αποτέλεσε κομβικό σημείο για την αρχή της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.

Προήλθε από την Αμερική, και οφειλόταν στο ξέσπασμα των προβλημάτων στην αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης και την αλόγιστη χρήση δομημένων επενδυτικών προϊόντων που εξαρτώνται άμεσα από την δυνατότητα αποπληρωμής των δανείων από τα οποία παράγονταν.

Έπειτα επήλθε προσπάθεια απομάκρυνσης του πιστωτικού και επιτοκιακού κινδύνου από τις τράπεζες, μετατροπή στάσιμων κεφαλαίων σε εμπορεύσιμους τίτλους, καθώς και μετακίνηση των σύνθετων επενδυτικών τίτλων στις καταστάσεις οντοτήτων.

Αυτές οι προσπάθειες προκάλεσαν ντόμινο αλυσιδωτών αντιδράσεων στο αμερικάνικο αλλά και στο ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα. Οι τράπεζες αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο

κατάρρευσης λόγω φόβου και φημολογίας, υπήρξε πώληση άλλων σε ιδιαίτερα χαμηλό τίμημα, καθώς και έντονη άσκηση νομισματικής πολιτικής από τις κεντρικές τράπεζες. Όμως αντί για την προσπάθεια των τραπεζών για διασφάλιση των τιμών, υπήρξε προσπάθεια μόνο για την διάσωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος με αποτέλεσμα να βγουν ζημιωμένα τα συστήματα που εκτέθεισαν στα τοξικά αυτά ομόλογα. Έτσι λοιπόν παρατηρούμε στο διάγραμμα παρακάτω ότι το 2008 το χρέος της Ελλάδας άρχισε να αυξάνεται πολύ περισσότερο από ότι τις προηγούμενες χρονιές.

Source: Eurostat

*estimates

2008-2009 Η Κρίση Στην Ελλάδα

Στον τομέα των δημόσιων οικονομικών, το 2008 το (τότε καταγραφέν) έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης υπερέβη το 4% του ΑΕΠ, με αποτέλεσμα την υπαγωγή της Ελλάδος στη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος τον Απρίλιο του 2009, ενώ το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε, προσεγγίζοντας το 97%.

Το κλίμα των γενικότερων εκτιμήσεων για την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας στο τέλος του 2008 και τις αρχές του 2009 αποτυπώνεται στο επικαιροποιημένο πρόγραμμα σταθερότητας και Ανάπτυξης 2008-2011, που υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 30.1.2009, με εξαιρετικά αισιόδοξες για τη συγκυρία προβλέψεις.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τα παραπάνω είναι ότι την περίοδο εκείνη δεν είχε συνειδητοποιηθεί η σοβαρότητα της κατάστασης και ο κίνδυνος να μετατραπεί η διεθνής

τραπεζική κρίση σε κρίση χρέους σε χώρες με υψηλά ελλείμματα και χρέη, όπως η Ελλάδα.

Αντίθετα, η διεθνής κρίση, που εξελισσόταν με καταγιστικό ρυθμό σε όλο τον κόσμο, αντιμετώπιστηκε ως μακρινό φαινόμενο που δεν αφορούσε τη χώρα μας.

Το 2009 ήταν ένα ιδιαίτερα κρίσιμο έτος, καθώς αναδύθηκαν με οξύτητα προβλήματα που, ενώ προϋπήρχαν, παραβλέπονταν μέσα στο κλίμα εφησυχασμού που είχε τροφοδοτήσει η προηγηθείσα ανάπτυξη. Με την έλευση, όμως, της παγκόσμιας κρίσης τα προβλήματα δεν ήταν δυνατόν πλέον να ελεγχθούν και η αντιμετώπισή τους απαιτούσε άμεσα έκτακτα μέτρα και συντονισμένες μακρόπνοες προσπάθειες, οι οποίες φαίνεται ότι ήταν δύσκολο, πολιτικά και κοινωνικά, να καταβληθούν.

Ένα δεύτερο καθοριστικό δεδομένο ήταν οι σοβαρές επιπτώσεις του πολιτικού κύκλου στην προσπάθεια έγκαιρης αντιμετώπισης αυτών των προβλημάτων. Το 2009 ήταν έτος δύο εκλογικών αναμετρήσεων, για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο την άνοιξη και για την Ελληνική Βουλή τον Οκτώβριο. Το γεγονός αυτό όχι μόνο παρήγαγε το σύνθημα δημοσιονομικό αποτέλεσμα του πολιτικού κύκλου, δηλαδή άνοδο των δημόσιων δαπανών και χαλάρωση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, αλλά και εμπόδισε το πολιτικό σύστημα στο σύνολό του να συγκλίνει σε μια ελάχιστη βάση συνεννόησης για την αντιμετώπιση των έκτακτων συνθηκών που ήταν φανερό ότι θα διαμορφώνονταν.

Οι δυσμενείς εξελίξεις του 2009 χαρακτηρίστηκαν από τον εκτροχιασμό των δημοσιονομικών μεγεθών, όπου το έλλειμμα έφθασε το 15,7% του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος το 129,7% του ΑΕΠ. Το ΑΕΠ, μετά από μία δεκαπενταετία (1994-2008)⁹ συνεχούς ανόδου, υποχώρησε το 2009 κατά 3,2%,¹⁰ παρά την τεράστια δημοσιονομική επέκταση. Συγκεκριμένα, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης έφθασε στο 15,7% του ΑΕΠ και το πρωτογενές έλλειμμα στο 10,5% του ΑΕΠ. Συγκριτικά με το 2008, το έλλειμμα διευρύνθηκε κατά 5,8 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ και το πρωτογενές έλλειμμα κατά 5,5 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ. Η διεύρυνση αυτή οφειλόταν τόσο στην κακή πορεία των εσόδων (2008: 40,7% του ΑΕΠ, 2009: 38,3% του ΑΕΠ) όσο και στην αύξηση των δαπανών της γενικής κυβέρνησης (2008: 50,6% του ΑΕΠ, 2009: 54,0% του ΑΕΠ). Εντούτοις, το ΑΕΠ, επηρεαζόμενο από την πτώση των επενδύσεων και της ιδιωτικής κατανάλωσης, μειώθηκε και η οικονομία εισήλθε και επίσημα σε φάση ύφεσης.¹¹ Επιπλέον, την περίοδο 2001-2008 η σωρευτική υποχώρηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας έφθασε το 16,9% βάσει των σχετικών τιμών καταναλωτή και το 27,7% βάσει του σχετικού κόστους εργασίας. Οι εξελίξεις αυτές επέτειναν δραματικά την αβεβαιότητα για το μέλλον της οικονομίας, επηρέασαν πολύ τις προσδοκίες και δημιούργησαν έλλειμμα εμπιστοσύνης, το οποίο με τη σειρά του οδήγησε σε υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της οικονομίας και σε αισθητή διεύρυνση της διαφοράς αποδόσεων μεταξύ ελληνικών και γερμανικών ομολόγων.

Το τραπεζικό σύστημα άρχισε να αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα ρευστότητας, καθώς οι υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας περιόρισαν την

πρόσβαση των τραπεζών στη διεθνή διατραπεζική αγορά και, αργότερα, και σε άλλες πηγές άντλησης ρευστότητας.

Ήδη τον Ιανουάριο του 2009, η Standard & Poor's προχώρησε σε υποβάθμιση της πιστοληπτικής αξιολόγησης της χώρας από Α σε Α-, λόγω της “επιδεινούμενης απώλειας ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας”, διατηρώντας την ωστόσο στην κατηγορία επενδυτικής διαβάθμισης (investment grade).

Εξαιτίας της υποβάθμισης αυτής, οι διαφορές αποδόσεων (spreads) μεταξύ των ελληνικών και των γερμανικών κρατικών ομολόγων αυξήθηκαν στις 300 μονάδες βάσης τον Ιανουάριο του 2009 και παρέμειναν στο επίπεδο αυτό μέχρι το Μάρτιο. Τους επόμενους μήνες τα spreads κυμάνθηκαν χαμηλότερα, μεταξύ 150 και 200 μονάδων βάσης, ενώ κινήθηκαν εκ νέου ανοδικά τους τελευταίους μήνες του 2009.

Σημείο καμπής για την περαιτέρω επιδείνωση του κλίματος¹² ήταν η ανακοίνωση των ελληνικών αρχών στις 22 Οκτωβρίου 2009 ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα του 2009 ήταν υπερδιπλάσιο του προβλεπόμενου και ότι και το έλλειμμα του 2008 ήταν σημαντικά αυξημένο σε σχέση με τις έως τότε εκτιμήσεις.

Αυτή η μεγάλη επίσημη αναθεώρηση του ελλείμματος επιβεβαίωσε τις εκτιμήσεις των αγορών, των οίκων αξιολόγησης και των διεθνών μέσων ενημέρωσης ότι το δημοσιονομικό πρόβλημα της Ελλάδος ήταν πολύ σοβαρότερο από ό,τι υποδήλωναν τα μέχρι τότε στοιχεία.

Το γεγονός αυτό έθετε στο επίκεντρο της προσοχής των αγορών δύο κρίσιμα ερωτήματα: Πρώτον, αν οι ελληνικές αρχές έχουν τη βούληση και την αποφασιστικότητα να εφαρμόσουν ένα πρόγραμμα προσαρμογής ικανό να αντιμετωπίσει ελλείμματα αυτού του μεγέθους και, δεύτερον, αν τα στατιστικά δεδομένα καταγράφουν αξιόπιστα τη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας.

Η αξιολόγηση των αγορών στα τέλη του 2009 ήταν αρνητική και για τα δύο ζητήματα και ενισχύθηκε από την απόφαση του ECOFIN στις 2 Δεκεμβρίου, σύμφωνα με την οποία η Ελλάδα ανταποκρίθηκε ανεπαρκώς στη σύσταση του Συμβουλίου, τον Απρίλιο του 2009, όταν είχε κινηθεί η Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος.

Συγκεκριμένα, έως τις 27 Οκτωβρίου, που έληγε η προθεσμία, δεν είχαν ληφθεί μέτρα. Επιπλέον, η απόφαση ανέφερε ότι τα “νέα μέτρα για τον προϋπολογισμό του 2009” συνίσταντο κυρίως σε, εν μέρει προσωρινά, μέτρα ενίσχυσης των δημόσιων εσόδων, ενώ το Συμβούλιο είχε ζητήσει μόνιμα μέτρα περικοπής δημόσιων δαπανών.

Είναι ενδεικτικό ότι οι μεγαλύτερες υποβαθμίσεις, και από τους τρεις κυριότερους οίκους αξιολόγησης, της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδος στη διάρκεια του 2009 σημειώθηκαν το Δεκέμβριο,¹³ μετά την ανωτέρω απόφαση του ECOFIN.

Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που συνέβαλαν στην απώλεια εμπιστοσύνης ήταν η αμφισβήτηση της εγκυρότητας των ελληνικών στατιστικών στοιχείων.

Η αμφισβήτηση αυτή είχε μακρά ιστορία και αποτυπωνόταν σε εκθέσεις της EUROSTAT. Όμως, στο τέλος του 2009 το ζήτημα πήρε μεγάλες διαστάσεις στο εσωτερικό και, κυρίως, στο εξωτερικό.

Η εμμονή σε σχετικά αισιόδοξες προβλέψεις για το έλλειμμα, ενώ τα στοιχεία κατά το μεγαλύτερο μέρος του έτους έδειχναν προς την αντίθετη κατεύθυνση, και οι αλλεπάλληλες αναθεωρήσεις μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα έπληξαν καίρια την αξιοπιστία των ελληνικών στατιστικών δεδομένων και συνέβαλαν στη συνολική αμφισβήτηση της αξιοπιστίας της χώρας.

Τον Οκτώβριο του 2009 η EUROSTAT εξέφρασε ρητά τις επιφυλάξεις της για την αξιοπιστία

των δημοσιονομικών στοιχείων και δεν επικύρωσε το αναθεωρημένο από την Ελλάδα έλλειμμα ύψους 12,5% του ΑΕΠ. Εξάλλου, τον Ιανουάριο του 2010 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποδοκίμασε και επέκρινε δημοσία την Ελλάδα για την παροχή αναξιόπιστων δημοσιονομικών στοιχείων. Αυτό αφορούσε τόσο στοιχεία που είχαν γνωστοποιηθεί στο παρελθόν (την περίοδο 1997-2003, η οποία είχε εξεταστεί σε έκθεση της Eurostat το 2004, καθώς και τη διατύπωση επιφυλάξεων από την Eurostat πέντε φορές μετά το 2004), όσο και, κυρίως, τα στοιχεία που είχαν γνωστοποιηθεί τον Απρίλιο και τον Οκτώβριο του 2009.

Μόλις τον Απρίλιο του 2010 η EUROSTAT ανακοίνωσε αναθεωρημένα στοιχεία για το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδος για το 2009, το οποίο υπολογιζόταν πλέον σε 13,6%, ποσοστό που αργότερα αναθεωρήθηκε πάλι προς τα πάνω (15,4%).

Έτσι, για πολλούς μήνες και σε μια ιδιαίτερα κρίσιμη περίοδο διατηρήθηκε η αβεβαιότητα για το τελικό ύψος του ελλείμματος, γεγονός που τροφοδοτούσε κάθε είδους εικασίες για το μέλλον της χώρας και επιδείνωνε τις σχέσεις με τους Ευρωπαίους εταίρους.

Η οικονομική πολιτική που υιοθετήθηκε πριν από τις εκλογές της 4ης Οκτωβρίου 2009, αλλά και τους πρώτους μήνες μετά από αυτές, ήταν άτολμη και τα μέτρα που αποφασίστηκαν αποδείχθηκαν ανεπαρκή για να ανακόψουν την πορεία προς την επιδείνωση.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η νέα κυβέρνηση, ενώ λίγες ημέρες μετά τις εκλογές ανακοίνωσε την εκτίμησή της για το έλλειμμα του 2009 (12,5% του ΑΕΠ, έναντι αρχικής πρόβλεψης 3,7%),

δήλωσε παράλληλα ότι θα εφαρμόσει τις προεκλογικές της εξαγγελίες, που είχαν σαφώς επεκτατικό χαρακτήρα.

Στις αρχές του 2009 οι σχεδιασμοί της οικονομικής πολιτικής είχαν στηριχθεί στις προβλέψεις του επικαιροποιημένου προγράμματος για έλλειμμα της τάξεως του 3,7% του ΑΕΠ το 2009.

Σύντομα ωστόσο κατέστη σαφές ότι η πρόβλεψη εκείνη δεν ανταποκρινόταν στα πραγματικά δεδομένα και ότι τελικά το έλλειμμα θα την υπερέβαινε κατά πολύ.

Όπως προαναφέρθηκε, η πρόβλεψη για το έλλειμμα του 2009 τοποθετήθηκε αρχικά (22.10.2009) στο 12,5% και μετά στο 12,7% και η εκτίμηση για το 2008 στο 7,7%. Παρά τη δραστική αναθεώρηση του Προϋπολογισμού για το 2010, που ψηφίστηκε το Δεκέμβριο του 2009, εξακολουθούσε να κυριαρχεί η εντύπωση ότι η κρίση μπορούσε να ξεπεραστεί με ένα σχετικά ήπιο για το μέγεθος του προβλήματος πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής. Έτσι, στα τέλη του 2009 και τις αρχές του 2010 τα θεμελιώδη μεγέθη της οικονομίας βρίσκονταν σε αντίθεση από την ενδεικνυόμενη κατεύθυνση, με τεράστια υστέρηση των δημοσίων εσόδων και έξαρση των δημοσίων δαπανών, του ελλείμματος και του χρέους, ενώ το έλλειμμα του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών παρέμενε σε ιστορικά υψηλά επίπεδα, παρότι η οικονομία βρισκόταν πλέον σε ύφεση.

2010-Το Πρώτο Μνημόνιο Και Οι Επιπτώσεις Στην Ελληνική Οικονομία

Οι αρνητικές εξελίξεις του 2009 εντάθηκαν τους πρώτους μήνες του 2010.Υπήρξαν κλιμακούμενες πιέσεις στην αγορά ομολόγων και αυξήθηκε δραματικά το κόστος δανεισμού. Έτσι η Ελληνική κυβέρνηση πραγματοποίησε μια τεράστια αλλαγή στους δημοσιονομικούς της στόχους.

Οι νέοι αυτοί στόχοι εντάχθηκαν στο ΕΠΣΑ(ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ).Σε σχέση με τον προϋπολογισμό που είχε ήδη ψηφιστεί, ήταν μια πολύ πιο δραστική δημοσιονομική προσαρμογή.

Παρά την ανακοίνωση προσθέτων μέτρων το Φεβρουάριο και τον Μάρτιο το κόστος δανεισμού για την χώρα συνέχιζε να αυξάνεται με τρανταχτό παράδειγμα τον Απρίλιο του 2010 όπου η διαφορά αποδόσεων των δεκαετών ομολόγων έφτασε τις 430 μονάδες βάσης.

Η συνεχιζόμενη άνοδος του κόστους δανεισμού κατέστησε απαγορευτική τη νέα έκδοση ομολόγων, ενώ η αυξημένη αβεβαιότητα για τις δημοσιονομικές και μακροοικονομικές εξελίξεις οδήγησε σε αλλεπάλληλες υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδος. Μόνο τον Απρίλιο και οι τρεις οίκοι αξιολόγησης (Fitch, Standard & Poor's, Moody's) προχώρησαν σε σημαντικές υποβαθμίσεις.

Πίνακας 7 Διαφορά αποδόσεων μεταξύ του ελληνικού και του γερμανικού δεκαετούς κρατικού ομολόγου

Σε μονάδες βάσης

Ημερομηνία	Διαφορά αποδόσεων
31.12.2009	229
29.1.2010	377
26.2.2010	351
31.3.2010	331
27.4.2010	654
31.5.2010	508
30.6.2010	789
30.7.2010	756
31.8.2010	937
30.9.2010	824
29.10.2010	820
30.11.2010	930
31.12.2010	960

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Έτσι στις 23 Απριλίου η κυβέρνηση στράφηκε προς τις χώρες της ζώνης του ευρώ και στο ΔΝΤ(ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ) για να πραγματοποιήσει αίτημα χρηματοδοτικής συνδρομής.

Το μνημόνιο αυτό προέβλεπε την παροχή δανείου ύψους 110 δις ΕΥΡΩ, από μέλη της ευρωζώνης και φυσικά το ΔΝΤ. Το δάνειο αυτό προοριζόταν για την κάλυψη των αναγκών της ελληνικής οικονομίας και την στήριξη του τραπεζικού συστήματος. Εξάλλου με τα μέτρα που ήταν αναπόσπαστο κομμάτι του μνημονίου η οικονομική πολιτική της χώρας θα έπαιρνε 3 διαφορετικές κατευθύνσεις.

1η ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: Οριζόντια μέτρα ,με σκοπό την μείωση του ελλείματος κάτω του 3% έως το 2014 και μηδενισμός του πρωτογενούς αποτελέσματος σε δυο χρόνια. Για την αμέσως επόμενη φάση (2011 και μετά) προέβλεπε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις ως προς την λειτουργία του κράτους ,με στόχο την μακροχρόνια βιωσιμότητα της προσαρμογής και την δημιουργία υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων για τη μείωση του χρέους.

2η ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις ως προς την λειτουργία των αγορών, με στόχο της βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και τη δημιουργία ενός επιχειρηματικού περιβάλλοντος που θα μπορούσε να προσελκύσει επενδύσεις.

3η ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: Διαφύλαξη της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα.

Από τους τρεις αυτούς σκοπούς ο πρώτος, δηλαδή η δημοσιονομική προσαρμογή, θεωρούνταν ο θεμέλιος λίθος του Προγράμματος. Η δημοσιονομική προσαρμογή, όπως προαναφέρθηκε, ήταν έντονα εμπροσθοβαρής.

Πέραν όσων δημοσιονομικών μέτρων είχαν ήδη ληφθεί τους μήνες Ιανουάριο, Φεβρουάριο και

Μάρτιο, το Πρόγραμμα προέβλεπε πρόσθετα μέτρα ύψους 2,5 εκατοστιαίων μονάδων του ΑΕΠ για το 2010, ώστε τελικά να μειωθεί το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης κατά 5,5 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ. Την τετραετία 2011-2014 το έλλειμμα θα μειωνόταν περαιτέρω και θα περιοριζόταν στο 2,6% του ΑΕΠ στο τέλος του 2014.

Όσον αφορά την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, που είχε υπερβεί το 14% του ΑΕΠ το 2008, προβλεπόταν να μειωθεί από 11,2% το 2009 σε 8,4% του ΑΕΠ το 2010. Τα κυριότερα μέσα για την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας ήταν δύο: η εισοδηματική πολιτική και οι εκτεταμένες διαρθρωτικές μεταβολές, που θα οδηγούσαν σε αύξηση της παραγωγικότητας, μείωση του κόστους παραγωγής, αύξηση του ανταγωνισμού και, συνακόλουθα, μείωση των τιμών και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

Οι κυριότερες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που προβλέπονταν ήταν:

Α) μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας,

Β) απελευθέρωση των κλειστών επαγγελμάτων

Γ) αποκρατικοποιήσεις

Δ) απελευθέρωση των αγορών προϊόντων

Ε) συγχωνεύσεις ή/και διακοπή της λειτουργίας φορέων του Δημοσίου που δεν έχουν λόγο ύπαρξης,

Ζ) μεταρρυθμίσεις στο ασφαλιστικό σύστημα, κ.λπ.

Επρόκειτο για πολύ σημαντικές διαρθρωτικές μεταβολές, οι οποίες ήταν δυνατόν να αλλάξουν σε μεγάλο βαθμό την ελληνική οικονομία και να συμβάλουν αφενός στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων της δημοσιονομικής προσαρμογής επί του ΑΕΠ και αφετέρου στην επίσπευση της ανάκαμψης της οικονομίας.

Για τη διαφύλαξη της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, το Πρόγραμμα προέβλεπε την ίδρυση ενός Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (το οποίο ιδρύθηκε στις αρχές του 2011) και την ενίσχυσή του με 10 δις ευρώ (από τα 110 δις ευρώ του δανείου), τα οποία στη συνέχεια θα χορηγούνταν σε τράπεζες που θα παρουσίαζαν προβλήματα κεφαλαιακής επάρκειας. Όσον αφορούσε το δημόσιο χρέος, το Πρόγραμμα δεν προέβλεπε άμεσες ενέργειες.

Ο πρώτος σκοπός του, η “αποκατάσταση της διατηρησιμότητας των δημοσίων οικονομικών περιλάμβανε έμμεσα και τη σταθεροποίηση (από το 2013) και στη συνέχεια τη μείωση του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ. Σ’ όλα τα σημεία, όμως, αυτό αναφερόταν ως το αποτέλεσμα της μείωσης του ελλείμματος και της επίτευξης πρωτογενούς πλεονάσματος.

Τους πρώτους μήνες εφαρμογής του Προγράμματος, οι εξελίξεις ήταν ενθαρρυντικές.

Σύμφωνα με την πρώτη αξιολόγηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το ΔΝΤ, η οποία δημοσιεύθηκε τον Αύγουστο του 2010, η εφαρμογή του Προγράμματος είχε εντυπωσιακό ξεκίνημα: αφενός είχαν επιτευχθεί όλοι οι δημοσιονομικοί στόχοι (πλην ενός) που είχαν τεθεί για το τέλος Ιουνίου (“κριτήρια επίδοσης”) και αφετέρου η υλοποίηση ορισμένων μεταρρυθμίσεων προηγούνταν χρονικά των προθεσμιών που είχαν τεθεί στο Πρόγραμμα. Εν τούτοις, παρά τη γενικά θετική εικόνα, με τη δεύτερη αξιολόγηση, η οποία έγινε με βάση τα στοιχεία του 9μηνου Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου και δημοσιεύθηκε στις 6 Δεκεμβρίου 2010, επιβεβαιώθηκαν πλήρως οι χρόνιες αδυναμίες του δημόσιου τομέα.

Παράλληλα, επισημαινόταν ότι έπρεπε να αντιμετωπιστούν τα διαρθρωτικά ζητήματα προκειμένου να είναι βιώσιμη η προσαρμογή.⁶ Σε μακροοικονομικό επίπεδο σημειωνόταν ότι η ύφεση ήταν βαθύτερη του αναμενομένου, ενώ ο πληθωρισμός τον Οκτώβριο είχε περιοριστεί ελάχιστα (5,2%) σε σχέση με τον Ιούλιο (5,5%). Τέλος, η ανεργία έφθασε το 12,2% τον Αύγουστο.

Αντίθετα με την πρώτη αξιολόγηση, αναγνωριζόταν ότι η ρευστότητα της οικονομίας (και του τραπεζικού συστήματος) ήταν πολύ περιορισμένη, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αυξάνονταν και η κερδοφορία του τραπεζικού συστήματος παρέμενε υποτονική.

Η συνολική εκτίμηση την περίοδο εκείνη ήταν ότι ναι μεν η εφαρμογή του Προγράμματος παρέμενε, σε γενικές γραμμές, εντός των στόχων, αλλά το Πρόγραμμα είχε φθάσει σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι. Στο σημείο εκείνο, η ανάκαμψη της οικονομίας εξαρτάνταν σε μεγάλο βαθμό από τη δυναμική προώθηση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, κυρίως την απελευθέρωση των κλειστών επαγγελματιών και του λιανικού εμπορίου και την ενίσχυση του τουρισμού.

Αυτό απαιτούσε σύγκρουση με κατεστημένα συμφέροντα και θα έθετε σε δοκιμασία την αποφασιστικότητα της κυβέρνησης να υλοποιήσει τις εν λόγω μεταρρυθμίσεις.

Τα σχόλια αυτά αντανάκλουν τις ανησυχίες που προκαλούσαν η χαλάρωση ως προς την υλοποίηση του Προγράμματος και οι αρρυθμίες που ήταν ήδη εμφανείς από το φθινόπωρο του 2010. Ιδίως σε ό,τι αφορούσε τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, όπως π.χ. το άνοιγμα των κλειστών επαγγελματιών, την απελευθέρωση των αγορών προϊόντων και υπηρεσιών, κ.λπ., υπήρξαν από την πρώτη στιγμή δισταγμοί, αμφιβολίες, υπαναχωρήσεις και καθυστερήσεις.

Αποτελέσματα Και Επιπτώσεις Του Πρώτου Μνημονίου

Με βάση εκτίμηση αποτελεσμάτων του 2010 για την εφαρμογή του μνημονίου

Α) Λόγω της χρηματοδότησης αποτράπηκε το φαινόμενο του να υπάρχει τον Απρίλιο ενδεχόμενο χρεοκοπίας.

Β) Το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης για το 2010 μειώθηκε κατά σχεδόν 5 ποσοστιαίες μονάδες και διαμορφώθηκε σε 10,6% του ΑΕΠ

Γ) Ένταση της ύφεσης (Μείωση του ΑΕΠ κατά 4,5% για τρίτον κατά σειρά έτος

Δ)Χάθηκαν 180000 θέσεις εργασίας και η ανεργία υπερέβη το 12% του εργατικού δυναμικού της χώρας.

Ε)Οι μέσες ονομαστικές αποδοχές στο σύνολο της οικονομίας υποχώρησαν κατά 5%.

Ζ)Ο πληθωρισμός διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα 4,7% λόγω της αύξησης των έμμεσων φόρων.

Η)Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών περιορίστηκε σε 10,4% του ΑΕΠ από 11% του ΑΕΠ

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του τρόπου αντιμετώπισης της κρίσης ήταν ότι, από την αρχή, πριν από την κατάρτιση του Προγράμματος, η πολιτική της δημοσιονομικής προσαρμογής εστιάστηκε σαφώς στην αύξηση των φόρων αντί της μείωσης των περιττών δαπανών και της σπατάλης.

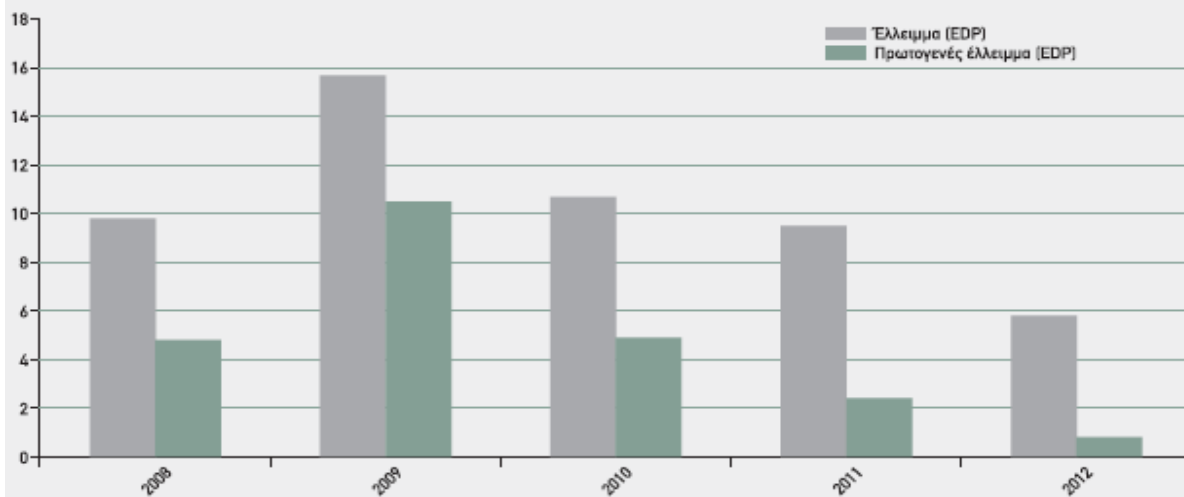
Έτσι, δεν αξιοποιήθηκαν ούτε η διεθνής εμπειρία ούτε οι μελέτες που έδειχναν ότι η δημοσιονομική προσαρμογή είναι διατηρήσιμη και οδηγεί σε ταχύτερη ανάκαμψη της οικονομίας όταν βασίζεται κυρίως σε μείωση δαπανών.

Η συνεχής αύξηση των φόρων δημιούργησε από την αρχή αρνητικές προσδοκίες, οι οποίες οδήγησαν σε δυσανάλογα μεγάλη μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης και των επενδύσεων, με αποτέλεσμα τη βαθύτερη και πιο παρατεταμένη ύφεση.

Συνοπτικά, η εφαρμογή του προγράμματος είχε μεν ορατό αποτέλεσμα στη δημοσιονομική προσαρμογή, αλλά ο τρόπος της εφαρμογής του μεγέθυνε τις συστατικές επιπτώσεις της μείωσης των δαπανών.

Δεν πρέπει ωστόσο να παραβλέπεται ότι οι αρνητικές επιδόσεις της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης θα ήταν πολύ χειρότερες, αν δεν είχαν υπάρξει το Πρόγραμμα Προσαρμογής και η χρηματοδοτική στήριξη από τους κοινοτικούς εταίρους και το ΔΝΤ.

Διάγραμμα 2 Έλλειμμα και πρωτογενές έλλειμμα σύμφωνα με τη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος (ΔΥΕ/EDP)
 Ως ποσοστό % του ΑΕΠ, 2008-2012

Σημείωση: Δεν περιλαμβάνεται η επίπτωση της στήριξης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, ύψους 6.210 ευρώ (3,2% του ΑΕΠ) το 2012. Περιλαμβάνονται τα έσοδα από το πρόγραμμα ενίσχυσης της ρευστότητας των τραπεζών του 2008.

Πηγές: Eurostat Press Release 21.10.2013 και Δελτίο Τύπου ΕΛΣΤΑΤ 11.10.2013.

Πίνακας 9 Δημοσιονομικά στοιχεία γενικής κυβέρνησης, 2008-2013
 (σε εθνολογιστική βάση)

Σε τρέχουσες τιμές, εκατ. ευρώ

	2008	2009	2010	2011	2012*	2013
Έσοδα	94.847	88.628	90.197	88.439	86.380	μ.δ.
Δαπάνες	117.730	124.794	113.912	108.308	97.584	μ.δ.
από τις οποίες:						
Τόκοι (EDP)	11.673	11.976	12.855	14.888	9.643	μ.δ.
Έλλειμμα	22.883	36.166	23.715	19.869	11.204	μ.δ.
Πρωτογενές έλλειμμα (EDP)	11.210	24.190	10.860	4.981	1.561	μ.δ.
Δημόσιο χρέος	263.287	299.690	329.514	355.141	303.928	μ.δ.
ΑΕΠ	233.198	231.081	222.151	208.532	193.749	μ.δ.
	(Ως % του ΑΕΠ)					
Έσοδα	40,7	38,4	40,6	42,4	44,6	μ.δ.
Δαπάνες	50,5	54,0	51,3	51,9	50,4	μ.δ.
από τις οποίες:						
Τόκοι (EDP)	5,0	5,2	5,8	7,1	5,0	μ.δ.
Έλλειμμα (EDP)	9,8	15,7	10,7	9,5	5,8	μ.δ.
Πρωτογενές έλλειμμα (EDP)	4,8	10,5	4,9	2,4	0,8	μ.δ.
Δημόσιο χρέος	112,9	129,7	148,3	170,3	156,9	μ.δ.

* Δεν περιλαμβάνεται η επίπτωση της στήριξης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, ύψους 6.210 εκατ. ευρώ (3,2% του ΑΕΠ) το 2012. Περιλαμβάνονται τα έσοδα από το πρόγραμμα του 2008 για την ενίσχυση της ρευστότητας των τραπεζών.
 Πηγές: Eurostat Press Release 21.10.2013 και Δελτίο Τύπου ΕΛΣΤΑΤ 11.10.2013. Τα στοιχεία για το 2013 (1η κοινοποίηση) αναμενόταν να δημοσιευθούν από την Eurostat στις 23.4.2014.

Μετά από τη σύντομη αρχική περίοδο κατά την οποία το πρόγραμμα εφαρμόστηκε με σχετική συνέπεια και είχε ορατά αποτελέσματα, άρχισαν να διαφαίνονται σημεία κόπωσης και χαλάρωσης.

Η δημοσιονομική προσαρμογή επιβραδύνθηκε σημαντικά, ενώ οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις καθυστέρησαν σε σχεδόν όλους τους τομείς.

Ήδη από το Φεβρουάριο του 2011, η έκθεση αξιολόγησης της ΕΕ, της ΕΚΤ και του ΔΝΤ διαπίστωνε υστέρηση εσόδων και υπέρβαση δαπανών σε φορείς εκτός της κεντρικής κυβέρνησης, ενώ επισήμαινε την ανάγκη πρόσθετης περικοπής δαπανών της κεντρικής κυβέρνησης, προκειμένου να επιτευχθούν τα κριτήρια επίδοσης. Στην κοινή δήλωση της Τρόικας μετά την ολοκλήρωση της τρίτης αξιολόγησης τονιζόταν ότι πρέπει να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν μείζονες μεταρρυθμίσεις, ώστε να δημιουργηθεί η αναγκαία κρίσιμη μάζα για την εξασφάλιση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας και της οικονομικής ανάκαμψης.

Ωστόσο, και η δημοσιονομική προσαρμογή παρέμενε προβληματική, με μεγάλες υστερήσεις ως προς τα έσοδα και υπερβάσεις ως προς τις δαπάνες. Στα μέσα του έτους ήταν πλέον προφανές ότι το Πρόγραμμα έβαινε προς εκτροχιασμό, αν δεν γίνονταν πρόσθετες παρεμβάσεις.

Στην κοινή δήλωση της Τρόικας αναφερόταν ότι η αποστολή κατέληξε σε συμφωνία με τις Ελληνικές Αρχές για μια δέσμη παρεμβάσεων ως προς την οικονομική και τη χρηματοπιστωτική πολιτική που απαιτούνταν προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του προγράμματος.

Οι παρεμβάσεις αυτές εντάχθηκαν στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ), με βασικούς στόχους: την επίτευξη πρωτογενών πλεονασμάτων, την επιτάχυνση των αποκρατικοποιήσεων και την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας, ώστε να ελεγχθεί η δυναμική του χρέους. Τα μέτρα κάλυπταν την περίοδο 2011-2015 και ψηφίστηκαν από τη Βουλή τον Ιούνιο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το ΜΠΔΣ ψηφίστηκε στο σύνολό του από την κυβερνητική πλειοψηφία, αλλά παράλληλα η αξιωματική αντιπολίτευση ψήφισε τα 22 από τα 55 άρθρα του. Αυτό είναι ίσως η πρώτη ένδειξη ότι η κρισιμότητα της κατάστασης είχε αρχίσει να προσανατολίζει τις πολιτικές δυνάμεις στην ιδέα της σύγκλισης, η οποία υλοποιήθηκε με το σχηματισμό κυβέρνησης συνεργασίας μερικούς μήνες αργότερα. Ωστόσο, η ψήφιση του ΜΠΔΣ, παρά τη μεγάλη δέσμη δημοσιονομικών μέτρων που περιλάμβανε, απέτυχε να πείσει τις αγορές, οι οποίες, εκτιμώντας ότι επίκειται αναδιάρθρωση του χρέους, αντέδρασαν αρνητικά: οι διαφορές αποδόσεων μεταξύ ελληνικών και γερμανικών τίτλων σημείωσαν νέα ρεκόρ και οι τρεις οίκοι αξιολόγησης υποβάθμισαν την πιστοληπτική ικανότητα του Δημοσίου σχεδόν στο επίπεδο της χρεοκοπίας.

Νεο Πρόγραμμα Βοήθειας Απο Εε,Εκτ,Δντ

Από τα μέσα του 2011, και παρά την ψήφιση του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής, οι οικονομικές εξελίξεις επιδεινώθηκαν σημαντικά. Ήταν ήδη φανερό από τα στοιχεία του επτάμηνου ότι η δημοσιονομική προσαρμογή αντιστρεφόταν, με αύξηση τόσο του συνολικού ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού όσο και του πρωτογενούς ελλείμματος. Σημαντική αύξηση κατέγραφε εξάλλου και το δημόσιο χρέος, το οποίο από το Μάρτιο είχε ήδη υπερβεί το 150% του ΑΕΠ.

Η σημαντική άνοδος του χρέους, το υψηλό πρωτογενές έλλειμμα και η βαθύτερη ύφεση (από -3,8% σε -5,5% και άνω) αντιστάθμισαν σε μεγάλο βαθμό τις θετικές επιδράσεις στη δυναμική του χρέους από τις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής της 21ης Ιουλίου 2011, οι οποίες περιλάμβαναν τη δέσμευση να στηριχθεί με τη συμβολή και του ιδιωτικού τομέα ένα νέο πρόγραμμα για την κάλυψη του χρηματοδοτικού κενού της Ελλάδος και προέβλεπαν μείωση του επιτοκίου και επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής.

Στις 11 Οκτωβρίου 2011, η Τρόικα δήλωσε ότι κατέληξε σε συμφωνία (σε επίπεδο κλιμακίου εκπροσώπων) με τις Ελληνικές Αρχές επί της πολιτικής που απαιτούνταν “προκειμένου το πρόγραμμα προσαρμογής της κυβέρνησης να επανέλθει στη σωστή πορεία υλοποίησης. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση έγινε αντιληπτό ότι χρειαζόταν μια γενικότερη ρύθμιση για την ευρωζώνη. Έτσι, στη Σύνοδο Κορυφής της 26ης Οκτωβρίου 2011 λήφθηκαν αποφάσεις τόσο για περαιτέρω βοήθεια προς την Ελλάδα όσο και για μια γενικότερη ρύθμιση για τη στήριξη του ευρώ. Το νέο πρόγραμμα βοήθειας για την Ελλάδα προέβλεπε νέα δέσμη στήριξης, ύψους 130 δις ευρώ,12 καθώς και την εθελοντική ανταλλαγή ελληνικών ομολόγων που διακρατούσε ο ιδιωτικός τομέας με νέα ομόλογα, με παράλληλη περικοπή της ονομαστικής τους αξίας κατά 50% περίπου. Σύμφωνα με τις τότε εκτιμήσεις, αυτό θα οδηγούσε σε μείωση του ελληνικού χρέους κατά 100 δις ευρώ περίπου.

Παράλληλα με τις εξελίξεις στην ΕΕ, στην Ελλάδα κατέστη αναγκαία η λήψη νέων μέτρων, πέραν εκείνων του Ιουνίου του 2011, προκειμένου να περιοριστούν κατά το δυνατόν οι αποκλίσεις από τους στόχους του ΜΠΔΣ. Έτσι, τον Οκτώβριο του 2011, με τον Ν. 4021/2011 επιβλήθηκε έκτακτο ειδικό τέλος στα ηλεκτροδοτούμενα ακίνητα. Τελικά, παρά τα μέτρα, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης (σε εθνολογιστική βάση) το 2011 μειώθηκε μόνο κατά 1,3 εκατοστιαία μονάδα του ΑΕΠ και περιορίστηκε σε 9,4%, δηλαδή σε επίπεδο που υπερέβαινε κατά πολύ το στόχο (7,4% του ΑΕΠ). Το πρωτογενές έλλειμμα μειώθηκε περισσότερο (κατά 2,6 εκατοστιαίες μονάδες) και περιορίστηκε σε 2,3% του ΑΕΠ.

Πίνακας 13 Αγορές και πωλήσεις χρυσών λιρών από την Τράπεζα της Ελλάδος

Μηνιαία στοιχεία, Ιαν. 2008 - Δεκ. 2013

Περίοδος	Αγορές (τμήτρα) (1)	Πωλήσεις (τμήτρα) (2)	Αγορές/ πωλήσεις (3)=(1):(2)	Περίοδος	Αγορές (τμήτρα) (1)	Πωλήσεις (τμήτρα) (2)	Αγορές/ πωλήσεις (3)=(1):(2)
2008				2009			
Ιαν.	56.287	13.141	4,13	Ιαν.	19.077	13.518	1,41
Φεβρ.	30.829	6.556	4,70	Φεβρ.	31.091	17.656	1,76
Μάρτ.	0	0		Μάρτ.	20.390	15.389	1,32
Απρ.	23.868	13.096	1,82	Απρ.	21.589	9.991	2,16
Μάιος	33.433	6.973	4,79	Μάιος	12.090	6.063	1,99
Ιούν.	25.061	10.890	2,30	Ιούν.	11.189	5.647	1,98
Ιουλ.	29.235	7.955	3,68	Ιουλ.	14.725	6.840	2,15
Αύγ.	29.587	8.688	3,49	Αύγ.	26.621	4.915	5,01
Σεπτ.	30.569	18.255	1,67	Σεπτ.	25.441	5.815	4,38
Οκτ.	17.530	61.866	0,28	Οκτ.	20.445	5.135	3,98
Νοέμ.	26.320	22.388	1,18	Νοέμ.	19.170	8.685	2,21
Δεκ.	15.464	10.889	1,42	Δεκ.	27.406	11.986	2,29
Σύνολο	316.143	180.493	1,75	Σύνολο	247.234	111.640	2,21
2010				2011			
Ιαν.	15.519	9.617	1,61	Ιαν.	9.190	13.278	0,69
Φεβρ.	16.114	11.901	1,35	Φεβρ.	11.021	5.748	1,92
Μάρτ.	19.863	18.985	1,05	Μάρτ.	12.335	9.491	1,30
Απρ.	18.260	21.506	0,85	Απρ.	9.296	7.586	1,23
Μάιος	9.442	33.051	0,29	Μάιος	11.331	6.743	1,68
Ιούν.	15.008	35.045	0,43	Ιούν.	9.461	6.718	1,41
Ιουλ.	15.175	12.514	1,21	Ιουλ.	8.621	9.560	0,90
Αύγ.	16.892	6.686	2,52	Αύγ.	10.689	8.581	1,25
Σεπτ.	13.588	7.745	1,76	Σεπτ.	12.307	10.757	1,14
Οκτ.	12.907	5.954	2,17	Οκτ.	7.906	14.823	0,53
Νοέμ.	26.449	13.686	1,79	Νοέμ.	10.239	20.819	0,49
Δεκ.	18.236	17.785	1,03	Δεκ.	10.290	32.763	0,31
Σύνολο	195.383	194.475	1,00	Σύνολο	122.686	146.867	0,84
2012				2013			
Ιαν.	6.672	24.066	0,28	Ιαν.	11.273	2.653	4,25
Φεβρ.	6.760	11.505	0,59	Φεβρ.	10.632	2.029	5,25
Μάρτ.	9.154	4.070	2,25	Μάρτ.	11.503	5.096	2,26
Απρ.	6.676	3.803	1,76	Απρ.	9.026	15.927	0,57
Μάιος	7.892	11.051	0,71	Μάιος	7.580	4.194	1,81
Ιούν.	6.587	13.620	0,48	Ιούν.	8.642	4.865	1,78
Ιουλ.	8.799	2.833	3,11	Ιουλ.	7.975	5.524	1,44
Αύγ.	8.938	4.495	1,99	Αύγ.	6.775	3.429	1,98
Σεπτ.	10.133	2.642	3,86	Σεπτ.	7.682	2.825	2,72
Οκτ.	10.264	3.795	2,70	Οκτ.	9.525	4.432	2,15
Νοέμ.	10.069	2.649	3,80	Νοέμ.	7.329	4.112	1,78
Δεκ.	9.691	2.260	4,11	Δεκ.	7.300	5.933	1,23
Σύνολο	101.575	86.889	1,17	Σύνολο	105.263	61.019	1,73

Σημείωση: Τα στοιχεία για τον απόλυτο αριθμό τμημάτων κατά τις αγοραπωλησίες χρυσών λιρών από την ΤτΕ παρομοιάζουν ενδεικτικώς όσον αφορά την κατεύθυνση της μεταβολής (αύξηση-μείωση) σε κάθε περίοδο.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Ταμείων. Βλ. και: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Markets/LIRA/goldlitn.aspx>.

Το πρώτο δίμηνο του 2012 ολοκληρώθηκαν οι διαπραγματεύσεις για την αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους, σύμφωνα με την οποία η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα ήταν μεγαλύτερη από ό,τι είχε προβλεφθεί αρχικά. Υπολογίζεται ότι το ύψος των παλαιών δανείων προς τους ιδιώτες επενδυτές μειώθηκε το Φεβρουάριο κατά 106 δισεκ. ευρώ περίπου. Επίσης, με την επαναγορά χρέους, το Δεκέμβριο του 2012, το χρέος μειώθηκε περαιτέρω κατά 31,9 δισεκ. ευρώ, δηλαδή συνολικά κατά 137,9 δισεκ ευρώ. Όμως, το καθαρό όφελος από την αναδιάρθρωση του χρέους μετριάστηκε σημαντικά, κυρίως λόγω:

(α) της ανάγκης για ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών με έκδοση νέου χρέους (ύψους 41 δις ευρώ εντός του 2012)

(β) του δανεισμού ύψους 11,3 δις ευρώ για την επαναγορά χρέους (το Δεκέμβριο)

(γ) του γεγονότος ότι η μείωση της αξίας των ομολόγων που διακρατούσαν τα ελληνικά ασφαλιστικά ταμεία ή άλλοι φορείς (ύψους 16,2 δις ευρώ) δεν οδήγησε σε μείωση του χρέους, επειδή επρόκειτο για ενδοκυβερνητικό χρέος

(δ) του δανεισμού 4,5 δις ευρώ για την παροχή ομολόγων του EFSF στα ασφαλιστικά ταμεία ως αντισταθμιστικού οφέλους έναντι της μείωσης των απαιτήσεων που υπέστησαν

(ε) της ανάγκης για δανεισμό 11,9 δις ευρώ για την κάλυψη του ελλείμματος του 2012 (συμπεριλαμβανομένης της πληρωμής δεδουλευμένων τόκων το Φεβρουάριο αλλά όχι και της επίπτωσης από τη στήριξη τραπεζικών ιδρυμάτων)

(ζ) λοιπών υποχρεώσεων του Δημοσίου (π.χ. πληρωμές στον ΕΜΣ, πληρωμές παλαιών οφειλών κ.λπ.) συνολικού ύψους 1,9 δις ευρώ. Το καθαρό τελικό αποτέλεσμα όλων των συναλλαγών ήταν η μείωση του χρέους εντός του 2012 μόνο κατά 51,2 δις ευρώ.

Προϋπόθεση για την ολοκλήρωση της αναδιάρθρωσης του χρέους ήταν μια νέα συμφωνία για τις αναγκαίες παρεμβάσεις στην οικονομία. Οι νέες ρυθμίσεις αποτυπώθηκαν στο “Μνημόνιο Οικονομικών και Χρηματοπιστωτικών Πολιτικών” (ΜΟΧΠ) και στο “Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής”, τα οποία υιοθετήθηκαν από τη Βουλή στις 12 Φεβρουαρίου 2012. Η νέα συμφωνία συνοδεύεται από νέο χρηματοδοτικό πακέτο στήριξης, ύψους 130 δις ευρώ. Μαζί με το υπόλοιπο από το πρώτο Πρόγραμμα, η συνολική μη ακόμη εκταμιευμένη βοήθεια έφθανε τότε τα 167 δις ευρώ περίπου.

Η αναδιάρθρωση του χρέους και η νέα συμφωνία χρηματοδοτικής στήριξης ανέκοπταν την τροχιά κατάρρευσης στην οποία βρισκόταν η ελληνική οικονομία στα τέλη του 2011. Προϋπόθεση όμως για να ολοκληρωθούν αυτά τα πρώτα θετικά βήματα ήταν να προχωρήσει χωρίς καθυστέρηση η εφαρμογή όσων είχαν συμφωνηθεί. Αυτό όμως δεν συνέβη. Οι εκλογές που εξαγγέλθηκαν στις 11 Απριλίου για τις 6 Μαΐου και επαναλήφθηκαν στις 17 Ιουνίου δημιούργησαν νέες μεγάλες καθυστερήσεις και επέτειναν εκ νέου την αβεβαιότητα στο εσωτερικό και το εξωτερικό.

Στην Ελλάδα, ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος κατέγραψε τον Ιούνιο μια από τις χαμηλότερες τιμές της προηγούμενης τριετίας (ανάλογη με εκείνες του Μαΐου του 2010 και του Νοεμβρίου του 2011), καθώς διαμορφώθηκε στις 77,3 μονάδες, σε σύγκριση με 78,5 μονάδες κατά μέσον όρο το πρώτο τρίμηνο του 2012 και μέσο ετήσιο όρο 80,6 μονάδες το 2011. Η απώλεια εμπιστοσύνης και η αβεβαιότητα για τις επερχόμενες εξελίξεις έπληξαν ιδιαίτερα τις τράπεζες, οι οποίες υπέστησαν σημαντικές εκροές καταθέσεων: από το τέλος Δεκεμβρίου του 2011 μέχρι το τέλος Ιουνίου του 2012 οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα μειώθηκαν κατά 26,3 δις ευρώ.

Είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο τον Μάιο η μείωση έφθασε τα 9 δις ευρώ. Είναι σαφές ότι η μεγάλη αυτή υποχώρηση συνδεόταν άμεσα με την πολιτική αβεβαιότητα, δεδομένου ότι, μετά το σχηματισμό της νέας κυβέρνησης (δηλ. από το τέλος Ιουνίου) και μέχρι το τέλος του έτους, η πτωτική πορεία ανακόπηκε και ένα μέρος των καταθέσεων

(12,2 δις ευρώ) επέστρεψε¹⁵ (βλ. Διάγραμμα 4 και Πίνακα 14 πιο κάτω). Βεβαίως, η μείωση των καταθέσεων δεν οφειλόταν αποκλειστικά σε εκροές προς το εξωτερικό ή σε αποθησαύριση, αλλά αποδίδεται εν μέρει στη χρησιμοποίησή τους για την αποπληρωμή οφειλών των καταθετών, συμπεριλαμβανομένων οφειλών προς τις τράπεζες. Τέτοιου είδους συμπεριφορά οδηγούσε σε μείωση της ποσότητας χρήματος σε κυκλοφορία.

Στο εξωτερικό, η απώλεια εμπιστοσύνης αντανακλώνταν στα μέσα ενημέρωσης, η πλειονότητα των οποίων υποστήριζε ότι το ελληνικό πρόγραμμα έχει εκτροχιαστεί και εκτιμούσε ότι ήταν πλέον μεγάλη η πιθανότητα εξόδου της χώρας από το ευρώ. Ανάλογες εκτιμήσεις διατύπωναν και μελετητικά ιδρύματα, ενώ το ενδεχόμενο χρεοκοπίας της Ελλάδος είχε αρχίσει να παρεισφρεί και σε δηλώσεις Ευρωπαίων πολιτικών. Μπορεί βέβαια να εκτιμηθεί ότι αυτή η έξαρση της αβεβαιότητας οφειλόταν στις μεγάλες καθυστερήσεις που παρατηρούνταν ως προς την εφαρμογή του προγράμματος, επηρεαζόταν όμως έντονα και από τη μεγάλη αύξηση του πολιτικού κινδύνου. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι ο Δείκτης Πολιτικού Κινδύνου, που καταρτίζει η Economist Intelligence Unit, έφθασε στην ιστορικά υψηλότερη τιμή του στο τέλος Μαΐου του 2012 και αποκλιμακώθηκε στη συνέχεια.

Κατ' ανάλογο τρόπο, την έξαρση της αβεβαιότητας αντικατοπτρίζει και ο λόγος αγορών/πωλήσεων χρυσών λιρών από την Τράπεζα της Ελλάδος ο οποίος υποδήλωνε υπερβάλλουσα ζήτηση λιρών από τους ιδιώτες, καθώς υποχώρησε στο 0,48 τον Ιούνιο του 2012 (τη χαμηλότερη τιμή από το Φεβρουάριο του ίδιου έτους).

Διάγραμμα 4 Εξέλιξη των καταθέσεων επιχειρήσεων και νοικοκυριών στην Ελλάδα
 Σε εκατ. ευρώ, στοιχεία τέλους περιόδου, Ιανουάριος 2007-Δεκέμβριος 2013

Πηγή: Συγκεντρωτικές λογιστικές καταστάσεις τραπεζών, στατιστικά στοιχεία από την ιστοσελίδα της ΤτΕ.

Πίνακας 14 Υπόλοιπα καταθέσεων επιχειρήσεων και νοικοκυριών

Σε εκατ. ευρώ

Έτος περιόδου	Επιχειρήσεις	Νοικοκυριά	Σύνολο	Έτος περιόδου	Επιχειρήσεις	Νοικοκυριά	Σύνολο
Ιαν. 2007	32.697	140.716	173.414	Ιουλ. 2010	34.996	177.395	212.391
Φεβρ. 2007	32.195	141.368	173.564	Αύγ. 2010	35.661	177.470	213.131
Μάρτ. 2007	33.501	143.811	177.312	Σεπτ. 2010	36.514	178.500	213.013
Απρ. 2007	33.316	145.042	178.358	Οκτ. 2010	35.214	178.414	211.628
Μάιος 2007	33.697	145.027	178.724	Νοέμ. 2010	35.802	173.423	209.225
Ιούν. 2007	35.702	149.774	185.476	Δεκ. 2010	36.094	173.510	209.604
Ιουλ. 2007	39.861	149.287	189.148	Ιαν. 2011	34.894	170.627	205.521
Αύγ. 2007	38.656	150.292	188.945	Φεβρ. 2011	33.887	169.010	202.918
Σεπτ. 2007	38.128	151.153	189.282	Μάρτ. 2011	33.680	165.505	199.185
Οκτ. 2007	37.153	151.228	188.381	Απρ. 2011	32.935	163.821	196.756
Νοέμ. 2007	38.980	152.303	191.283	Μάιος 2011	32.612	159.321	191.933
Δεκ. 2007	39.515	158.414	197.929	Ιούν. 2011	32.064	156.116	188.179
Ιαν. 2008	38.055	158.615	196.671	Ιουλ. 2011	30.951	156.265	187.217
Φεβρ. 2008	37.981	159.998	197.980	Αύγ. 2011	31.528	157.135	188.663
Μάρτ. 2008	39.710	161.316	201.026	Σεπτ. 2011	30.657	152.549	183.206
Απρ. 2008	38.289	164.817	203.106	Οκτ. 2011	29.523	146.898	176.420
Μάιος 2008	39.265	166.250	205.515	Νοέμ. 2011	28.757	146.162	172.898
Ιούν. 2008	41.137	168.570	209.707	Δεκ. 2011	28.857	145.370	174.227
Ιουλ. 2008	39.323	170.954	210.276	Ιαν. 2012	26.771	142.186	168.957
Αύγ. 2008	40.606	173.242	213.846	Φεβρ. 2012	25.833	138.548	164.381
Σεπτ. 2008	42.906	175.337	218.241	Μάρτ. 2012	25.773	139.583	165.356
Οκτ. 2008	43.173	179.909	223.083	Απρ. 2012	25.676	140.276	165.952
Νοέμ. 2008	42.589	181.434	224.024	Μάιος 2012	26.245	133.193	159.438
Δεκ. 2008	42.196	185.424	227.620	Ιούν. 2012	23.174	127.414	150.587
Ιαν. 2009	40.668	188.181	228.849	Ιουλ. 2012	23.540	130.357	153.897
Φεβρ. 2009	39.891	189.528	229.418	Αύγ. 2012	23.241	130.157	153.398
Μάρτ. 2009	40.168	190.140	230.308	Σεπτ. 2012	23.398	130.932	154.329
Απρ. 2009	41.097	193.017	234.114	Οκτ. 2012	24.251	130.995	155.246
Μάιος 2009	39.283	193.022	232.305	Νοέμ. 2012	24.770	131.120	155.889
Ιούν. 2009	42.172	195.346	237.518	Δεκ. 2012	26.388	135.063	161.451
Ιουλ. 2009	39.976	194.578	234.552	Ιαν. 2013	25.172	135.796	160.968
Αύγ. 2009	41.169	195.228	236.397	Φεβρ. 2013	25.980	138.017	164.017
Σεπτ. 2009	42.652	195.171	237.824	Μάρτ. 2013	25.888	138.253	164.141
Οκτ. 2009	40.618	194.881	235.499	Απρ. 2013	25.551	136.784	162.335
Νοέμ. 2009	41.091	193.354	234.445	Μάιος 2013	26.543	136.870	163.413
Δεκ. 2009	40.670	196.860	237.531	Ιούν. 2013	26.083	136.591	162.674
Ιαν. 2010	38.097	194.968	233.064	Ιουλ. 2013	25.970	136.416	162.386
Φεβρ. 2010	37.040	192.797	229.836	Αύγ. 2013	25.908	136.300	162.208
Μάρτ. 2010	36.329	191.464	227.792	Σεπτ. 2013	26.106	135.361	161.467
Απρ. 2010	36.413	186.299	222.712	Οκτ. 2013	25.582	136.802	160.384
Μάιος 2010	36.732	183.499	220.230	Νοέμ. 2013	26.168	136.874	161.042
Ιούν. 2010	37.969	178.905	216.874	Δεκ. 2013	28.257	136.994	163.251

Πηγή: Συγκρινωματικές λογιστικές καταστάσεις τραπεζών, στατιστικά στοιχεία από την ιστοσελίδα της ΤτΕ.

Ο σχηματισμός νέας κυβέρνησης συνεργασίας τον Ιούνιο του 2012 ανέκοψε την επιδείνωση του κλίματος και όλοι οι ποιοτικοί δείκτες που αναφέρθηκαν πιο πάνω

άρχισαν σταδιακά να βελτιώνονται. Το Πρόγραμμα, όμως, μετά τις μεγάλες καθυστερήσεις, κινούνταν εκτός στόχων, ιδίως στο σκέλος των εσόδων. Πολύ μεγάλες καθυστερήσεις σημειώθηκαν επίσης ως προς την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων και των αποκρατικοποιήσεων. Η μεγάλη αβεβαιότητα, η μη υλοποίηση του Προγράμματος και η απώλεια καταθέσεων (έως το τέλος Ιουνίου) επέτειναν την ύφεση της οικονομίας, οξύνοντας το πρόβλημα της υστέρησης των εσόδων και της ανεργίας. Στο διάστημα Αυγούστου-Οκτωβρίου έγιναν συχνές διαβουλεύσεις μεταξύ των Ελληνικών Αρχών και της Τρόικας,¹⁶ καθώς η υλοποίηση των συμφωνηθέντων είχε καθυστερήσει λόγω των δύο εκλογικών αναμετρήσεων. Παράλληλα, και οι μακροοικονομικές συνθήκες χειροτέρευαν. Ωστόσο, στο τέλος Σεπτεμβρίου είχαν επιτευχθεί όλα τα ποσοτικά “κριτήρια επίδοσης”, με δύο εξαιρέσεις: το κριτήριο της αποφυγής συσσώρευσης ανεξόφλητων υποχρεώσεων και το κριτήριο της παροχής εγγυήσεων του Δημοσίου.

Εξάλλου, σύμφωνα με την αξιολόγηση του ΔΝΤ που δημοσιεύθηκε το Δεκέμβριο του 2012, πολύ σοβαρές καθυστερήσεις είχαν σημειωθεί ως προς τις αποκρατικοποιήσεις, τη βελτίωση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, τον έλεγχο των δημόσιων δαπανών και της συσσώρευσης οφειλών, την ταχύτερη απονομή δικαιοσύνης, την άρση των εμποδίων στον ανταγωνισμό, την απελευθέρωση των αγορών προϊόντων και υπηρεσιών, τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και το “άνοιγμα” των κλειστών επαγγελμάτων. Έτσι, αποφασίστηκε η αναθεώρηση των στόχων του δευτέρου προγράμματος οικονομικής προσαρμογής του Φεβρουαρίου του 2012.

Από το τέλος Οκτωβρίου του 2012 οι εξελίξεις ήταν ραγδαίες. Στις 31 Οκτωβρίου 2012 κατατέθηκαν στη Βουλή ο Προϋπολογισμός του 2013 και το επικαιροποιημένο ΜΠΔΣ 2013-2016.¹⁸ Στις 7 Νοεμβρίου ψηφίστηκε ο Ν. 4093/2012 “Έγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 –Επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016”. Αυτό σημαίνει ότι ορισμένες από τις ρυθμίσεις εφαρμογής των μέτρων τα οποία προέβλεπε η συμφωνία του Φεβρουαρίου του 2012 (δηλ. ο Ν. 4046) ψηφίστηκαν με καθυστέρηση οκτώ μηνών.

Στις 11 Νοεμβρίου 2012 ψηφίστηκε ο Προϋπολογισμός του 2013, που ενσωμάτωνε μεγάλο μέρος των ρυθμίσεων του ΜΠΔΣ 2013-2016. Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση, το 2013, σε επίπεδο γενικής κυβέρνησης, προβλεπόταν ότι θα επιτευχθεί πρωτογενές πλεόνασμα ύψους 0,4% του ΑΕΠ, για πρώτη φορά μετά το 2002 (έναντι πρωτογενούς ελλείμματος που εκτιμάται στο 1,2% για το 2012). Εξάλλου, στο ΜΠΔΣ ετίθετο ως στόχος το πρωτογενές πλεόνασμα της γενικής κυβέρνησης να αυξηθεί σταδιακά σε 4,5% του ΑΕΠ το 2016 και αναφερόταν ότι προς τούτο θα απαιτούνταν πρόσθετες παρεμβάσεις ύψους 4,64 δισεκ. ευρώ το 2015-2016, οι οποίες θα προσδιορίζονταν αργότερα. Στις 12 Νοεμβρίου 2012 η Ευρωομάδα αναγνώρισε ότι είχαν γίνει σημαντικά βήματα για να επανέλθει το Πρόγραμμα εντός των στόχων, ενέκρινε την αναθεώρηση των δημοσιονομικών στόχων και κάλεσε την Ελλάδα να επισπεύσει την υλοποίηση ορισμένων εκκρεμοτήτων.

Στις 20 Νοεμβρίου, σε έκτακτη σύσκεψη, η Ευρωομάδα ενέκρινε την επικαιροποίηση των όρων του προγράμματος, εξέφρασε την ικανοποίησή της για την υλοποίηση των προαπαιτούμενων ενεργειών και γενικά διαπίστωσε ότι αναλαμβάνονταν πρωτοβουλίες και μέτρα για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους της Ελλάδος. Στις 26-27 Νοεμβρίου 2012 συνήλθε εκ νέου η Ευρωομάδα και επανέλαβε τις διαπιστώσεις για την πρόοδο που είχε σημειωθεί στην Ελλάδα.

Στη συνέχεια αποφασίστηκε ότι η Ελλάδα θα μετέφερε στο δεσμευμένο λογαριασμό για την εξυπηρέτηση του χρέους της, σε τριμηνιαία βάση, όλα τα έσοδα από τις αποκρατικοποιήσεις, τα πρωτογενή πλεονάσματα βάσει των στόχων που είχαν τεθεί, καθώς και το 30% της υπέρβασης σε περίπτωση που το πρωτογενές πλεόνασμα θα υπερέβαινε τους στόχους. Επιπλέον, η Ευρωομάδα έλαβε υπόψη της ότι η αναγκαία αναθεώρηση των δημοσιονομικών στόχων και η συνακόλουθη μετάθεση του στόχου για πρωτογενές πλεόνασμα 4,5% του ΑΕΠ από το 2014 στο 2016 επιτάσσουν μια ευρύτερη θεώρηση της βιωσιμότητας του χρέους, η οποία, λόγω της βαθιάς ύφεσης, δεν παρουσίασε την προσδοκώμενη βελτίωση.

Στο πλαίσιο αυτό, τέθηκε θέμα μείωσης του χρέους στο προσεχές μέλλον, με δημόσια προσφορά επαναγοράς κρατικών τίτλων, η οποία ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 2012 με την επαναγορά χρέους ονομαστικού ύψους 31,9 δις ευρώ στο 33,8% της ονομαστικής του αξίας. Μετά από διαβεβαιώσεις των Ελληνικών Αρχών ότι θα συνεχιστούν οι προσπάθειες για δημοσιονομική εξυγίανση και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και υπό την προϋπόθεση της θετικής έκβασης της επαναγοράς ομολόγων, οι Ευρωπαίοι εταίροι δεσμεύθηκαν ότι θα λάβουν σταδιακά και άλλα ευνοϊκά μέτρα για τη συγκράτηση της δυναμικής του χρέους, καθώς και ότι περαιτέρω μέτρα θα εξεταστούν όταν η Ελλάδα επιτύχει πρωτογενές πλεόνασμα, υπό την προϋπόθεση της υλοποίησης όλων των όρων του προγράμματος. Τέλος, η Ευρωομάδα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν όλα τα απαραίτητα στοιχεία προκειμένου να ξεκινήσουν στις χώρες-μέλη οι εθνικές διαδικασίες για την έγκριση της καταβολής της επόμενης δόσης στο πλαίσιο του ΕΤΧΣ, η οποία ανερχόταν σε 43,7 δις ευρώ.

Στη συνεδρίαση της Ευρωομάδας της 13ης Δεκεμβρίου 2012 εγκρίθηκε το χρονοδιάγραμμα εκταμίευσης των επόμενων δόσεων της χρηματοδότησης. Ο νέος στόχος που τέθηκε ήταν να μειωθεί το ελληνικό δημόσιο χρέος στο 175% του ΑΕΠ το 2016, στο 124% το 2020 και αισθητά κάτω του 110% το 2022. Οι εξελίξεις αυτές συνέβαλαν στη σταθεροποίηση της κατάστασης στα τέλη του 2012. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο δείκτης οικονομικού κλίματος σημείωσε κατακόρυφη άνοδο το Δεκέμβριο του 2012 και, μετά από μικρή κάμψη τον Ιανουάριο, περαιτέρω βελτίωση το Φεβρουάριο του 2013.

Τα δημοσιονομικά στοιχεία του 2012 υποδήλωναν επίσης βελτίωση, παρά τη μεγάλη ύφεση (-6,4%), που συνεχίστηκε και το 2012, τις δύο εκλογικές αναμετρήσεις και την απώλεια τουλάχιστον ενός εξαμήνου ως προς την προώθηση ορισμένων μέτρων. Συγκεκριμένα, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης μειώθηκε στο 5,8% του ΑΕΠ, το

πρωτογενές έλλειμμα στο 0,8% (χωρίς την επίπτωση της στήριξης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, ύψους 3,2% του ΑΕΠ) και το χρέος στο 156,9% του ΑΕΠ.

Η Οικονομία Σε Τροχιά Σταθεροποίησης Έτος 2013

Στις αρχές του 2014 είχαν ενισχυθεί οι ενδείξεις ότι το 2013 η κατάσταση ήταν βελτιωμένη σε σχέση με το 2012 και κυρίως ότι η οικονομία έχει εισέλθει σε τροχιά σταθεροποίησης και υπήρχαν οι προϋποθέσεις για να τερματιστεί η ύφεση και να αρχίσει η ανάκαμψη το 2014. Αυτό επιτεύχθηκε, παρότι στις αρχές του 2013 η κρίση στην Κύπρο αναζωπύρωσε ανησυχίες και την αβεβαιότητα για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα και την οικονομία γενικότερα. Οι κίνδυνοι, που ήταν όντως εξαιρετικά μεγάλοι, αποτράπηκαν μετά την ταχεία, συντονισμένη και αποτελεσματική παρέμβαση της κυβέρνησης και της Τράπεζας της Ελλάδος. Οι ευνοϊκότερες συνθήκες που διαμορφώθηκαν στα τέλη του 2013 συνοψίζονται στα ακόλουθα:

Α) Η δημοσιονομική προσαρμογή σημείωσε εντυπωσιακή πρόοδο και καταγράφηκε πρωτογενές πλεόνασμα το 2013 μετά από μια μακρά περίοδο μεγάλων ελλειμμάτων.

Β) Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παρουσίασε για πρώτη φορά πλεόνασμα το 2013. Η εξέλιξη οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό και στη μείωση των εισαγωγών, υπήρξαν όμως παράλληλα σημαντική ανάκαμψη των εισπράξεων από τουριστικές υπηρεσίες και άνοδος των εσόδων από εξαγωγές αγαθών.

Γ) Ο ρυθμός της ύφεσης υπολογιζόταν ότι θα περιοριστεί σε 4% περίπου το 2013, ενώ τελικά διαμορφώθηκε ελαφρά χαμηλότερα (-3,85%), δηλαδή η ύφεση ήταν ηπιότερη σε σύγκριση τόσο με το 2012 όσο και με την αρχική πρόβλεψη για το 2013.

Δ) Βελτιώθηκαν στο εσωτερικό και στο εξωτερικό οι προσδοκίες και εμπεδωνόταν σταδιακά η εμπιστοσύνη. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο λόγος αγορών/πωλήσεων χρυσών λιρών από την Τράπεζα της Ελλάδος ήταν σημαντικά υψηλότερος από τη μονάδα την περίοδο Ιουλίου 2012-Δεκεμβρίου 2013, γεγονός που υποδήλωνε υπερβάλλουσα προσφορά λιρών από τους ιδιώτες, με μόνη εξαίρεση τον Απρίλιο του 2013, οπότε ο δείκτης υποχώρησε απότομα στο 0,57 (υπερβάλλουσα ζήτηση), προφανώς λόγω της αβεβαιότητας που προκλήθηκε από την τραπεζική κρίση στην Κύπρο και τον τρόπο που αυτή αντιμετωπίστηκε.

Οι ευνοϊκές εξελίξεις άρχισαν να διαφαίνονται και στην πραγματική οικονομία, σε ορισμένους δείκτες τόσο της παραγωγής όσο και της αγοράς εργασίας. Παράλληλα, οι διαφορές αποδόσεων των ελληνικών ομολόγων έναντι των γερμανικών υποχώρησαν στα επίπεδα του 2010, ενώ στις 30 Νοεμβρίου έγινε (από τον οίκο αξιολόγησης Moody's) και η πρώτη μετά την έναρξη της κρίσης αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας του Ελληνικού Δημοσίου, κατά δύο βαθμίδες (από C σε Caa3). Όσον αφορά τις προοπτικές των επενδύσεων, θετική εξέλιξη αποτέλεσε η απόφαση για την επιλογή του αδριατικού

αγωγού φυσικού αερίου (TAP) για τη μεταφορά φυσικού αερίου από το Αζερμπαϊτζάν μέσω Ελλάδος στην Ιταλία και την υπόλοιπη Δυτική Ευρώπη.

Ταυτόχρονα, το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων σημείωσε πρόοδο, μετά από σημαντικές καθυστερήσεις τα προηγούμενα χρόνια, και στη διάρκεια του 2013 έγιναν σημαντικές ιδιωτικοποιήσεις (ΟΠΑΠ, ΔΕΣΦΑ κ.λπ.), οι οποίες προσέλκυσαν και κεφάλαια από το εξωτερικό.

Α) Το 2013 καταγράφηκε, πρώτη φορά για περισσότερα από 45 έτη, αρνητικός πληθωρισμός. Η εξέλιξη αυτή υποδηλώνει ότι οι τιμές άρχισαν να ανταποκρίνονται στον περιορισμό της ζήτησης και του κόστους εργασίας και να συντελούν σε στήριξη του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος. Ωστόσο, δεν κρινόταν επιθυμητή η συνέχισή της με την ίδια ένταση για μεγάλο χρονικό διάστημα, καθώς ο αρνητικός πληθωρισμός εντείνει την αβεβαιότητα στην οικονομία και στις επιχειρηματικές προσδοκίες και επιδεινώνει τη δυναμική του δημόσιου χρέους.

Β) Η αναδιάρθρωση της οικονομίας από την πλευρά της προσφοράς προχώρησε, αν και με αργούς ρυθμούς. Πάντως, οι εξελίξεις ως προς τις σχετικές τιμές δημιουργούσαν κίνητρα για τη μετακίνηση πόρων από την παραγωγή μη διεθνώς εμπορεύσιμων προς την παραγωγή διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών, όπου η παραγωγικότητα είναι πολύ υψηλότερη.

Γ) Γινόταν η εκτίμηση ότι η συνέχιση και ενίσχυση αυτής της τάσης θα οδηγούσε μεσοπρόθεσμα σε αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας, σε βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και σε δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Δ) Προωθήθηκε η ανακεφαλαιοποίηση των πιστωτικών ιδρυμάτων και άλλαξε ριζικά η διάρθρωση του τραπεζικού τομέα, με τη δημιουργία ανθεκτικότερων τραπεζών, οι οποίες είναι σε θέση να εκμεταλλευθούν οικονομίες κλίμακας.

Η αναδιάρθρωση και ανασυγκρότηση του τραπεζικού συστήματος πραγματοποιήθηκε απολύτως ομαλά, χωρίς κανέναν αποταμιευτή να υποστεί απομείωση των καταθέσεων του, δηλαδή χωρίς να διαταραχθεί η χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Το 2013 ήταν σταθμός για τη δημοσιονομική προσαρμογή, καθώς, για πρώτη φορά μετά το 2002, κατέστη δυνατή η διαμόρφωση πρωτογενούς πλεονάσματος σε επίπεδο γενικής κυβέρνησης.

Σύμφωνα με τις αποφάσεις της Ευρωμάδας στις 27 Νοεμβρίου και 13 Δεκεμβρίου 2012, η επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος το 2013 αποτελούσε προαπαιτούμενο για την ανάληψη δράσης από τους Ευρωπαίους εταίρους που θα διασφαλίσει τη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους.

Ακόμη σημαντικότερο είναι ότι, κατά την εκτίμηση της ΤτΕ, το διαρθρωτικό πρωτογενές αποτέλεσμα βελτιώθηκε κατά 19 εκατοστιαίες μονάδες του δυνητικού ΑΕΠ την περίοδο 2010-2013, με συνέπεια να διαμορφωθεί σε πλεόνασμα ύψους περίπου 4,4% του δυνητικού ΑΕΠ στο τέλος του 2013.

Η βελτίωση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική και μια από τις μεγαλύτερες που έχουν επιτευχθεί διεθνώς στον τομέα της δημοσιονομικής προσαρμογής, αν και βασίστηκε σε

μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι έπρεπε σε αύξηση της φορολογίας, η οποία οδήγησε σε σημαντική επιβάρυνση των φορολογουμένων και μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος. Στη διάρκεια του 2013 αναλήφθηκαν ενέργειες που αποσκοπούσαν στην ενίσχυση των φορολογικών εσόδων, όπως π.χ. η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος και ο νέος Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων. Επιπλέον, διασφαλίστηκε ο καλύτερος έλεγχος των δαπανών, με την ενδυνάμωση των δημοσιονομικών κανόνων και των μηχανισμών

παρακολούθησης της ορθής εκτέλεσης των εγκεκριμένων προϋπολογισμών σε όλα τα επίπεδα της γενικής κυβέρνησης (συμπεριλαμβανομένων των ΔΕΚΟ και των ΝΠΙΔ).

Επίσης, προχώρησαν οι προσπάθειες αναδιάρθρωσης δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων (π.χ. ΕΡΤ, ΕΛΒΟ, ΕΑΣ, ΛΑΡΚΟ), ενώ στη διάρκεια του έτους παρατηρήθηκαν καθυστερήσεις ως προς την υλοποίηση προαπαιτούμενων ενεργειών βάσει του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, οι οποίες σχετίζονται με την αναδιάρθρωση του κράτους και αφορούν, π.χ., την κατάρτιση των επικαιροποιημένων οργανογραμμάτων στη δημόσια διοίκηση, τη διαδικασία διαθεσιμότητας-κινητικότητας και την αξιολόγηση του προσωπικού του Δημοσίου βάσει των τυπικών προσόντων και της απόδοσής του.

Η πρόοδος όσον αφορά τους δημοσιονομικούς στόχους του Προγράμματος Προσαρμογής, αλλά και η ανάγκη να προχωρήσουν ταχύτερα οι μεταρρυθμίσεις στη δημόσια διοίκηση, διαπιστώνονται και στις κοινές δηλώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της ΕΚΤ και του ΔΝΤ που δημοσιεύθηκαν στη διάρκεια του 2013,21 ενώ στις 17 Δεκεμβρίου ο Πρόεδρος της Ευρωομάδας διαπίστωσε την επίτευξη από την Ελλάδα των τεσσάρων προαπαιτούμενων που είχαν συμφωνηθεί με την Τρόικα κατά τη διάρκεια της τρίτης αξιολόγησης. Το 2013 η ανακεφαλαιοποίηση και η ανασυγκρότηση του τραπεζικού συστήματος διαμόρφωσαν νέο τραπεζικό τοπίο στην Ελλάδα, με λιγότερες σε αριθμό και ισχυρότερες τράπεζες, για τις οποίες γινόταν η εκτίμηση ότι μεσοπρόθεσμα θα είχαν ενισχυμένη δυνατότητα χορήγησης πιστώσεων στην οικονομία. Βραχυχρόνια, ωστόσο, εξακολούθησαν να επιδρούν πολλοί παράγοντες, ώστε οι χορηγήσεις νέων δανείων να παραμένουν πολύ περιορισμένες. Όσον αφορά την προσφορά, ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες ήταν η συσσώρευση δανείων σε καθυστέρηση, η οποία αποστερεί τις τράπεζες από πόρους, ενώ δημιουργεί το ενδεχόμενο μελλοντικών απομειώσεων της κεφαλαιακής βάσης των τραπεζών και συντηρεί την ανάγκη δέσμευσης κεφαλαίων για σχηματισμό υψηλών προβλέψεων. Ταυτόχρονα, η ζήτηση χρηματοδότησης παρέμεινε υποτονική, λόγω των δυσμενών μακροοικονομικών δεδομένων.

Η ΤτΕ εκτιμούσε ότι η υπό εξέλιξη βελτίωση των οικονομικών συνθηκών και η ενίσχυση της εμπιστοσύνης προς τη χώρα και το τραπεζικό της σύστημα θα συνοδεύονταν από εξομάλυνση της πιστωτικής επέκτασης μεσοπρόθεσμα, καθώς:

Α) θα επέτρεπαν τη σταδιακή ανάκτηση της πρόσβασης των ελληνικών τραπεζών στη διεθνή διατραπεζική αγορά.

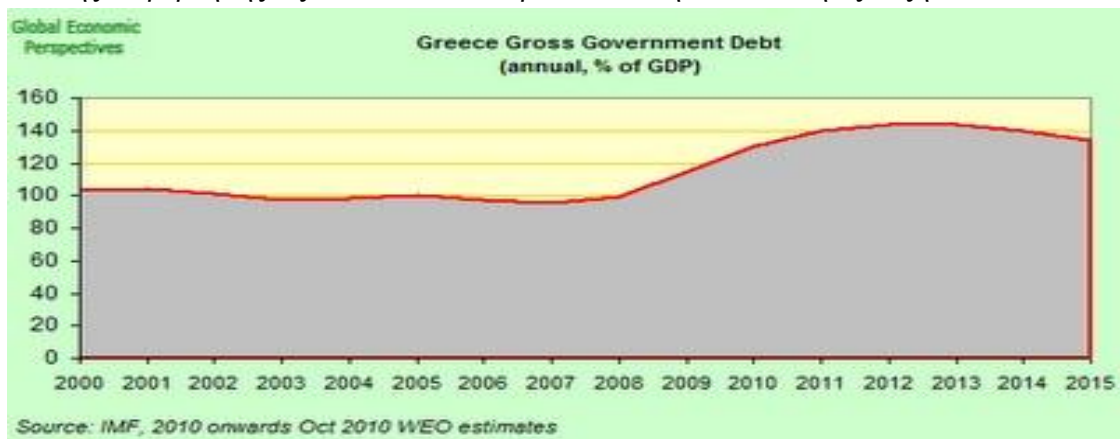
Β) θα βοηθούσαν την ανάκαμψη των καταθέσεων λιανικής στις τράπεζες.

Γ) θα δημιουργούσαν ζήτηση πιστώσεων.

Δ) θα συνέβαλλαν σε υποχώρηση του πιστωτικού κινδύνου, διευρύνοντας τη δυνατότητα χρηματοδότησης βιώσιμων επιχειρηματικών σχεδίων.

Σημαντική συμβολή στη βελτίωση των συνθηκών προσφοράς πιστώσεων αναμενόταν να προέλθει και από την αύξηση της εισπραξιμότητας των μη εξυπηρετούμενων δανείων και από την πρόνοια για την αποφυγή δημιουργίας νέων. Στο πλαίσιο αυτό, υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης της μέχρι σήμερα ακολουθούμενης πολιτικής των τραπεζών. Παρά το γεγονός πως η Ελλάδα δέχθηκε δριμύτατες επικρίσεις για το χρέος της το 2009 στην πραγματικότητα αυτό δεν άλλαξε και πολύ τα τελευταία 10 χρόνια σε σχέση με το ΑΕΠ. Το χρέος της Ελλάδος αυτά τα χρόνια ήταν κοντά στο 100% του ΑΕΠ της. Δηλαδή μπορεί να αύξανε το ποσό του Ελληνικού χρέους αλλά αύξανε ταυτόχρονα και το ΑΕΠ της χώρας. Μην ξεχνάμε ότι η πραγματική αξιολόγηση της "σοβαρότητας" ενός χρέους έχει να κάνει ακριβώς με αυτό το κλάσμα, δηλαδή χρέος / ΑΕΠ και όχι με την απόλυτη τιμή του χρέους. Ένας τρόπος για να εμφανίσει μια χώρα καλύτερα οικονομικά μεγέθη θα μπορούσε να είναι αντί να μειώνει το χρέος της να φροντίζει να αυξάνει περισσότερο το ΑΕΠ της. Μην ξεχνάμε πως το μέγεθος που συζητάμε είναι κλάσμα. Φροντίζοντας να αυξηθεί περισσότερο ο παρονομαστής (το ΑΕΠ) από τον αριθμητή (Χρέος) καταφέρνουμε να μειώσουμε το συνολικό ποσοστό και να παρουσιάσουμε μια καλύτερη κατάσταση για την οικονομία.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του πρώην υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και της Τραπεζής της Ελλάδος το Δημόσιο Χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ ή το «Χρέος της Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ» παρουσίασε την ακόλουθη εξέλιξη:

<u>Έτος</u>	<u>Χρέος ως % ΑΕΠ</u>
<u>1975</u>	<u>24,7%</u>
<u>1976</u>	<u>24,6%</u>
<u>1977</u>	<u>25,7%</u>
<u>1978</u>	<u>28,0%</u>
<u>1979</u>	<u>27,5%</u>
<u>1980</u>	<u>28,6%</u>
<u>1981</u>	<u>34,5%</u>
<u>1982</u>	<u>41,3%</u>
<u>1983</u>	<u>41,9%</u>
<u>1984</u>	<u>48,0%</u>
<u>1985</u>	<u>54,7%</u>
<u>1986</u>	<u>55,9%</u>
<u>1987</u>	<u>62,2%</u>
<u>1988</u>	<u>66,8%</u>
<u>1989</u>	<u>69,9%</u>
<u>1990</u>	<u>80,7%</u>
<u>1991</u>	<u>83,3%</u>
<u>1992</u>	<u>89,0%</u>
<u>1993</u>	<u>111,6%</u>
<u>1994</u>	<u>109,3%</u>
<u>1995</u>	<u>110,1%</u>
<u>1996</u>	<u>112,2%</u>
<u>1997</u>	<u>109,5 %</u>

Πηγή: «Η Ελληνική Οικονομία 1960-1997» ΥΠΕΘΟ, Αθήνα 1998

ΔΗΜΟΣΙΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ

Το δημόσιο έλλειμμα είναι το ποσό κατά το οποίο τα έξοδα της κυβέρνησης υπερβαίνουν τα έσοδα κατά τη διάρκεια ενός έτους. Γίνεται διάκριση σε έλλειμμα κεντρικής κυβέρνησης και έλλειμμα γενικής κυβέρνησης, ανάλογα ποιοι ακριβώς τομείς του δημοσίου περιλαμβάνονται. Ο τομέας της γενικής κυβέρνησης περιλαμβάνει τους υποτομείς: κεντρική διοίκηση, τοπική αυτοδιοίκηση και οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης, εξαιρουμένων των εμπορικών πράξεων, όπως ορίζονται στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Ολοκληρωμένων Οικονομικών Λογαριασμών (ΕΣΟΛ). Η εξαίρεση των

εμπορικών πράξεων σημαίνει ότι ο τομέας της γενικής κυβέρνησης περιλαμβάνει μόνο τα θεσμικά όργανα, τα οποία ως κύριο καθήκον έχουν την παραγωγή μη εμπορικών υπηρεσιών. Επίσης γίνεται διάκριση σε πρωτογενές έλλειμμα και συνολικό έλλειμμα. Το πρωτογενές δεν περιλαμβάνει τους τόκους για την εξυπηρέτηση του χρέους.

Η Εξέλιξη Και Οι Επιπτώσεις Του Ελλείμματος Και Χρέους Στην Ελλάδα

Με την διαχρονική ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας υπήρξε μια έντονη τάση για αύξηση των εισαγωγών. Ιδιαίτερα αυτό συνέβη σε πιο έντονο ρυθμό μετά την απελευθέρωση του εμπορίου και των δασμών με την τελωνειακή ένωση με την Ευρώπη. Οι εισαγωγές προϊόντων στις δεκαετίες του 1950, 1960 και 1970 αφορούν περισσότερο τα κεφαλαιουχικά προϊόντα (επενδυτικά προϊόντα και προϊόντα τεχνολογίας), ενώ υπάρχει μία μεταστροφή από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και ιδιαίτερα την δεκαετία 2000-2010 όπου αυξάνεται η τάση για περισσότερα καταναλωτικά προϊόντα (αποτελέσματα του υπέρ-καταναλωτισμού, της εισαγωγής ξένων προτύπων και του μιμητικού αποτελέσματος) που υποκατέστησαν σε ένα βαθμό την παραγωγή εγχώριων προϊόντων και επιδείνωσαν τα ελλείμματα και τα χρέη των νοικοκυριών. Κατά τις δεκαετίες 1960 και 1970 τα σχετικά οικονομικά μεγέθη δείχνουν μια σημαντική αύξηση και ανάκαμψη της Ελληνικής οικονομίας. Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες παρατηρήθηκε αύξηση των συνολικών δαπανών. Το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από 11,8% το 1960 σε 28,9% το 1980 και εκτινάχθηκε κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαπενταετίας, φθάνοντας το 1994 σε 114,0% και σε άνω του 142% το 2010. Ο υψηλός δημόσιος δανεισμός ωθεί τα επιτόκια δανεισμού προς τα άνω εκτοπίζοντας τις ιδιωτικές επενδύσεις, αφού αυξάνει το κόστος του χρήματος. Ο δανεισμός της τελευταίας δεκαετίας κατευθύνθηκε κυρίως σε καταναλωτικούς σκοπούς, παρά σε επενδυτικούς σκοπούς. Η συνεχή μείωση των δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων θεωρούνται, σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την αναπτυξιακή διαδικασία με την δημιουργία του φαινομένου του «φαύλου κύκλου πενίας» και της υπό-ανάπτυξης.

Δημόσιο έλλειμμα (1970–2015)

Πηγές: Eurostat και Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Δημοσιονομικά:	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015		
Δημόσια έσοδα (% του ΑΕΠ)	-	-	30	37	38	39	40	41	43	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	
Δημόσια έξοδα ⁴ (% του ΑΕΠ)	-	-	42	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
Έλλειμμα προϋπολογισμού ⁴ (% του ΑΕΠ)	-	-	12	7	5	5	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

Σημειώσεις: ¹ Έτος εισαγωγής στην Ευρωζώνη. ² Προβλέψεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής 19 Οκτ. 2012. ³ Προβλέπεται το Νοεμβρ. 2012 ⁴ Υπολογισμένο με τη μέθοδο EDP

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η πτυχιακή μας εργασία αυτή είναι μια προσπάθεια κατανόησης βασικών οικονομικών εννοιών που διέπουν την καθημερινότητα τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες χώρες, καθώς και την σχέση που έχουν με την ανάπτυξη του δημόσιου χρέους στην χώρα μας.

Αναλύθηκε ενδελεχώς η έννοια της νομισματικής πολιτικής, τα μέσα άσκησης καθώς και η σημαντικότητα που έχει η σωστή χρήση για την αποφυγή ανάπτυξης τόσο μεγάλων δημοσίων χρεών. Η νομισματική πολιτική μαζί με την δημοσιονομική πολιτική της κάθε χώρας της οποίας τα παρακλάδια έχουν αναλυθεί στην παρούσα πτυχιακή εργασία είναι ο νούμερο ένα παράγοντας που επηρεάζουν το δημόσιο έλλειμμα ή πλεόνασμα και κατ'επέκταση το δημόσιο χρέος της κάθε χώρας.

Τέλος προσπαθήσαμε να δούμε το χρέος της Ελλάδας τόσο ιστορικά αλλά και στο σημείο που βρίσκεται σήμερα. Τους λόγους που γιγαντώθηκε στο σημείο που είναι σήμερα είτε αυτοί ήταν πολιτικοί ,δημοσιονομικοί ή νομισματικοί καθώς και τις επιπτώσεις που είχε στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟ «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΟΙΝΟΜΕΤΡΙΑ» ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΕΚΔΟΣΕΙΣ GUTENBERG.

ΒΙΒΛΙΟ «ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ» ΤΗΣ ΞΑΦΑ ΜΙΡΑΝΤΑΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΚΡΙΣΗΣ(ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ)

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ

<https://oikonomica.com>

<http://www.capital.gr/>

<http://europedia><https://www.bankofgreece.gr>

<https://www.dailyeconomics.gr>

<http://www.europedia.moussis.eu/books>

<https://www.insurancedaily.gr>